

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM PEDAGÓGIA TANSZÉKE

AZ ÓVODAI MATEMATIKAOKTATÁS TÖRTÉNETI
ELŐZMÉNYEI HAZÁNKBAN

/1828 - 1983/

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

IRTA:

RUZSÁNYI ISTVÁNNÉ

SZEGED, 1983

T A R T A L O M

Bevezető

I. A magyar óvodai számtanoktatás kialakulása és fejlődésének problémái az első óvoda megnyitásától a kisdedovási törvény megjelenéséig.	8
1. Tárgyunk jelenléte Európa első óvodáiban.	8
2. A számolás, a szántan-mértan megjelenése Magyarországon első óvodáiban.	18
3. Wargha István, és az első óvóképző hatása hazánkban, és az óvodákban folyó matematikai jellegű ismeretek oktatására.	28
4. Matematikai jellegű ismeretek jelenléte a Flóri könyvében és a Denzel - féle vezérkönyvben.	38
5. Tárgyunk helyzete a szabadságharc bukásától az 1891-es kisdedovási törvényig.....	43
II. Tárgyunk oktatásának helyzete az első kisdedovási törvény megjelenésétől a felszabadulásig.	64
1. Az 1891. XV. törvény hatása az óvodai matematikai jellegű ismeretek oktatására.	64
2. A kor kiemelkedő óvodapedagógusainak tárgyunkra gyakorolt hatása.	80
3. Tárgyunk oktatásának alakulása az ellenforradalmi korszakban.	104

III. A szocialista óvodapedagógia matematikai konceptiójának kialakulása, elterjedé- se hazánkban.	121
1. Tárgyunk helyzete a felszabadulástól az 1953-as második óvodai törvényig.	121
2. Az 1953-as óvodai törvény megjelenésétől az új Óvodai nevelési program elterjedé- séig tartó időszak matematikai jellegű oktatása.	134
3. " Az óvodai nevelési program" szelle- mében folyó matematikai oktatás.	167
IV. Összefoglalás	179
Irodalom	183
Függelék	197

B E V E Z E T Ó

A magyar óvodai mozgalom története neveléstörténetünk legvonzóbb területei közé tartozik. 1868 óta több kutató dolgozta fel e témát, s 1951-ben és 1957-ben pedig a marxista jellegű értékelésre is sor került. /1/

A téma vonzóerejét abban is látnunk kell, hogy a magyar kisdedovási, különösen az első húsz esztendejében, mintaként szolgált a Közép- Európában szervezendő új óvodák számára, így kétségtelenül az egyetemes óvodatörténetnek is kiemelkedő eseménye volt. Idézzünk egy, hazánk iránt nem kedvezően elfogult bajor ujság, a Das Inland 1830. március 5-i számából, melyben a névtelen szerző nem is leplezett meglepetéssel tájékoztatja olvasóit: " A felállított prototípusok nyomán a legmelegebb körületekintéssel berendezett és igazgatott, valódi óvó és előkészítő intézmények ezek a 2-6 éves gyermekek számára, egy tanító és egy tanítónő szülői és keresztény érzeletű vezetése alatt, védő intézetek minden romlás ellen, képző intézetek a természet fejlődési törvényeinek megszabott határai között. Aki pedig ezt a jellemzést nagyotmondással vádolná, tegye azt, amit ennek /az írásnak/ a szerzője, menjen oda, és győződjék meg, vajon a magyar kisgyermek-

iskolák nem méltók-e rá, hogy Anglia, Párizs, Genf Lausanne, Brüsszel, Stralsund, Postdam, Cremona, stb. hasonló intézményei mellett említsük, és hogy - mivel amazoknál közelebb vannak és a hosszabb utazásokat feleslegessé teszik - mintaintézetül ajánljuk őket". /2/

Az európai közvélemény 1867 és 1900 között is ismeréssel fordult a magyar óvodapedagógia eredményei felé. Az 1867-es és az 1900-as Párizsi Világkiállításon a magyar óvodák munkáját reprezentáló anyag díjséretet és bronzérmet nyert. Az 1891-es kisdédóvási törvényünket csak Franciaország és a svájci Genf kanton előzte meg. Az 1925-ös Berlini Nemzetközi Pedagógiai Kiállításon a magyar óvodai anyag nagy sikert aratott. A sort a jelenlegi Óvodai Nevelés Programjának kedvező nemzetközi visszhangjával zárhatnánk. Mint ismeretes Japánban is lefordították, és széleskörben alkalmazzák. /3/

Az a figyelem, amely napjainkban az óvodák felé irányul, felkelti az érdeklődést ezeknek az intézményeknek a múltja iránt is. Az óvodatörténeti kutatások, -melyek szerves részét alkotják a nevelés történetének /4/ nyilvánvalóvá tették, hogy az óvodai nevelés történetének feltárása számos jelenkori problémánk megértését és megoldását is megkönnyíti, hiszen mai problémáink többek között az előzményekben is gyökereznek. A múlt vizsgálata választ ad arra is, hogy az óvodai nevelés, oktatás tartalmának,

módszereinek, szervezeti formáinak egyes elemei, vagy sajátos vonásai milyen körülmények között, milyen tényezők hatására alakultak ki.

Az óvoda viszonylag fiatal intézmény hazánkban, alig több mint másfél évszázados multra tekint vissza, s ez lehetővé teszi, hogy kellő történelmi távlatból ugyan, de nyomon követhessük kialakulásának folyamatát, s az intézményekben folyó tartalmi munkába is bepillant-hassunk.

Az óvodatörténeti kutatások keretében különösen vonzó a hazai óvodatörténet, s ezen belül elsősorban az óvodai oktatás- nevelés egy-egy területének kialakulása napjainkig. Az óvodai nevelés általános történetének ki-munkáltsága mellett az egyes résztárgyak históriája szinte teljesen kidolgozatlan, jóllehet a múlt pozitív örök-ségének feltárása a jelennek szólóan is igen sok tanul-sággal szolgálhat.

Tanulmányunkban egy ilyen részterület, nevezetesen a mai óvodai matematika oktatásának történeti előzményeit ki-vánjuk feltárni.

Témaválasztásunk motivumrendszerének kialakulásában az is szerepet játszott, hogy e tárgy igénye az intézményes óvodai nevelés előtt is jelentkezett, s a magyar óvodák-ban pedig végig kísérhető jelenléte. " A természet a ma-tematika nyelvén szól hozzánk"- írja Galilei.

Az egyetemes neveléstörténet nagy egyéniségei nagyon rég-
gen felfigyeltek a 3-6 éves korosztálynak arra a sajátos
vonására, hogy érdeklődnek az őket körülvevő világ, kör-
nyezet különféle jelenségei iránt. "Mi ez?", "Miért?",
stb. kérdések sokaságával ostromolják a felnőtteket.
Kérdéseikre mindenképpen választ várnak. Így nem vélet-
len, hogy az ember neveléséről gondolkodók igen korán
foglalkoztak a legkisebb gyermekkorral is. A neveléstör-
ténet e nagy útjának felvázolására nem vállalkozhatunk,
azonban föltétlen kell szólnunk Comeniusról, aki először
irta le átgondolt rendszerben a hatéves kor előtti neve-
lés- oktatás programját.

Comenius Nagy Oktatástan c. munkájában fejtette ki, hogy
ebben az életkorban kell lerakni a természettudományok
alapjait, s hogy mennyire fontosnak tartotta e korosztály
oktatását, idézzük szavait Az anyaiskola eszméje című
fejezetből: "Így tehát mindazt, aminek egész életre szóló
használatára akarjuk az embert megtanítani, bele kell
plántálnunk már ebben az első iskolai fokozatban". /5/

A matematikai ismeretekről így ír: "A számtan gyökereit
alkotja az, ha a gyermek megérti, mit jelent a kevés és
sok, ha tud mintegy tizig számolni és megfigyeli, hogy
a három több, mint a kettő, és hogy egyet háromhoz téve,
négyet kap, stb." /6/ "Ismerni fogja a mértannak elemeit,
ha megérti, mit nevezünk nagynak és kicsinynek, hosszú-
nak és rövidnek, szélesnek és keskenynek, vastagnak és
vékonynak.

Ugyanigy: mit hívunk vonalnak, keresztnek, körnek, stb. és látja, hogyan mérik az araszt, rőföt, ölet, stb." /7/

Végigkísérve az intézményes óvodai oktatás- nevelés matematikai jellegű tartalmi változásait, látnunk kell, hogy a fenti gondolatok ma is jelen vannak oktatásunkban, ennek ellenére tárgyunk oktatásának történeti fejlődése során tartalmában és módszerében korántsem egysikű, rendkívül érdekes és változatos.

Ez is indokolja, hogy témánkat le kell szűkítenünk a mai magyar óvodai matematika-oktatás történeti előzményeinek vizsgálatára. Tanulmányunkban tehát megkíséreljük feltárni, hogyan változott annak az óvodai tantárgynak az anyaga és módszere, amelyet a feladatok tükrében a következőképpen értelmez a mai óvodapedagógia: /8/

- A gyermekek matematikai érdeklődésének kielégítése és fejlesztése a világosan észlelhető, alapvető matematikai összefüggések, azonosságok, különbségek, változások felfedeztetésével.
- A gyermekek logikus gondolkodásának, problémafelismerő és megoldó képességének, a feladatmegoldására irányuló önállóságának, szóbeli kifejezőkészségének fejlesztése.
- A feladatok sikeres teljesítése során a gyermekek pozitív érzelmi viszonyulás segítségével egyre objektívebben ismerjék meg a környező világot,

s formálódják világnézetük.

- Az iskolai matematikai oktatásban való eredményes részvétel érdekében az óvodai matematika foglalkozások feladatainak megvalósításával történjen meg a gyermekek iskolára való előkészítése.

A tárgy hazai fejlődéstörténetének feltárásával, elemzésével egyidejűleg a következőkre szeretnénk választ kapni:

- A mai óvodai matematika oktatásának milyen történelmi gyökerei vannak az oktatás anyagát, feladatát, módszereit, eszközeit tekintve hazánkban.
- Milyen mértékű a gazdasági alapok és a társadalmi igények alakulásának hatása tárgyunk oktatására.
- A fejlődéstörténet ismeretében a mai óvodai matematika-oktatás feladatai, anyaga, módszerei és eszközei mennyiben adekvátak a tudományos technikai forradalom korának társadalmi, politikai követelményeivel.

Vizsgálataink során különböző forrásokhoz fordultunk. Az egyik alapvető forrás az óvodákra vonatkozó dokumentumokban rejlik, melyek feltárása igen sok helyszíni és levéltári kutatással járt, mivel az első óvodákra vonatkozó anyagok többnyire németül vannak, ezért az azokból fordításban megjelent dokumentumokra támaszkodhattunk elsősorban.

Fontos források az óvodákkal kapcsolatos korabeli kiadványok. E munkák egyrészt számos történeti vonatkozású adatot tartalmaznak, másrészt pedig lehetőséget adnak arra, hogy megismerkedjünk az óvodákban folyó tartalmi munkával is.

Forrásként használtunk fel visszaemlékezéseket, melyek a ma még élő idős óvónők emlékein alapulnak. Ezen visszaemlékezésekben sok a szubjektívizmus, az emlékezetbeli tévedés, tehát ezen szóbeli közlések kontrollra szorulnak, azonban egy részüket elfogadhatjuk.

A különböző óvodatörténeti munkák is forrásként szolgáltak, melyek adatait, következtetéseit összevetve használtuk fel, s közlésüket összevetettük más forrásainkkal.

Az említett forrásokat komplex módon használtuk fel.

Egyaránt folyamodtunk az egyes részletkérdések feldolgozása során dokumentumokhoz, korabeli kiadványokhoz, visszaemlékezésekhez, óvodatörténeti és egyéb tanulmányokhoz. A rendelkezésünkre álló adatok, tények kölcsönös összevetése, gondos egyeztetése tette lehetővé a fejlődési folyamat rekonstruálását.

I.

A MAGYAR ÓVODAI SZÁMTANOKTATÁS KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSÉ-
NEK PROBLÉMÁI AZ ELSŐ ÓVODA MEGNYITÁSÁTÓL A KISDEDÓVÁSI
TÖRVÉNY MEGJELENÉSÉIG

1.

Tárgyunk jelenléte Európa első óvodáiban

Az óvoda azoknak a társadalmi változásoknak a szü-
lött, amelyek a XVIII. és XIX. század fordulója táján
már igen erőteljesen jelentkeztek. A nagyipar fejlődése,
a kapitalizmus térhódítása nemcsak a társadalom egészének,
hanem a családnak a szerkezetében és életében is fontos
változásokat idézett elő. Az anya a családi otthonon kívül
is munkára kényszerült, s a nők tömeges munkába állása ma-
ga után vont, hogy kisgyermekük sokasága maradt felügyelet
nélkül, gondozásuk, nevelésük megoldatlanná vált.

Nem véletlen, hogy épp Angliában és Hollandiában, ezek-
ben az akkor viszonylag fejlett tőkés országokban alakult ki
az iskoláskor előtti nevelési intézmények két jellegzetes
fajtája az anyai iskola és a játékkiskola. E két, a korra
jellemző tipikus intézményben már felismerhetők az óvodai
foglalkoztatási anyaggal kapcsolatos eltérő törekvések.
Ezen intézmények iskolás jellegét mutatja, - amely jelen-
séggel a későbbiek során is találkozunk - hogy magára vál-
lalja az írás, olvasás, számolás tanításait is, noha bizo-
nyos gondozási feladatokat is ellát.

Oberlin Ban de la Roche vagy más néven Steintal-ban létrehozott kötőiskolája azért érdemel említést, mert az iskoláskor előtti nevelési intézmény gondozó jellegét helyezte előtérbe. Jean Frédéric Oberlin iskola rendszerében különös fontosságot tulajdonított a kisgyermekkori nevelésnek: Az ifjuság a jövő népfüvészkertje. Gondozzátok jól ezt a füvészkertet, s a jövő kedvezően alakul. Hanyagoljátok el a gyermekeket, hagyjátok őket felügyelet, őrizet nélkül, s ocsmány utánpótlást készítetek elő."/9/

A kötőiskolában jelentős helyet foglal el a kisgyermekoktatása is, amely elsősorban prakticista célokat szolgált, de gondot fordítottak az értelmi képességek fejlesztésére is. Felfedezhető olyan ismeretek tanításának jelenléte, amely bizonyos matematikai jellegű ismeretek hordozói. A gyermekek sétájuk, kerti munkájuk során tárgyakkal, eszközökkel tevékenykedve, azokat szemlélve, kézbe fogva ismerkedtek alakformákkal, síkbeli, térbeli kiterjedésekkel.

Az az intézmény, amely a tulajdonképpeni óvoda kiindulópontja volt, a skóciai New Lanarkban jött létre./10/

A neveléstörténetből jól ismert Robert Owen nevéhez fűződő kisgyermekiskola /infant school/ megnyitásakor hangzott el:

" Ennek az intézetnek a szervezete lehetővé teszi, hogy gyermekeiteket nagyon korán, nevezetesen amint egyedül járni tudnak, az intézetbe felvegyük. Ezáltal sokan közületek, családanyák közül, képesek lesznek jobb körülményeket és

ellátást biztosítani gyermekeiknek, kevesebb gondjuk és aggodalmuk lesz velük kapcsolatban, mert a gyermekek meg lesznek óva attól, hogy rossz szokásokat sajátítsanak el, és fokról fokra előkészülnek arra, hogy megtanulják a jót".
/11/

Owen célja olyan nevelés meghonosítása volt a New Larnak-i kisgyermekiskolában, amely megfelelt a gyermekek fejlettségének, kedvessé tette számukra a foglalkozásokat, s kedvező hatást gyakorolt fejlődésükre. Owen azt tartotta szem előtt, hogy "amennyire lehet, ellensúlyozzuk azokat a korai káros hatásokat, amelyek a szegény és munkásgyermekeket kisdéd korukban fenyegetik". /12/

A gyermekek foglalkoztatásának fő eleme a testnevelés volt, de Buchanan - aki a kisgyermekiskolában volt nevelő - Owen útmutatásai alapján igyekezett fejleszteni a gyermekek ismereteit, értelmi képességeit, beszédét. Az ismeretek átadásának egyszerű formájára törekedett Buchanan, amikor a saját szerkesztésű mondókákkal bizonyos ismeretek elsajátítását igyekezett megkönnyíteni. A számolás jelenlétét bizonyítja az ismeretek sorában az alábbi mondóka:

" Kétszer egy az kettő, hüvelykujjakat szemlére,
Kétszer kettő az négy, ujjakat a padlóra,
Kétszer három az hat, az ujjak ügyeskednek,
Kétszer négy az nyolc, számold meg őket, most egy
vonalba vannak,

Kétszer öt az tiz, kezeket ismét fel."/13/

Az első magyar óvodákban folyó oktató-nevelő munkára legnagyobb hatással Samuel Wilderspin óvodapedagógiai munkássága volt /14/, s ezért is érdemes kissé részletesebben is megismerkednünk ezen intézményben folyó pedagógiai tevékenységgel.

Samuel Wilderspin kisgyermekiskolája 1820 július 24-én nyílt meg London külvárosában Spitalfieldsben. "Wilderspin a mindennapi gyakorlat eredményeit általánosította, s ebből megszületett a neveléstörténet első, óvodai gyakorlattal szoros kapcsolatban lévő óvodapedagógiai elmélete" /15/

A Wilderspin-féle óvoda munkájának kereteit egy házi-rendhez hasonló szabályzat körvonalazta, amelyből kitűnik egy jól szervezett intézmény képe. Látszik az is, hogy Wilderspin nagy gondot fordított az intézmény rendszeres látogatására, ami érthető egyrészt a nevelő munka szempontjából, de érthető abból a szempontból is, hogy az indokolatlanul hiányzók ne vegyék el más dolgozó anyák gyermekei elől a helyet.

Wilderspin nevelési rendszerének másik dokumentuma a heti munkabeosztás. E heti munkabeosztás részletes ismertetése célszerű tárgyunk szempontjából is, hiszen világosan kiderül, hogy a számolás, a számtani ismeretek

oktatása előkelő helyen szerepel az oktatási anyagban.

"Szabályok és előírások, amelyek megvalósulnak az infant schoolban, a Quaker Streeten, Spitalfieldsben

Készítette: S. Wilderspin

Idő: Délelőtt. Gyülekezés kilenc órakor, távozás tizenkettőkor.

Idő: Délután. Gyülekezés két órakor, távozás ötkor.

Hétfő

Délelőtt. Amikor a gyermekek összegyűltek, elmondják a kijelölt imát, utána egy egyházi éneket énekelnek; aztán palatáblát és palavesszőt kapnak a gyermekek; majd továbbhaladnak a betűk és betűzés tanulásában. Fél-tizenegykor játszani mennek, tizenegykor a karzaton gyülekeznek, és a dobogón elhelyezkedő monitor vezetésével felmondják képek alapján a természetrajzot.

Délután. Ima és egyházi ének, akárcsak reggel; a bibliai történet felmondása képekkel a leckeállványnál, és azután ennek kikérdezése a karzaton.

Kedd

Délelőtt. A szokásos ima és egyházi ének. Palatábla és palavessző. Betűk olvasása és betűzés a terem falairól és a bádogtáblákról. Játék. A karzaton: az összeadási és kivonási tábla felmondása.

Délután. Ima és egyházi ének. Szorzótábla; a monitor kérdez, és a gyermekek válaszolnak. Olvasás. Játék. A karzaton: számlálás és betűzés rézből készült számjegyekkel és betűkkel.

Szerda

Délelőtt. Ima és egyházi ének. Palatábla és palavessző. Betűk és betűzés. Játék. A karzaton: a tanító a mértani formákat és a hangjegyeket tanítja, krétával a lengőtáblára írva azokat.

Délután. Ima és egyházi ének. A penny és schilling-tábla gyakorlása. Játék. A karzaton: a tanító számtanleckét tart.

Rögtönzött tanítás emberekről és dolgokról stb., stb.

Csütörtök

Délelőtt. Ima és egyházi ének. Palatábla és palavessző. Betűk és betűzés. Az osztás, súlyok, a mértékek és az idő tanítása a dobogóról. Játék, a karzaton: ugyanazok a leckék, mint hétfő délelőtt.

Délután. Ima és egyházi ének. A mértan rövid foglalatja és természetrajz a leckeállványoknál. A karzaton: rézből készült betűk és számjegyek. Rögtönzött tanítás emberekről és dolgokról, ügyelve arra, hogy a tanítás a jelenlétek szemléltetésével kapcsolódjék.

Péntek

Délelőtt. Ima és egyházi ének. Palatábla és palavessző. Betűk és betűzés. Az aritmetikai táblák tanulása, a tanító belátása szerint. Játék. A karzaton: leckék földrajzból, térképekkel, földgömbbel, stb.

Délután. Ima és egyházi ének. Bibliai képek a leckeállványoknál kikérdezésük a karzaton.

Szombat

Délelőtt. Ima és egyházi ének. Palatábla és palaveszsző. Betűk és betűzés. Az aritmetikai táblák tanítása a dobogóról. Játék. A karzaton: leckék a cserélhető keretnél és mértan rézből készült eszközökkel.

NB. Ha a látogatók bármely különleges lecke bemutatását kérik, és a gyermekek hajlamosnak látszanak erre, a tanító nincs kötve a fenti szabályokhoz, akárcsak minden olyan esetben, amikor a gyermekek különösen kedvetlennek mutatkoznak". /16/

A bemutatott munkarend alapján következtethetünk a matematikai jellegű ismeretek tartalmára. Ezek szerint a gyermekek a számjegyek ismeretében akár milliós helyiértékig is számlálhattak. A számolás anyagát a négy alapszámítás és a közönséges törtek megismerése alkotta, s ez kiegészült pénz és római számok ismeretével. /17/ Megismerkedtek a gyermekek a súlyokkal és különböző mértékekkel.

Ezen igen nehéz számtani követelmények mellett nem kevésbé könnyű mértani, geometriai ismeretek is szerepeltek az anyagban. Ilyenek: egyenlő oldalú, egyenlő szárú háromszög, általános háromszög, négyzet, téglalap, rombusz, rombold, ellipszis, sokszögek, stb.

A feldolgozandó ismeretek mennyiségét, tartalmát Wilderspin nem éppen az életkori sajátosságok figyelembe vételével állította össze. Ahogyan a feldolgozásra kerülő anyag hordozza iskolás jellegét, ugyanigy a feldolgozási módszerre is ez jellemző, annak ellenére, hogy a számolási foglalkozásokon különféle eljárásokat alkalmaztak.

A számjegyek elsajátítása például az alábbiak szerint történt, amikor is a tanító felmutatott, vagy állványon helyezett el egy rézből készült számjegyet.

" A tanító az állványon elhelyezi a 8-as számjegyet.

K: Mi ez?

F: 8-as szám.

K: Ha a 8-as bal oldalára teszünk egy 1-est, akkor mi lesz belőle?

F: 81

K: Ha az 1-est a 8-as jobb oldalára tesszük, akkor mi lesz?

F: 18

K: Ha az 1-es elé a 4-es számjegyet tesszük, akkor milyen számot kapunk?

F: 418

Azután a 4-es számjegyet áthelyezik a 8-as mellé,
és 184-et kapnak; így folyik tovább a foglalkozás."/18/

A négy alapművelet elsajátítására példa az a minta, ahogyan az összeadást gyakorolták a gyermekek.

"Az egyik gyermek fellép a dobogóra vagy egy alacsony emelvényre, és hangosan felmondja /mintegy elénekli/ a számolótábla megfelelő részét, és a többiek utána mondják:

Egy meg egy az kettő, kettő meg egy az három, három meg egy az négy, stb. egészen tizenkettőig.

Kettő meg kettő az négy, négy meg kettő az hat, hat meg kettő az nyolc stb., huszonnégyig.

Három meg három az hat, hat meg három az kilenc, kilenc meg három az tizenkettő stb., harminchatig."/19/

Példa a törtekkel való számolásra:

" A kettő négynek a fele, hatnak a harmada, nyolcnak a negyede, tiznek az ötöde, tizenkettőnek a hatoda, tizen-négynek a hetede. Kettő huszonnégynek a tizenkettőde, huszon-kettőnek a tizenegyede stb."/20/

A mértani ismeretek elsajátítása is hasonló módon történt:

" K: Mi ez?

F: Egy szabályos ötszög.

K: Miért nevezik ötszögnek?

F: Mert öt oldala és öt szöge van.

K: Miért nevezik szabályosnak?

F: Mert oldalai és szögei egyenlők.

K: Mit jelent az ötszög?

F: Egy ötoldalú formát.

K: Vannak másfajta ötszögek is?

F: Igen, szabálytalan ötszögek.

K: Mit jelent az, hogy szabálytalan?

F: Az oldalak és a szögek nem egyenlők." /21/

E kérdve-kifejtő módszer alkalmazása során bármily logikusan felépítettek is a kérdések, de a kórusban való kántálás, a gondokodás nélküli ismételtetés, a verbalizmuson alapuló ismeretelsajátítás csak mechanikusan rögzülő ismeretek elsajátításához vezethetett. Egyet kell értenünk az-
zal a megállapítással, hogy Wilderspin óvodájára jellemző a túlzott merevség, a kevés játékos elem, a tananyag a gyermekek életkorát meghaladó kiválasztása.

Wilderspin pedagógiájában jelentkező tulzó, un. iskolás jelleg okaival nem kívánunk foglalkozni. Célunk az volt, hogy bepillantassunk oktatási rendszerének egy területére, amely egész pedagógiai munkásságával együtt a kor óvodaszervezői számára példaként szolgáltak.

" Ő egy akkor még kevésbé ismert pedagógiai rendszert alkalmazott, melyben külső drill és bensőséges megértés sa-
játtságosan összekeveredett, és amely kortásainál a lehető legnagyobb csodálatot keltette." /22/

A továbbiakban azzal kívánunk foglalkozni, hogy Wilderspin pedagógiai hatása milyen mértékű az első magyar óvodákban.

2.

A számolás, a számtan-mértan megjelenése Magyarország
első óvodáiban

Hazánk óvodai mozgalmának kialakulásában nem a Nyugat-Európában tipikus gazdasági, társadalmi körülmények játszottak szerepet. Az első magyar óvoda létrejötte megelőzte a magyarországi kapitalizmus kialakulását, de feltétlenül összefügg a kapitalista fejlődés kezdetével, a sajátos magyar gazdasági és politikai helyzetnek megfelelően. Az első magyar óvoda alapításának ideje - 1828 - a reformkor kezdete. A következő évek a reformkor kibontakozásának és a polgári demokratikus forradalom előkészítésének évei voltak. A polgári átalakulásért folyó harc lassan indult meg. Az ország gazdasági és politikai fejlődéséért vívott küzdelemmel együtt küzdelem folyt az ország kulturális felemelkedéséért is. Az 1825-ös országgyűlésen lépett fel Széchenyi, és megindult a társadalmi és politikai reformmozgalom. Ezek az esztendőök az irodalom ébredésének és általában a köznevelés fejlesztéséért folyó harc évei voltak. Erőteljes harc bontakozott kizekben az években a köznevelés, a népoktatás fejlesztéséért, amely szerves része volt az egész ország haladásáért folyó küzdelemnek.

E történelmi kor elején kezdte meg Brunszvik Teréz munkásságát, aki saját költségén létrehozta az 1828 június 1-én Budán a mai Mikó utcában Magyarország első óvodáját.

Brunszvik Terézia 1775. július 27-én született Pozsonyban, előkelő főuri családban. Igényes neveltetésben részesült; zenét többek között Beethoventől tanult. Édesapjától örökölte a művészetek, a természet iránti szeretetet, az új eszmék iránti lelkesedését. 1808-ban ismerkedett meg Pestalozzi Yverdoni intézetével. Először nővére gyermekeinek nevelésében kamatoztatta a pestalozziánus gondolatokat, majd 1819-től egyre intenzívebb közjótékonykodásba kezdett.

Wilderspin óvodapedagógiai könyvének megjelenése után, 1826-ban határozta el, hogy megszervezi a magyar kisdédóvást. Az óvodák fenntartására sikerült egy 125 tagból álló egyesületet szerveznie, javarészt azonban saját erőforrásait használta fel az első gyermekintézetek megnyitására és fenntartására.

Az 1832-36-os országgyűlésen igyekezett a honatyák figyelmét felhívni a kisdédóvásra. Munkálkodása nyomán 1836-ban meg is alakult a Kisdédóvó Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület. 1834-ben Münchenben, Regensburgban, Augsburgban segít a óvodák megszervezésében. A magyar szabadságharc előtti években a Délvidéken segíti az óvodák elterjesztését.

A forradalom és a szabadságharc eszméiért lelkesedett.

A szabadságharc bukása után rendszeresen látogatta a politikai foglyokat. A politikai légkör enyhülése után egy nőnevelő egyesület megnyitásán fáradozott.

Ez idő alatt írta emlékiratait. 1861 szeptember 17-én halt meg Martonvásáron.

Brunszvik Terézt a neveléstörténetben úgy tartjuk számon, mint az első óvoda megalapítóját /23/, azonban az általa alapított intézmény "nem a mai értelemben vett óvoda volt, hanem kisgyermekiskola, melyben széles körű oktatás folyt." /24/ Célja: "nem az elemi iskolára való előkészítést szolgáltatta, hanem éppen az elemi iskolát helyettesíteni, azt pótolni kívánta". /25/

A hazai kisgyermekiskolák belső életének megszervezésében, a tartalmi munka kialakításában nagymértékben hatottak a nyugat-európai óvodák. Az első óvodák létrejöttének idején csak az a német nyelvű Wilderspin-könyv volt ismeretes, melyet Wertheimer fordított, s amely fordítás volt az angol kisgyermekiskolák egyik első hirnöke a Habsburg-monarchiában. " ... ez nyújtotta a példát, adta az ösztönzést Brunszvik Teréznek." /26/ Brunszvik Teréz e művet még megjelenése évében olvasta, s hogy milyen nagy hatást gyakorolt rá, bizonyítja, hogy levelezés kezdődött a grófnő és Wertheimer között, s a későbbiekben is Wertheimerrel beszél meg pedagógiai problémáit, aki tanácsait tulnyomóan Wilderspin szellemében adja. /27/

Érdemes részletesen áttekinteni azt az időbeosztást,

melyet a Brunszvik Teréz-féle óvodákban alkalmaztak s kitűnik, hogy az oktatott tárgyak sorában számolás, a számtani, mértani ismeretek tanítására is nagy gondot fordítottak.

" Időbeosztás.

Délelőtt

Hétfő: 8-tól 9 óráig: $1/2$ óra előkészülés, ima, dal, azután vallási beszélgetés. $1/4$ óra olvasási gyakorlatok osztályonként az első felvigyázóval, miközben a második felvigyázókat a tanító tanítja olvasni. $1/4$ óra az osztályonkénti olvasás folytatása a második felvigyázó segítségével, miközben az első felvigyázókat a tanító tanítja. 9-től 10 óráig: $1/4$ óra együttes számolás a számológép segítségével. $1/2$ óra osztályonkénti számolás, miközben az első és második felvigyázókat a tanító váltakozva tanítja számolni. $1/4$ óra hanglétra és hangjegyek, együttes tanításban. 10-től 11 óráig evés és játék. Végül is $1/2$ óra új dalok tanulása, majd pedig $1/2$ óra készülődés az elmenéshez.

Kedd: /Az első óra mint hétfőn/. 9-től 10 óráig: $1/4$ óra ismétlés az első felvigyázók vezetésével. $1/4$ óra ismétlés a második felvigyázók vezetésével, kik közben váltakozva a betűvetés tanulják. $1/4$ óra párbeszéd szókihagyásokkal és ellentétekkel.

/Ezután mint hétfőn/.

Szerda: 1/2 óra előkészülés, ima, dal. Utána erkölcsi mondások és elbeszélések. 1/2 óra az erkölcsi mondások ismétlése az első és második felvigyázók váltakozó vezetése mellett, kik eközben felváltva az írást gyakorolják. 9-től 10-ig: 1/4 óra együttes betűzés a nagy betűtáblán. 1/2 óra osztályonkénti számolás az első és második felvigyázók segítségével, kik közben váltakozva tanulják a számtant.

1/4 óra hanglétra, hangjegyek. /Ezután mint hétfőn/.

Csütörtök: 1/2 óra előkészülés, ima, dal. Azután beszéd, és értelemgyakorlatok. Beszélgetés emberekről és tárgyakról, ami röviden fogalomtannak nevezhető.

/Ezután mint kedden/.

Péntek: 1/2 óra előkészülés, ima, dal. Azután vallási beszélgetés. 1/2 óra osztályonkénti olvasási gyakorlatok az első és második felvigyázók segítségével, kik közben a tanítótól felváltva olvasni tanulnak.

/Ezután mint hétfőn/.

Szombat: 1/2 óra előkészülés, ima. Azután fogalomtan, mint csütörtökön. 1/2 óra a szerdán tanult erkölcsi mondások ismétlése az első és második felvigyázók segítségével, kik közben felváltva írni tanulnak. /Ezután mint hétfőn/.

Délután.

Hétfő: 1/2 óra előkészülés, ima, dal. Azután együttesen alaktan, betűk és számok írása. 1/4 óra osztályonkénti olvasási gyakorlat az első felvigyázók segítségével, miközben a második felvigyázókat a tanító tanítja olvasni. 1/4 óra osztályonkénti olvasási gyakorlat folytatása a második felvigyázók segítségével, miközben az első felvigyázók tanulnak a tanítótól olvasni. 3-tól 4-ig: 1/4 óra német és magyar szavak kézmozdulatokkal. 1/4 óra osztályonkénti ismétlés az első felvigyázók segítségével, majd 1/4 óra a második felvigyázók segítségével, miközben a felvigyázók váltakozva irnak.

1/4 óra együttes mértékegység- és pénzismeret elsajátítása. 4-től 5-ig: evés és játék. Végül 1/2 óra ujdalok tanulása és 1/2 óra készülődés az eltávozáshoz.

Kedd: 2-től 3-ig: 1/2 óra előkészülés, ima, dal. Azután a földrajz alapfogalmai, majd pedig 1/2 óra váltakozó olvasási gyakorlatok. 3-tól 4-ig a különböző mesterségekről. /Ezután mint hétfőn/.

Szerda: 2-től 3-ig: Mint kedd délután az első óra. 3-tól 4-ig: 1/4 óra betűzés. 1/4 óra ismétlés az első felvigyázók segítségével. 1/4 óra a második felvigyázók segítségével, kik váltakozva írni tanulnak. 1/4 óra együttes mértékegység- és pénzismeret elsajátítása.

/Ezután mint hétfőn/.

Csütörtök: 2-től 3-ig: mint hétfőn délután az első óra.

3-tól 4-ig a földrajz alapfogalmai. /Ezután
mint hétfőn/.

Péntek: 2-től 3-ig: mint hétfőn délután az első óra.

3-tól 4-ig: mint hétfő délelőtt a második óra.
/Ezután mint hétfőn/.

Szombat: 2-től 3-ig: mint kedd délután az első óra.

3-tól 4-ig: mint hétfő délelőtt a második óra.
/Ezután mint hétfőn/." /28/

Ez a merev időbeosztás nagy mértékben emlékeztet valamely iskolai tanrendre, melyben az oktatásra fordított idő dominál. A fennmaradt dokumentumok szerint az óvodában töltött idő mintegy hatvan százalékát fordították oktatásra, ami 28 és fél órát jelentett hetente, a vallásoktatás nélkül. /29/ Az írás, olvasás, számolás megtanítását Brunszvik azért tartotta fontosnak, mert a gyermekek egy részének már 7 éves korban dolgoznia kellett. Így az analfabétizmus elleni sikeres küzdelem színhelyének tekintette a kisdédóvó intézetet.

Ezekben a kisgyermekiskolákban a számtani ismeretek a számtan, alaktan, mérték és pénzismeret, valamint az év napjai, a nap beosztása című tantárgyakban jelentek meg.

A számolás tanításának anyagára és módszerére vonatkozó pontos elképzelésünkben nagy segítséget jelent Benes Piroska közleménye. /30/

E szerint az első hazai óvodákban foglalkoztak számolással, " a kezdők csak az ujjukon számolnak 10-ig, majd húszig, végül a számológép golyóin 50-től 100-ig. A haladók később kezdenek összeadni, kivonni, stb." /31/

Az említett számológép, számvető tábla, lényegében megfelel a gyermekjátékként és szemléltetőeszközként ma is használt un. számológépeknek. /A Wilderspintől eredő számológép képét megtalálhatjuk Zibolen Endre művében.//32/

Az alaktan nevű tárgy keretében a gyermekek megtanulták hogyan csináljanak egyenes, görbe, ferde vonalakat, fél és egész köríveket. Így alapozva meg a geometriai ismeretek tanítását. Az alaktan tanítására vonatkozóan találjuk azt a megjegyzést, hogy " teljesen Pestalozzi szellemében történik." /33/ Brunszvik kapcsolatai Pestalozzival közismertek. Pestalozzi munkássága kétségtelenül nagy hatással volt Brunszvik Terézre, arra azonban, hogy tárgyunkat tekintve az idézetten túl mit alkalmazott Brunszvik tananyagként az első óvodákban nem találtunk utalást. Hogy Pestalozzi számtáblái ismertek voltak-e Brunszvik által, még további Pestalozzi kutatást von maga után, amely egy másik tanulmány témája lehetne. /34/

Talán nem lesz érdektelen, ha 1830 január és május

közötti időből szó szerint idézzük Horváth Ferencknek, a budai várbeli óvoda pedagógusának tárgyunkra vonatkozó feljegyzéseit;

"Szerdán /II.24./ csak 12 gyermek jelent meg az intézetben, azonban mind igen vágytak tanulni. Egyesek arra kértek, hogy olvasást, mások viszont, hogy számolást tanuljunk. Igyekeztem valamennyinek eleget tenni." /35/

"Hétfőn, kedden és szerdán /III.22-24./ 32 gyermek tartózkodott az intézetben. Hétfőn láttam, hogy a gyermekek is örülnek, ha nő a számuk az intézetben. Többek között Hubáts felkiáltott: Tanító ur, most nagyon örülök az iskolában, mert többen vagyunk. Mondtam, számold csak meg a gyermekeket; és ő hangosan számolt. Azután valamennyit együtt számoltattam, és kiszámíttattam velük, vajon mennyi lenne a gyermekek száma, ha még 2 - még 4 - még 6 jönne hozzá, s ezt a számolótáblán is megmutattam nekik." /36/

"Pénteken /V. 7./ 65 gyermeket számláltunk. Megkérdeztem őket: Nőtt a számotok, vagy pedig kevesebb lett? Azt kiáltották: Nőtt. - Nőttetek eddig testben is? - Igen, igen - kiáltották valamennyien. Akartok értelemben is nőni? stb." /37/

Ez az idézet is alátámasztja, hogy a tanítás módszere elsősorban a katekizálás és ismételtetés. Ha a tanító tanít, akkor az kérdés és felelet alakjában történik, ha a kis felvigyázó tanít, akkor tanítása nem áll egyébből,

mint hogy végnélkül ismételteti azt, amit egy nappal azelőtt betanult. A beszélgetés, magyarázat módszerével összekapcsoltan alkalmazták a szemléltetést, ahol a legfontosabb szemléltető eszköznek a képeket tekintették, de a számolótábla is jelen volt az óvodákban./38/

A beszélgetések kötött jellege meglehetősen monotonná tehetette az oktatást, s nem kell hangsúlyoznunk, hogy a gépies memorizálás mennyire idegen az óvoda korosztálytól. Wertheimer a grófnőhöz intézett levelében ki is fejtette ezzel kapcsolatosan: " Kíváncsnak tartanám, hogy a napok nagyobb részét szenteljék a szabadabb beszélgetéseknek sokféle tárgyról, még ha ez a többi tantárgy rovására menne is."/39/

Azt, hogy az oktatás oldottabbá tételét mennyire sikerült megvalósítani az első budai óvodákban arról nincs biztos tudomásunk. Azt viszont tudjuk, hogyan próbálták vidámabbá tenni az óvodai életet elsősorban azzal, hogy a 15 perces foglalkozások közé énekléssel egybekötött menetelést iktattak be a gyermekek felfrissítése céljából.

Brunszvik Teréz óvodaszervező tevékenysége és példája 1828 és 1836 között nem kevesebb, mint 14 óvoda megszületését eredményezte, s megnyitotta az utat a további hazai óvodaszervezői mozgalom előtt.

3.

Wargha István, és az első óvóképző hatása hazánkban, és az óvodákban folyó matematikai jellegű ismeretek oktatására

A magyar óvodai mozgalom reformkori fellendülése 1836 után következett be, amikor is megalakult a Kisdédóvó Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület. Az Egyesület komoly sikereihez amellet, hogy gazdag arisztokrata tagjai is voltak, nagymértékben hozzájárult az a tény, hogy az ellenzéki reformpárt népszerű vezetői is csatlakoztak ahhoz. Így Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós, Felsőbüki Nagy Pál, Eötvös József, Szentkirályi Mór és mások.

Mint ismeretes, Kossuth Pesti Hírlapbeli vezércikkeiben is buzdított az óvodák alapítására. Börtönévei alatt lefordította magyarra a Wilderspin - Wertheimer óvodapedagógiai szakkönyvet. Wesselényi Miklós pedig erdélyi birtokán több óvodát alapított, sőt Zsibón három évig a kisdédóvóképzésre is kísérletet tett.

Az elkövetkező évtizedben közel százra! emelkedett a magyar óvodák száma. Az óvodák számbeli növekedésével párhuzamosan felmerült az óvodai nevelők, óvók képzésének igénye is.

Nem kis büszkeséggel gondolhatunk arra, hogy az európai kontinensen először hazánkban, Tolnán - gróf Festetich Leó adományából - nyílt meg az óvóképző intézet.
/ A nyitás ideje 1837 október./

A képző első igazgatója a nagyműveltségű Wargha István, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett. A képző óratervének összeállításában fő szempontként az elmélet és a gyakorlat szoros kapcsolatának biztosítására törekedett.

A jelöltek nem kevesebb, mint heti 30 órát töltöttek az óvodai gyakorlattal, s az elméleti tárgyra 24 óra jutott. Wargha fontos elve az volt, hogy " a tudományok a gyakorlat fáklyájánál taníttassanak. " Az elmélet alacsonyabb óraszámát mindenképpen indokolta, hogy az első képzőbe - hazafias lelkesedésből - az 1860-as évekig igen magas előképzettségű férfiak jelentkeztek./40/

Az óvóképző intézet minőségi változást hozott a magyar óvodák életében. Az egységes képzés eredményeként - központi szabályozás, miniszteri utasítások hiányában is - sokkal egységesebbé vált a hazai óvodáink nevelő - oktató munkája. Éppen ezért indokoltnak látjuk Wargha István munkásságának részletesebb bemutatását annál is inkább, mivel életének feltárása, törekvéseinek kritikai elemzése ma még neveléstörténetünknek egyik adóssága.

Wagha István 1808 július 28-án született Nádudvaron. Iskoláit a Kegyes Tanítórend Esztergomi Intézetében végezte, majd ugyancsak e rendnél tanítóskodott. A rendtől való kilépése után Kassán volt magánnevelő. Jó nevelői hírért bizonyítja, hogy nemegyszer halotti búcsúbeszédet tartására is felkérték. Ezek egyike 1831-ből nyomtatásban is fennmaradt. /41/

Nevelési, oktatási vonatkozású tapasztalatainak leírására és olvasmányai ismertetésére elsősorban az készítette, hogy abban az időben nem volt olyan népszerű formában megírt magyar kézikönyv, amely a szülők számára röviden ismertette volna a neveléstudomány elemeit. Ilyen szándékkal jelentette meg Kassán 1834-ben első művét " Mi kell a magyarnak?" címmel.

A könyv valóban egyszerű nyelven megfogalmazott olvasmány, példái szemléletesek, eredetiek. A nevelés fontosságát azonban túlértékeli: " Az emberi boldogságnak alapja a nevelés.", s a neveléstudomány szerepét is eltplozza: " Minden más tudomány mesterségét felülmúlja." /42/

Túlzásai ellenére azonban sok, még ma is helytálló elvet hirdet. Kiemelten szól a példa jelentőségéről: " A növendék ember lelkébe többnyire a rossz példákból szivárog a mérreg." /43/ Tiltakozik a testi fenyték ellen, mert alatomosságot, bosszúállást fejleszt. " Az ilyen nevelés méltóságából kivetkezteti az embert és céljától messze veti a

büntetést, melynek a jobbitás eszközének kellene lenni."/44/

1835-ben újabb könyve jelent meg " A lélektudomány hatása a nevelésre " címmel. Könyvéből kitűnik, hogy az oktatásban, nevelésben igen nagy szerepet tulajdonít a lélektani ismereteknek. Bevezetőjében fogalmazta meg, hogy a nevelés " az idő szelleméhez, a nemzet és a haza kívánalmaihoz, a növendékek állapotához és fogékonyságához eszközöltessék." /45/

A tanítási anyagot a gyermek életkori sajátosságaihoz, és az egyéni fejlődés üteméhez kívánta igazíttatni. Lényegében megfogalmazta a totalitás törvényét: " A tanító egész életével hat a tanítványaira." /46/

Nagy érdeme az iskolaelőkészítés fontosságának felismerése: " Az iskolához értelmet, kedélyt előkészítő intézetek nincsenek, amilyeneknek a kisdedóvó intézeteknek kellene lenni." /47/ E vonatkozásban bátran kritizálta a korabeli óvodák iskolás jellegét.

Figyelme és érdeklődése mindinkább az iskoláskor előtti nevelésre irányult. Ezt mutatja, hogy 1836-ban alapító tagja lett a Teerjesztő Egyesületnek, 1837-ben pedig megpályázta a Tolnán alapítandó óvóképző igazgatói állást. A kisdedóvó - képző intézetet és a hozzá kapcsolódó " példány óvodát " nagy szorgalommal és ügyszeretettel vezette. Kiképzési szisztémájában felhasználta a

külföldi intézmények tapasztalatait, s mindezt összevettette a neveléstudomány elveivel és saját tapasztalataival. /48/ Fő céljának azt tekintette, hogy hivatásszeretetet ébresszen a jelöltekben, s kialakítsa bennük az önképzés igényét. " Csak az nevelhet kellőleg, aki saját műveltségén szüntelenül munkálkodik." /49/ - vallotta.

A magas előképzettségre való tekintettel a képzési időt egy évben állapította meg, azonban már 1843-ban a két éves képzés szükségességét hangsúlyozta.

A tolnai évek /1837 - 1843/ idején érte az a megtiszteltetés, hogy 1840. szeptember 5-én az Akadémia Közgyűlése Döbrentei Gábor, Czuczor Gergely, Péczely József ajánlatára levelező taggá választotta. /50/

A tolnai képzőt 1841 szeptember 21-én meglátogatta a külföldről hazatért Brunszvik Teréz, aki elmondta angliai tapasztalatait és örömmel méltányolta Wargha önálló gondolkodását, eredetiségét. /51/

Tolna a szülőhelye a főművének is. " A terv a kisdedóvó intézetek terjesztése iránt a két magyar hazában. " E mű kétségtelenül Wargha legkiforrottabb, legnagyobb szerűbb alkotása. Logikus felépítés, világos nyelvezet jellemzi. E művével főként az országgyűlés rendeit kívánta meggyőzni az óvodák szükségességéről, községenkénti állításának hasznáról. De nemcsak a rendek, bárki számára hasznos olvasmány vott, aki a reformkorban a kisdedóvás ügyével

törődött. Feltárul belőle Wargha óvodapedagógiai koncepciója éppugy, mint az óvoda és az óvóképzés megszervezésének, tartalmának és módszereinek problematikája.

A tevékeny tolnai évek idején még arra is volt energiája, hogy az óvóképző intézet központivá tétele érdekében fáradozzon. Elképzelése 1843-ban valóra is vált, az intézet Pestre költözött. Az óvodapedagógia és az óvóképzés nem kis veszteségére azonban Pesten csak egy évig vállalta a képző igazgatását. Történelmünknek viszont kétségtelenül hasznos volt, hogy az elkövetkező években a reform ellenzék munkáját segítette a jó szervezőképességű, nagy műveltségű Wargha István, aki Kossuth bizalmas ember volt. /52/

Wargha István további munkássága igen sokrétű. Volt az Iparegyesület elnöke, résztvett a Hetilap szerkesztésében, majd 1848-ban a Bécsben székelő Külügyminisztérium titkára, majd tanácsosa lett. A bécsi forradalom győzelme, és letartóztatásból való szabadulása után Pesten telepedett le, és magánnevelő intézetet nyitott. /53/ A Habsburg ellenes összeküvésbe való bekapcsolódása miatt ki volt téve rendőri zaklatásoknak, s előlük Londonba emigrált. 1860-ban tért haza, s 1865-ben Nagyváradra költözött. Váradi évei alatt volt közigazgatási tanácsnok, majd főjegyző. Kortársai nagyműveltségű, szigorú, zárkozott embernek ismerték, aki mártírnak tartotta magát. /54/ 1876 március 12-én halt meg Nagyváradon.

Wargha István életművét áttekintve láthatjuk, hogy leggazdagabb szakasza éppen az volt, amikor gyakorlati és elméleti pedagógiai tevékenységet folytatott: megalapozta az óvodapedagógiát. Óvodapedagógiai rendszere lélektanilag előkészített volt.

Az óvodai élet megszervezésében a Wilderspin - Wertheimer féle hagyományokat adaptálta a magyar viszonyokra. Óvodapedagógiai rendszere lényegében a frőbeli irányzat uralomra jutásáig egyeduralkodó volt a hazai óvodákban. Sőt Frőbel ellenzői még az 1890-es években is a Wargha-féle un. hagyományos nemzeti irányzatot kívánták vissza.

A továbbiakban megpróbáljuk felidézni a "példány-óvodá"-ban folyó tartalmi munkát.

" A gyermekek, vasárnapot és ünnepet kivéve, mindennap megjelennek a' példány-óvóintézetben egész éven által, azon általános hasznánál fogva a' kisedővó - intézetnek, minélfogva a' szegény szülőt semmi dologtevő nap ne háborgassa kenyérkeresési munkájában apró gyermeke; sőt azon lelki nyugodalommal is legyen, hogy az jó fűvigyázat alatt testi- és lelkeképen ellátva van." /55/ A testi és lelki ellátást, annak irányát a testi nevelésen kívül "legfőbb szorgalom fordittatik a' szívképzésre, értelemfejtésre, nemzeti érzet mívelésére." /56/

Az " értelemfejtés " elnevezés alatt folyt a tulaj-
képpen oktatás, a gyermekekkel való foglalkozás. Wargha
a tanítással kapcsolatban az alábbiakat vallja: " a' pél-
dány - óvóintézetben semmi próbatételnek, mely a' tanítást
mint célt teszi fel, helye nincs." /57/ Az értelemfejtés
során, amely a " legterjedelmesebb foglalkozása lévén a'
kisdédóvásnak" /58/ találkozhatunk olyan utalással, amely
bizonyítja tárgyunk jelenlétét a tolnai óvodában is, és
következtethetünk az ismeretek feldolgozásának módjára is.
" ... a' kisdédóvó akármit beszél el a' gyermeknek: kezé-
ben mindig kréta van, mellyel formát, távolságot, viszo-
nyosságot 's egyebet elébe rajzol, 's így elvenséget ad
a' különben holt szavaknak. Így használtatik az ismerő te-
hetség fejtésére és művelésére az alaktudomány és számvetés." /59/

Felismeri a matematikai jellegű ismeretek fontossá-
gát: " Az első a gyermeket a dolgok alakjának, viszonyos-
ságának, arányának, ugymint a' vonalak, kör és szegletek
mértékének szemléletével nemcsak igen kellemesen foglalatos-
kodtatja, hanem egyszersmind mathematicai igazságánál fogva
az ismeret teljességére való törekvést és a tudalom bizony-
ságán és tökéletességén való örömet gerjesszen benne. Így
p. o. a' gyermek igen szépen veti össze ezen igazságokat:
egy körben 360 fok, tehát négy egyenes szög van; mert egy
egyenes szög mértéke 90 fok, 360-nak $\frac{1}{4}$ -de pedig 90.
Illy okoskodás-formába önti itt, úgyszólván, minden ismere-
tét a' fejlődő gyermek" /60/

Az ún. "okoskodás" jellemzője értelemfejtő módszerének, s így matematikai definíciót is próbál megismertetni a gyermekekkel.: " p.o. átmérője a' körnek azon egyenes vonal, melly a' kör egy valamelly pontjából a' központon keresztül más valamelly pontjára megy, 's így az átmérő olly vonal, mellyben e' három sajátság van. Ezt azután alkalmazza valamelly vonalra, mellyben, ha valamellyike e' három sajátságnak hiányzik, következteti: hogy nem átmérő."61/

A matematikai jellegű ismeretek tartalmát tekintve, - kör, szögek, síkidomok, különböző definíciók, a számlálás tanításán túl - meghaladta a kisgyermekes értelmi képességeit, de mindenképpen érdeme Wargha Istvánnak, hogy felismerte a matematikai ismeretek értelmi képességeket, logikus gondolkodást, összefüggések meglátásának fejlesztő hatását.

Wargha az előző óvodák tulnyomóan ismeretközli módszerével megpróbált szakítani, s ez Wilderspin rendszeréhez viszonyítva igen nagy előrelépést jelentett.

"Van a gyermekben bármilyen kicsiny is egy inger, mely mint valamely tökéletes erőmű, soha egy pillanatig sem nyugszik, s ez a cselekvőségi inger. Ezt elnyomni nem szabad, nem lehet, élesíteni, táplálni, célra igazítani kell."62/

Előrelépést, fejlődést jelentett, hogy a Wargha-féle óvodában az ismereteket úgy választották ki, hogy az közel álljon a gyermeki világhoz: "Legalkalmasabban fejlődnek a

gyermeknek szellemi tehetségei természetileg az őt körülvevő tárgyakon, melyek vele közvetlen érintkezésben vannak."/63/

E gondolatok érvényesülésére való törekvés más óvodákban is fellelhető a korabeli tudósítások szerint.

Haladó, előremutató, követésre méltó pedagógiai munkássága során Wargha sem tudott még szakítani azzal, hogy ne tanítsanak iskolás módszerrel, iskolai tananyagot. Hogy a számtan a számolás tanítása a példány-óvodában is jelent volt, következtethetünk abból, hogy a Russ-féle számgép, valamint 4 számvető tábla volt az óvodában."/64/ Maga Wargha az, aki ugyan kijelentette, hogy a tanításnak nincs helye az óvodában, de gondol arra, hogy "ha netalántán a' gyermek hét esztendőse korában a' kisdédóvó-intézetből bármilyen okból iskolába át nem mehetne: öt esztendői szüntelen szokás által ne csak akarataának adatott legyen jó irány, hanem értelme is."/65/

Gondolt arra is, hogy az óvodai oktatás oldottabb, játékosabb legyen; a gyermekek érdeklődésére jobban építsen, mint az iskolai. Az óvodai oktatás "a gyermeket mulattatva, szüntelen kedves foglalatosságba merítse. Innen láthatni, hogy a kisdédóvó intézetek nem iskolák, ennél fogva tanulmányaik nem könyv, toll, papíros, tente s ezekhez hasonló szerek."/66/

Az ország más helyiségeiben, különböző óvodákban - voltak magán, felekezeti, egyesületi, stb. óvodák - megnyílt új óvodák munkájáról a Kisdédóvó Intézeteket Teerjesztő Egyesület Évlapjaiban/67/ hiteelt érdemlő tudósításokat olvashatunk.

E jelentések arról győznek meg bennünket, hogy a tolnai képző intézet kisugárzó hatása nagyon szépen érvényesült.

4.

Matematikai jellegű ismeretek jelenléte a Flóri könyvében és a Denzel - féle vezérkönyvben

A képzőben tanított ismereteken túl, más szakkönyv is segítette a reformkor nevelőjét. Ilyen volt Bezerédy Amália postumus műve, /68/ amely 1839-ben jelent meg először.

A Flóri könyve tartalmát tekintve feltétlenül haladó jelleget mutat, amikor a szerző a természet, az anyagi világ megismerését helyezi előtérbe. "Hogy a múlt század gyermekének mit jelenthetett, azt Benedek Elek tolmácsolta leghivebben: Az én első könyvem nem az ABC. volt, hanem az első igazi magyar gyermekkönyv, Flóri könyve. Ennek a könyvnek minden versikéjét, minden mondatát elejétől végig olvastam százszor meg százszor, kicsi agyamban iskolába vittem minden betűjét, képecskéjét. Ez maradt jó esztendeig legkedvesebb könyvem." /69/

A könyv tizenegy fejezete olvasási gyakorlatokat, dajkarimeket, apró verseket, mondókákat, állatokról, növényekről, játékokról, az évszakokról szóló versikéket, találós kérdéseket, kisebb olvasmányokat, imákat és erkölcsi

mondásokat tartalmaz - Wilderspinhez hasonlóan - verses formában.

Nem feledkezik meg a számolás tanításáról sem.

A számlálás megtanulása céljából szerkesztett versikéje:

" Egy érik a meggy,
Kettő, feneketlen teknő,
Három, haza várom,
Négy, biz oda nem megy,
Öt, esik a köd,
Hat, hasad a pad,
Hét, múlik a hét,
Nyolc, kenderkócz,
Kilenc, kis Ferenoz,
Tíz, tiszta víz,
Tizenegy, áldomás,
Tizenkettő, vak Tamás,
Tizenhárom, vasas járom.
A nyakadat belezárom." /70/

Az óvodákban folyó oktatást kívánta segíteni az 1846-ban megjelent Denzel féle Vezérkönyv is. E könyv említése indokolt egyrészt, mert az oktatás során alkalmazott módszere, amelyhez hasonlóat Wargha "okoskodásnak" nevezett, igen hosszú ideig hat óvodai oktatásunkban.

Említése indokolt másrészt azért is, mert a magyar nyelvű kiadásnak kétségtelen haszna, hogy hozzáférhetővé vált olyan anyag - sajnos tárgyunkra vonatkozóan igen kevés -

amellyel az óvodában foglalkozni kellett.

A magyar kiadás előszavában a könyv célja megfogalmazódik: " Célja: az élet mindennapi szükségéhez tartozó tárgyak leírása, jegyeik elszámálása, használtatásuk és egymással összehasonlításuk által a' gyermekekben a figyelmességet és vizsgálatot ébresztetni., ... ezen "vezérlés" főképp példányul szolgáljon arra, hogyan kellessék a' szemlélő oktatásnál a' szem előtt lévő tárgyakkal bánni." /71/

A szerző a kisdédóvókban való használatra ajánlása: " A' kisdédóvó intézetek használatára, hogy a' többi tanító intézeteket elhallgassam különösen ajánlatosnak tartanám a' szemlélő oktatásnak ezen utmutatás szerinti behozatalát;" /72/

Az alkalmazott módszerre is ajánlást tesz: " A' tárgyak úgy adatnak elő, hogy a' tanító egy rövid bevezetéssel figyelmezteti kis hallgatóit a' megfejtendőkre, azután ügyes fordulatok és kérdések által előkészíti a' czélszerű feleleteket, melyeket hol maga a hol a tanulókkal mond." /73/

Idézzünk fel Denzel könyvéből egy rövid részletet, melyből kitűnik, hogy hogyan ajánlotta ő a szemléltető oktatást kérdésekben és feleletekben:

"Itt egy palatábla. Ez arra szolgál, hogy rajta irjatok. Nagyobb tanulótársaitok számolnak is rajta. A' palatábla hát arra való, hogy rajta írjanak és számoljanak. /utánmondatik./

Van az oskolában még egy más tábla is, melly nem palatábla. A' faltábla. Mire használjuk ezt?

A' falon függnék még példányiratok, olvasó- és számtáblák is.

Mire használtatnak a' példányiratok, mire az olvasó táblák, s mire a' számtáblák?

Néhány nagyobb társaitok számvető könyvből szá-
molnak. Mire való hát a' számvető könyv?

Mi szükséges a' számvetéshez?

Palatábla, íróvessző, számtábla, számvetőkönyv,

faltábla." /74/

A fenti példából is kitűnik, hogy a gyermeki cselekedtetés olyan kiváló lehetőségeiről - amit Wargha István koncepciójában láthattunk - nem esik szó. A Vezérkönyv módszertani tanácsainak légyengébb, legvitathatóbb pontja az anyag feldolgozásának sémát követő előírása. Bár e merevség, a sematikusság a gyermekektől idegen, kényelmessége miatt sokáig felfedezhető volt az óvodákban folyó oktatás során.

Az 1848-ig terjedő két évtized a magyar óvoda hős-
kora /75/ volt. Az óvodai mozgalom 1848-ig lényegében töret-
lenül fejlődött. Erre a két évtizedes felfelé ivelő fejlő-
désre az 1848. évi forradalomnak a nevelésügy terén is je-
lentős eseményei tették rá a koronát. A reformkort lezáró
márciusi forradalom és az I. egyetemes tanitógyűlés
Ney Ferenc, óvóképző igazgató elnökletével a kisdiednevelés-
ben is mélyreható és messze előremutató reformokat kívánt
életbe léptetni.

/ A kisdédóvás legyen a köznevelés legalsó foka, az óvoda legyen állami intézet, minden gyermek igénybe vehesse, stb./ E reformok megvalósítására azonban a szabadságharc bukása miatt nem kerülhetett sor.

Tárgyunk helyzete a szabadságharc bukásától az 1891-es
kisdedővási törvényig

Az önkényuralom és a nyílt abszolutizmus évei - melyek a magyarság gazdasági, politikai elnyomását, a haladó társadalmi törekvések teljes felszámolását jelentették - természetesen nem kedveztek a szép sikereket elért óvodai mozgalomnak sem. S ez érthető, hiszen a magyar kisdedővás a Béccsel szembeni ellenzéki, nemzeti átalakulást, függetlenséget követelő reformmozgalom szülötte volt.

A szabadságharc bukása utáni évek így az óvodai mozgalom általános visszaesését jelentették. Legszemléletesebben bizonyítja ezt a helyzetet az a tény, hogy amíg 1847-ben 89 óvoda volt hazánkban, addig 1857-ben csupán 52.

Az óvodai pedagógusképző intézet évfolyamai is minimálisra csökkentek: az 1849 előtti évek húsz feletti évfolyamai helyett most évekig csak 1-2 hallgató jelentkezett. A Terjesztő Egyesület üléseit a hivatalos szervek gyanakvással nézték, még a választmányi ülések megtartásakor is engedélyt kellett kérni, s minden ülésen megjelent a hatósági biztos. A gazdag, arisztokrata pártfogók egy része hűtlen lett az egyesülethez, amely így komoly anyagi nehézségekkel küzdve is próbált feladatának eleget tenni.

A németesítő törekvések újabb hulláma következett. Ennek hatása érezhető volt az óvodákban is, noha Ney Ferenc a képző igazgatója és a Terjesztő Egyesület titkára felemelte szavát e törekvések ellen.

A hanyatlás korszakának nevezi Rapos József /1814-1894/ a kor kiváló óvodapedagógusa is a szabadságharc bukását követő esztendőket: " A szenvedés, mely ezen időben ónsúlyával nehezedett reánk, a nemzet tagjaira, rugókönyebb idegeinket elzsibbasztá, sőt életerőnket is megtámadá; hosszú álmokör lepett meg bennünket, mely még csak tengélet követeléseinek is alig engedett, mialatt megvénülénk, elkomorodánk és pusztulánk; " /76/

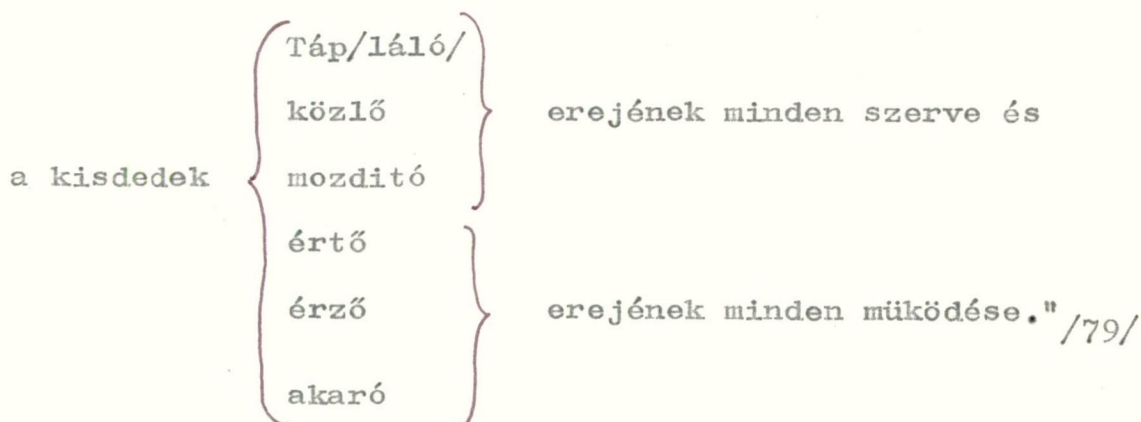
Rapos, aki "mezőgazdából alapnevelővé" lett, szemléletesen leírja azokat a nehézségeket, melyek akadályozták, /77/ hogy, - ahogyan ő az óvodát elnevezte, - alapnevelődét nyithasson. Ezen gondok, problémák jelen voltak nemcsak Székesfehérváron, hanem az egész országban, egészen az 1860-as évekig, amikor éppen Rapos kezdeményezésére, - aki ekkor már a pesti kisdédóvó-képző intézet igazgatója /1861-1871/ - az Alapnevelők országos egylete megalakul, s felkarolja az óvoda ügyét. Az egylet célja: " összejövétel, és közlöny utján leendő eszmecsere által az alapnevelést nagyobb tökélyre emelni, s ezen uton az iránt közfigyelmet ébresztetni és részére közméltánylatot kivívni." /78/

Rapos József tevékenysége új szintre vitt a magyar óvodai nevelés életébe. Ő az óvodát elsősorban nevelési intézménynek tekintette. Igyekezett elhatárolni magát azoktól, akik az óvodának szinte kizárólag, vagy elsősorban gondozó funkciót tulajdonítottak. Ugyanakkor szembefordult a korabeli herbartiánus iskola pedagógiai hatásával. Szerinte az oktatás alá van rendelve a nevelésnek, s ő az, aki a nevelést a gyermek teljes személyiségére kiterjeszti, s az óvás, fejlesztés, szoktatás hármas ágát egyesíti:

" Fővonalai a közalapnevelés módszerének, melynek szabályai szerint a gyermekek:

- a/ megóvatnak, az az: nemleg neveltetnek,
- b/ fejlesztenek, az az tényleg neveltetnek,
- c/ kellő szoktatásban részesülnek, az az /közvetítőleg is/ hasznosítólag neveltetnek.

Megóvás, fejlesztés és szoktatás alá esik



Rapos rendszerében a gyermekek oktatása az "értő erő" fejlesztését jelenti: " Az értő erő vagyis elme működéseinek megóvása, fejlesztése és szoktatása, mely ér-

telmi nevelésmódnak is neveztetik"/80/ Tárgyunk, a számtani ismeretek oktatása, illetve a számtani ismeretekkel való foglalkozást is itt fedezhetjük fel: " Ezen erő tehetségeinek egyikét a gondoló tehetséget, a termény és készítményrajzi, nyelv- és számtani ismeretek elemeinek kezelése módjaival műveljük."/81/

A képző óvodájában alkalmazott napirendből, órarendből kitűnik Rapos fontos újítása, az óvodások három korcsoportra való beosztása. /Sajnálatos, hogy Raposnak ezt az elképzelését egészen 1957-ig a magyar óvodákban nem vették figyelembe, s mindössze két korcsoportra osztották az óvodásokat./ A három csoporttal való "társalgás", amely az oktatási célokat szolgálta, különböző ideig tartott. Az első korosztálynál 1/4 óráig, a második korosztálynál 3/4 óráig, a harmadik korosztálynál 1 1/4 óráig tartott. A második és harmadik korosztály foglalkozási idejét úgy gondoljuk kissé túlméretezte.

Mindhárom korosztály szerdán és szombaton délután foglalkozott, társalgott számtani alapismeretekről és oldva a merev iskolás jellegét mérlegekkel, kereskedési játék keretében a méréssel, mértékekkel, valamint geometriai testek /henger, kocka, teke, stb./ tulajdonságaival foglalkoztak.

Felismerve az ipar Európa - szerte tapasztalható

térhódítását, növendékeit fejlettségüknek megfelelő szinten igyekezett megismertetni gépekkel, vagy inkább gépi mechanizmusokkal. Olyan eszközöket vezetett be, mint "elmefejtő gép", mely számgyakorlatokra is alkalmas volt. A Russ-féle számgép használatának gyakorlati-vá tétele érdekében: " egy réztányéros súlymérleg a fontkörte részeivel hozatott adásvevési alkalmazásba"/82/, s gyakoroltatta a hosszúság-, térfogatmérést: " rőf, öl és ennek részei; az itce szinte részeivel, hőmérő sat."/83/

Az idő mérésére is gépet szerkesztett: " egy nagy körlapon az óra számlapját is kebelező oly idő - gépet állita föl az igazgató, melyen egy ugyanazon egyetlen mutató a napokat, heteket, hónapokat, évnegyedeket, évszakokat és évet olyképen járja körül, hogy azt naponkint más-más 3-ik korosztályú gyermek megfelelő értelmezés mellett egy nap jelével tovább igazítja."/84/

Ezek az un. gépeken túl az óvodában használatos eszközök közül tárgyunk szempontjából fontosnak tartjuk még megemlíteni az "alaktani fácskákat": " Oly alaktani /teke, henger, kocka, kettősi, hármás, négyes, ötös kocka, rézsmetszetben is, továbbá kétféle negyságú boltozat/ fácskákat készített az igazgató, melyek az ismertetési gyakorlatokra alkalmazhatóságukon

túl még szépségi és hasznossági irányú építkezésekre is
alkalmasak." /85/

Rapos József tevékenysége mindenképpen fejlesztően
hatott a kor óvodaügyére, az óvodai nevelésre. Igazgatói
tevékenysége, szervező munkája, elméleti írásai hozzá-
járultak az óvodai mozgalom fellendítéséhez, fejlesztésé-
hez. Az általa szervezett Alapnevelők Országos Egyesületé-
nek önálló lapja is lett, Alapnevelők és Szülők Lapja, majd
Nevelési Szakközlöny, s 1879-től Kisdednevelés címmel. /86/

Rapos Józsefnek az értelem fejlesztésére irányuló
törekvését, amely a társalgás elnevezésű óvodai foglalkozás
keretében zajlott, követőkre talált. Egy példa tárgyunkhoz
kapcsolódóan: "Társalgás a dióról: Nézzétek csak, milyen
szépen kétfelé lehet venni. Hány darab van most? Kettő.
De ezt a fél diót még egyszer két részre lehet törni. És
egy- egy ilyen részt hogy nevezünk? Egy negyed diónak.
Hány negyed van az egész dióban? Négy. És egy fél dióban?
Kettő." /87/

A kor egy másik kiváló óvodapedagógusának - Szabó
Endrének - munkássága, publikációi még inkább hozzásegíte-
nek ahhoz, hogy megkeressük tárgyunk oktatásának jelenlétét,
feltárjuk tartalmát a korabeli óvodai életben. Ezért tart-
juk érdemesnek kissé részletesebb bemutatásra Szabó Endre:

Első gyakorlatok az értelem fejlesztése köréből című művét, melyben leírta hogyan oldja meg a gyakorlatban, hogy a gyermekek "értelmi tehetségeik minden irányban fejlesztve legyenek." /88/ Ezek a társalgások, értelem fejlesztő beszélgetések adtak arra is lehetőséget, hogy a gyermekek különböző matematikai kifejezésekkel, fogalmakkal is megismerkedhessenek.

Szabó Endre mielőtt könyvét megírta volna öt éven át foglalkozott e témával, s próbálta ki a gyakorlatban. A könyv használatát illetően instrukciókkal látta el olvasóit. Három korosztályba sorolta a gyermekeket / 2 - 3 évesek, 3 - 5 évesek, 4 1/2 - 5 éves kort betöltötték/, s a különböző korosztály számára különböző mennyiségű anyag feldolgozását javasolta.

" Nem azt akarom tehát mondani, hogy könyvem csak is az öt éves kort elért növendékek körében használható, itt már egész terjedelmében használható." /89/

A könyv XI részből áll, egy - egy rész témájaként törekszik a gyermekeket körülvevő környezetből választani pl. I. rész: A szobában; II. rész: A ház egyéb osztályai-ban, majd az udvaron, kertben, utcán, mezőn, erdőben, hegyen, víz partján, stb. témákról szólnak. E témák kapcsán kell fejleszteni a beszédet, új ismereteket nyújtani, számtani gyakorlatokkal összekötni, majd az egyes szakaszok befejezése után a szerzett ismereteket összegezni.

Szabó Endre leírása alapján feltárul előttünk, hogy a matematikai fogalmakkal való megismerkedés hogyan is történt. Emeljünk ki néhány példát tárgyunkra vonatkozóan.

A szobában című részből a bútorokról beszélgetve:

"Ha a szék, vagy az asztallában végig húzom a kezem, azon élességeket veszek észre, / a mit a tárgyakon észre veszünk azt tulajdonságoknak hívjuk./ A széklábnak tehát tulajdonsága, hogy éles, mi a székláb tulajdonsága?

A szék élesen kiálló részét élnek nevezzük, az élek hegyes vége a csúcs. Hány éle van a széklábnak? Mutassatok csúcsokat és éleket az asztalon, a szekrényen stb.

Az olyan hosszukás tárgyra, amelynek élei és csúcsai vannak azt mondják: hasábalakú, a székláb is hasábalaku, miért? Ki tudna itt hasábokat mutatni?" /90/

A szoba részeinek felsorolása egyben számolási gyakorlatnak is tekintendő, a "Hány részből áll?. "Melyiknek van több része?; stb. típusú kérdésekre adott válaszok során.

Négyszöggel való megismerkedés: "Ezt a behajlást szegletnek hívják. Hány szeglete van ennek a falnak? A mely tárgynak négy szeglete van, azt négyszeglapnak nevezzük. Miért nevezzük a falat lapnak? A fal tehát négyszeglap alaku. Mi van a szoba részei közt még olyan, a mire mondhatjuk: négyszeglap alaku? Melyik nagyobb négyszeglap a fal-e, vagy az ajtó?² /2, Itt már aztán nem mulasztható el négyszeglap lerajzoltatása." /91/

" Az edényeken láthatunk-e szegleteket,? itt van egy fazék, mutassatok az oldalán csúcsot és éleket. A fazéknak az oldalán ninoszenek csúcsai, a fazék kerek, az ilyen hosszúság - kerek tárgyakat henger alakúaknak nevezzük. Henger alakú-e a tányér, miért nem? A tányér lapos, ezért azt lapnak tekinthetjük s mivel kerek, kerek lapnak, röviden körlap alakúnak hívjuk." /92/ - Olvasható a II. rész első fejezetében a konyháról társalogva.

Még további két geometriai alakzattal ismerkednek meg a gyermekek az előbbiekhöz hasonlóan: A pince használatáról, részeiről építéséről beszélve jutnak el a kocka megnevezéséig: " ezek a kövek nem hosszúságok mint a székláb, hanem minden oldaluk egyenlő nagy, az ilyen alakú tárgyakat kockaalakúnak nevezik. Miben különbözik a kocka-alak a hasábalaktól? " A síkság, illetve a hegy szemléltetés eszköze a kúp és a gúla mértani testeknek: " A hegyek alakjáról fogunk beszélni valamit. Ki látott már cukor-söveget? Hasonlít-e ez a kocka, vagy a hasáb alakhoz? Miért nem? Ime hoztam egy olyan alakot, minő a cukor-süveg, ezt az alakot kúp-alakúnak nevezik. A kúp alak felül csúcsban végződik, alól széles s oldala kerek, melyik alakhoz hasonlít ez leginkább? / a hengerhez/, miben különbözik a gúla alak a kocka, hasáb és henger alaktól? Azonban nem minden hegy oldala kerek, némely hegy oldalán élek láthatók - kúp alakú - e az ilyen hegy? Most mutatok nektek /papírból vagy fából/ olyan alakot, amely fent csúcsban végződik, oldalain azonban élek láthatók, ezt az alakot gúla alaknak nevezik. Miben különbözik a gúla alak a kúp alaktól?

/ amannak az oldalán élek láthatók, a kúp oldala azonban kerek./ Miben hasonlít a gúla alak a kúp alakhoz? /mindkettő felül csúcsban végződik, alól széles/. Mondjátok most már meg, milyen alakúak a hegyek?" /94/

A háromszöggel a padlás kapcsán ismerkednek meg a gyermekek: " A padlásnak négy oldala van, ezek közül a két oldal négyszeglap alakú, a másik két oldalnak azonban csak három szeglete van, milyen lapnak lehetne tehát ezt nevezni?" /95/

A példákából is kitűnik, hogy a matematikai jellegű ismeretek rendszere alig fedezhető fel. Az igaz, hogy az ismétlések során mindig visszatérnek az előzőekben már megismert tulajdonságokhoz, de olyan elvonatkoztatott formában, s néha igen erőltetett módon, hogy ezzel a gyermekek számfogalma, mennyiség ismerete, geometriai alakzatokról képzelete nem alakulhatott ki megfelelő módon.

Ez a vezérkönyv nem is azzal a céllal íródott, hogy a gyermekek matematikai képzettsége bővüljön elsősorban, hanem a környezet megismertetése minden oldalról: „- fejlesztve legyen tehát: az alak, terjedelem, súly, szín, íz, szag, hang, hely és körülmény." /96/ Az ismeretanyag feldolgozását a legapróbb részletekre vonatkozó kérdésekre bontja, de ezek a kérdések nemegyszer mesterkéltek, nehezen megválaszolhatók. Egy - egy definíciója matematikai szempontból sem minden esetben helytálló, pl. ha egy testről csak

annyit tudunk, hogy élei és csúcsai vannak, még nem biztos, hogy az hasáb.

Szabó Endre munkásságának egyik érdeme mégis e könyv megjelentetése, hiszen az óvodákban folyó oktatást semmiféle központi előírás, tanterv nem szabályozta. Az oktatás viszonylagos egységességét mégis biztosította bizonyos mértékig az a tény, hogy egyetlen helyen képezték az óvodai pedagógusokat, s hogy a kiadott szakkönyvek eleendő példányszámban rendelkezésre álltak.

Szabó Endre volt az is, aki Magyarországon elsőként ismertette Frőbel foglalkoztató eszközeit, s nevelési rendszerét.

"Frőbel nevelési elvei csaknem az egész földön visszhangra találtak más, s hazánkban még mindig nem jelent meg oly mű, mely e rendszert tüzetesen ismertette volna; - szeretünk a nevelés javításáról beszélni, de nem teszünk meg ez irányban annyit, mint kellene;

Mindazonáltal reményltem, hogy az annyiszor hangsúlyozott természetszerű nevelés érdekében nálam avatottabb vállalkozand Frőbel rendszere ismertetésére. Ez nem történt, nem volt türelmem tovább várni, s megírtam e munkát magam" /97/

Mivel tárgyunk oktatásában hosszú időn keresztül, - talán még napjainkban is - fellelhető az un. Frőbel hatás,

érdeemesnek tartjuk eszközeit röviden bemutatni, annál is inkább, mivel ezen eszközök geometriai formák, sa velük való manipuláció során szereztek a gyermekek tapasztalatokat az egyes testek tulajdonságairól, geometriai jellemzőiről, s segítségükkel számtani ismereteket is szereztek.

Fröbel a természetes nevelés híveként vallotta, hogy a tárgyakat, az eszközöket a gyermek kezébe kell adni, hogy azzal "öntevékenyen" foglalkozhassanak. Kétségtelen, hogy e tanok követői felismerték az addigi mechanikus, lélektelen memorizálással szembeni előnyt. Előrehaladást jelentett az is, hogy a gyermek kezébe vehette, manipulálhatott az eszközökkel, azonban a kötött irányítás, az egyszerre, egyidejű "építés", a kötelező alakítás nem eredményezhette, hogy a gyermek kreativitása érvényre juthasson.

Fröbel eszközei az ún. adományok. Az első adomány a labda. Textilanyagból készült /tehát puha/, s hat különböző színű kivitelben bocsátja a gyermekek rendelkezésére /piros, sárga, kék, zöld, rózsaszín, narancs/. A labdákkal, melyek vékony zsinegre voltak kötve, különböző egyszerű mozdulatok elvégzésére készítették a gyermeket, s közben, ha már beszélni is tudott "Milyen az alakja?" "Miért gurul?" kérdések segítségével levonták a következtetést:
/98/
"Azt a tárgyat pedig, melynek lapja ninos, gömbölyűnek mondjuk, s így a labda gömbölyű." /99/

Mivel mind a hat labda esetében felmerültek ugyanezek a kérdések, ugyanigy történt az alakra vonatkozó megállapítás, hozzájárult ez az idom a gömbölyűség, a gömb alak formai képzetének kialakításához. Természetesen helytelen egyetlen tárgy segítségével esetünkben a labda formája alapján a gömb fogalmának kialakítására törekedni.

A második adomány a teke /golyó/, kocka és a henger, melyek keményfából készültek. "Nem kell azonban úgy vélni, hogy a második tárgyat képező eszközösoport elővétele után a labda feledésnek adatik át, nem, ez ezután sem szoríttatik háttérbe, hanem az említettekkel együtt használtatik, azaz: a foglalkoztató eszközök nem cseréltetnek ki, hanem szaporíttatnak." /100/

Az első adományt, a labdát az "egész" szimbólumaként tekintették, a kockát, a hengert alkalmasnak tartották a gondolkodás fejlesztésére is: "... mivel a gondolkodás csakis összehasonlítás által működik, összehasonlítás pedig csak az egymástól különböző tárgyaknál történhetik, mely okból csakhamar elővétetik a kocka, mint a tekének határozott ellentéte." /101/ A labdát, a golyót mint a mozgás, a kockát pedig mint a "nyugvás" reprezentánsának tekintve,

Az egyes testek tulajdonságaival való megismerkedést különböző daloskák segítették. pl.:

" Csendesen nyugszik a kocka,
Ujjunk el nem guríthatja" /102/

" Ez a kocka egyik lapja,
Többit a kezem takarja." /103/

" Most az egész kockát látod,
Minden részét megtalálod." /104/

Azon túl, hogy közvetlen tapintás útján szereztek a kis-
gyermekek tapasztalatot ezen geometriai testekről, még
további tulajdonságok megismertetését is fontosnak tar-
tották: " Az értelemfejtés szükségkép megköveteli, hogy a
gyermek a foglalkozás tárgyait kézbe kaphassa, így nyillik
csak alkalma meggyőződni a tárgyak tulajdonságairól, így
érzi meg a kocka lapját, éleit, csúcsait, s nehézségét
is, engedni kell tehát e tárgyakkal is játszani, dobálódz-
ni, miközben kérdezzük hol az éle, csúcsa, lapja?" /105/

Az első két tárggyal való megismerkedést Fröbel
nevelési rendszerében az "első fok" /106/ során, - mely $1/2 - 3$
éves gyermekek számára ajánlott - alkalmazta. Korainak
tartjuk ilyen kis gyermekekkel a geometriai jellemzők meg-
beszélését, még akkor is, ha ezek az eszközök nem mint a
matematikai ismeretek megalapozói kerültek elő, hanem el-
sősorban mint a játék eszközei. S mint a játék eszközei a
fentiéken túl az ötös számkörben való számlálás elsajáti-
tásának segítői is voltak. /107/ " Eléje helyezzük a koc-
kát s mondjuk egy, utánna a hengert, kettő, végre a tekét,
három." /108/

-számláltak a beszélni alig tudó gyermekkel, majd az ujjakon később ötig tanították meg számolni a kisgyermekeket Fröbel követői.

Tizig, majd húszig való számolás, illetve a harmadik, negyedik,ötödik, hatodik Fröbeli szekrény használata, a négyszögek, körök, háromszögekkel való foglalkozás a "második fok" - 3-4 évesek-; és a "harmadik fok" - 5-6 éves gyermekek - során került alkalmazásra.

Míg az első két adomány osztatlan egész testeket tartalmazott, addig a továbbiak részekre bontható testek.

A harmadik tárgy a nyolc egyenlő részre osztott kocka. A kockát először mint egészet szemlélhette a gyermek, majd előtte történt a két, illetve négy részre osztás, éppen azzal a céllal, hogy észrevegye a számszerű többletet. Majd az építés során, mely előre meghatározott terv, sablon alapján történt, mélyült a gyermekekben a kockáról már eddig szerzett tapasztalat. Fröbel azonban nem elégedett meg a spontán szerzett tapasztalatok birtoklásával, hanem a következőképpen bővítette is a gyermekek ismereteit egy külön foglalkozás keretében, melyet "ismereti-, vagy tanalakoknak"/109/ nevez. Ezek a foglalkozások azok, amelyek még igen hosszú ideig éreztették hatásukat a magyar óvodákban.

Idézzük fel röviden, hogyan is történt a rész-egész viszonyának megláttatása, illetve a törtek tanítása az óvodában.

" Ugyanazon test tehát három irányban osztatik felekre, melyet a nevelőnő következő módon tüntet elő:

Egy egész - két fél	/ első mód/
Egy egész - két fél	/ második mód/
Egy egész - két fél	/harmadik mód/" /110/

Szabó Endre Vezérkönyvében almán is ajánlja e felosztás elvégzését. A megfelelő osztások után alkalmazott kifejezések egyértelműen a törtekkel való megismertetést célozzák, még akkor is, ha ő a célt csupán az értelem fejlesztésnek tekinti.

Bizonyságul egy - egy példa:

" Egy fél - két negyedrészt.

Egy negyed - két nyolcad.

Egy fél - két negyed - négy nyolcad.

Egy egész - két fél - négy negyed - nyolc nyol-

cad, stb." /111/

A negyedik tárgy a nyolc hasábra osztott kocka. E tárgy alkalmazásával nyílt lehetőség a hasáb és kocka összehasonlítására, a hasáb tulajdonságainak megbeszélésére: " Egyenlőek-e a lapok, hát az élek? Megtudhatók-e mondani hányszorosa nagyobb a felső lap mint a hátsó? Nem. - Jegyezzétek meg tehát, hogy a felső és alsó lap kétszerite nagyobb mint az első vagy hátsó lap, s ezek ismét kétszer oly nagyok, mint a két oldallapok /t.i. a hasáb legkisebb lapjai/.

Mérjétek össze a lapokat s győződjetek meg, hogy valóban ezen különbségek állanak fön.

"Most vegyünk elő egy kockát s állítsuk a hasáb mellé összehasonlítván a két tárgyat, előbb átallános terjedtség, majd a lapok és élek iránya, hossza és szélessége tekintetében." /112/ Majd a már ismertetett módon a részekre osztás, s a rész - egész viszony megnevezése a feladat.

Fröbel foglalkoztató eszközei nemcsak a geometriai jellemzők, törtek megismertetésére voltak használatosak, hanem a számolás, a műveletek elsajátítására is.

"A nyolc hasáb hosszában egymás mellé helyeztetik s ezután egy hasábot a többiek sorából eltávolittatva, megszámláltatjuk a maradékot, mely után mondatjuk a gyermekkel: nyolcból egyet elvéve marad hét, majd ismét félre teszünk egy hasábot s a gyermek mondja: hétből egyet marad hat. Ez eljárás megfordítva az összeadás művelete gyakorlására vezet, azonban a szorzás és osztás alkalmazásához is anyagot nyújt. Ezen számolási gyakorlatokat legcélszerűbb elbeszélésekkel kapcsolatban kezelni, midőn a megszámlándó különböző tárgyakat /gyümölcs, pénz, stb./ a hasábok képviselik; megjegyezvén, hogy a tárgyak megszámlálását nem a nevelő, hanem a gyermekek hajtják végre, mely célból - ép úgy mint az építésnél - minden gyermek részére egy - egy szekrénybe adandó." /113/

Az ötödik adomány a huszonhét egyenlő részre osztott kocka, a hatodik adomány pedig a huszonhét hasábra osztott kocka.

Ezen adományok, tárgyak segítségével is az építésen túl előkerülnek matematikai ismeretek. A rész - egész viszonyának megbeszélése kaposán a törtek, a kocka és hasáb tulajdonságai, összehasonlításuk tulajdonságaik szerint, számlálás, műveletek. Bővül is a matematikai ismeretanyag a síkidomok felismertetésével, azok tulajdonságaival, amikor is az átlók menti osztás révén a keletkezett síklap háromszög alakú. A különböző építmények összehasonlítása során nyílt alkalom a kiterjedésekkel való foglalkozásra, amikor az összehasonlítás alapja a magasság, szélesség vagy hosszúság volt.

Az adományokat Fröbel más olyan foglalkozási eszközökkel, a lerakó táblákkal is kiegészítette, melyek ugyancsak alkalmasak voltak matematikai ismeretek szerzésére. A lerakó táblácskák sem elősorban a matematikai ismeretszerzés segítésének eszközeként készültek, de a síkidomok megnevezését, tulajdonságaik megismertetését a velük való közvetlen manipuláció elősegítette. Idézzünk fel erre vonatkozóan is egy - két jellemző példát.

" A gyermek elé egy négyszeglapot helyezünk, mely két háromszeglapból van összeállítva.

Mily vonal által van a négyszeglap két részre osztva? Mily irányban indul ez fölülről lefelé? /jobbra vagy balra tart-e?/ Az előttünk álló egész négyszeglapot képez, most osszuk két részre, nevezhetjük-e egy - egy részét négyszeglapnak? A négyszeglapot azért neveztük így, mert négy szeglete van, minek nevezhetnők a kezünkben lévő alakot? /Háromszegű lapnak. Miért?/ Számoljuk meg a háromszeglap oldalait s nézzük meg ezeket jól, mit veszünk észre? / A két oldal rövid a harmadik hosszú./ Most állítsuk kis táblánkat magunk elé, milyen irányban állanak most annak oldalai? /Ferde, függélyes és fekvő./ Nézzük meg a szegleteket is, előbb a legfelsőt, a hol a ferde irányú oldal a függélyes irányút érinti, itt egészen hegyes vége van táblácskáknak, s azért ezen szegletet hegyesszegnek nevezik. Találunk-e a táblácskán több ily hegyesszöget is? /Összesen két hegyesszeg van./ Most nézzük a harmadik szegletet, mily irányú vonalak képezik ezt? /Függélyes és fekvő./ Ez már nem oly hegyes mint a másik kettő, ezen szegletet derékszegnnek nevezzük. ..."

/114/

" Az előbbeni foglalkozásnál tulsullyal a derékszeg uralkodott, a most alkalmazandó háromszeglapoknál azonban a hegyes szeg lép előtérbe, s ezzel ismét újabb alakú sajátságok merülnek föl.

A gyermekekkel mindenekelőtt összehasonlítottatjuk a két különböző háromszeglapot, mindkettőnek három oldala s három szege van, de a hasonlat mellett különbségek is,

állanak fön, mert az utóbbi lapnál a szegek mindenike kisebb a drékszegnél, tehát mindmegannyi hegyes szeg, az oldalak ellenben mind egyenlő hosszak s ezért e lapok egyenoldalu háromszeglapoknak is nevezhetők."

/115/

A fenti példák is tanusítják, hogy Frőbel foglalkozásai során szakított azzal a hagyománnyal, hogy a gyermek passzív befogadó csupán. Eszközei, melyek minden gyermek előtt ott voltak, szinte egységcsomagot alkottak, melyekkel a gyermek mint cselekvő részese a foglalkozásnak manipulálhatott, tevékenykedhetett. E tevékenység azonban erősen behatárolt, s közvetlenül, aprólékosan irányított volta miatt mégis kényszer jelleget mutat. Frőbel azzal, hogy "játékot", játékosságot próbál vinni az óvodák merevségét oldandóan, igen jelentőset, előremutatót alkotott. Tárgyunk ilyen egységes rendszerben, logikai felépítésben ekkor jelentkezett először, még ha az ismeretanyag meg is haladta összességében a gyermekek értelmi képességeit. Frőbel pedagógiai munkássága, munkásságának megismertetése, terjedése az óvodapedagógusok táborát megosztva vitatémává vált, hogy alkalmazhatóak-e ezen tanok, s hogyan alkalmazhatók a magyar óvodákban. Egyre inkább felmerült az óvodák egységesítésének az óvodaügy központi szabályozásának igénye is, s az 1800-as évek vége felé egyre inkább érlelődtek ennek feltételei is. E vonatkozásban legszembetűnőbb az óvodák számának gyors növekedése volt: 1880 után 10 év alatt 278-ról 703-ra emelkedett

az óvodák száma. Hosszas parlamenti viták után 1891-ben törvényileg is szabályozták a kisdédóvást, mely megteremtette az utat az egységes óvodai oktatás kialakulásához.

II.

TÁRGYUNK OKTATÁSÁNAK HELYZETE AZ ELSŐ KISDEDÓVÁSI
TÖRVÉNY MEGJELENÉSÉTŐL A FELSZABADULÁSIG

1.

Az 1891. XV. törvény hatása az óvodai matematikai jel-
legű ismeretek oktatására

Az 1891. XV. törvény a magyar óvodaügy történetében új korszakot nyitott. Lezárta azt a több évtizedes küzdelmet, amelyet 1848 haladó óvodapedagógus nemzedéke kezdett el, majd a kiegyezés utáni generáció folytatott Eötvös József vezetésével.

1848-ban a hadiesemények, 1868-ban pedig a 25 tagú országgyűlési bizottság szüklátókörsége vetett gátat a kisdedováásra vonatkozó tervezet törvényjavaslatba kerülésének. Ez ellen hiába tiltakozott 1869-ben az Alapnevelők Országos Gyűlése, a parlament ezekben az években még nem látta indokoltnak a kisdedováás ügyének törvényes rendezését.

A kapitalizálódás erősödése, a munkásság aktivizálódása, fokozódó nyugtalansága, az agrármozgalmak fellendülése folytán az 1880-as években az ország vezetőinek tudomásul kellett venniük, hogy a kisdedováás komoly

szociálpolitikai kérdés, rendezése csökkentheti a forradalmi erők elégedetlenségét is. Ilyen előzmények után terjesztette a képviselőház elé a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kisdedóvási törvény javaslatát. Az 1891 január 30-án elfogadott törvény helyesen foglalta össze az óvodaügy hatévtizedes tapasztalatait. Az óvodát a közoktatásügy szerves részeként értelmezte, hangsúlyozva, hogy az elemi iskolára készíti elő a gyermekeket. Szorgalmazta az óvodák és az óvodai pedagógusok számának növelését. Megteremtette az óvodai gondozás, nevelés, oktatás egységessé tételének lehetőségét. Szabályozta az óvodai nevelők képzését. Kimondta, hogy a szülők kötelesek óvodába járatni a gyermekeiket.

Figyelemre méltó a törvénynek azon megfogalmazása, hogy az állam gyakorolja a felügyeletet valamennyi óvoda, így az egyházi óvodák felett is.

A törvény jelentőségét fokozza az a tény, hogy Európában csak Svájc és Franciaország adott ki korábban hasonló jogszabályt. Az 1891. XV. törvény a maga korában haladónak mondható. Hozzájárult az óvodai mozgalom fellendéséhez, tartalmi munkájának egységesebbé válásához.

1891 és 1895 között két és félszeresére nőtt a magyar óvodák száma - 757-ről 1965-re! Az óvó/nő/képző intézetek száma meghatszorozódott.

Ha nem is sikerült a 3-6 éveseket a törvény elő-
irta módon - 100 %-osan- bevonni az óvoda nevelő - okta-
tó munkájába, mégis a kisdedóvó intézetek mennyiségi és
minőségi fejlődése elismerésre máltó.

A törvény hatásaként ismerhetjük el, hogy az 1900-as
Párizsi Világkiállításon a magyar óvodák munkáját repre-
zentáló kiállítás igen nagy nemzetközi elismerést aratott;
többek között Peres Sándor szakkönyvét bronzéremmel jutal-
mazták. /116/

A törvény nyomán 1892 október 8-án megjelent minisz-
teri utasítás kimondta, hogy végrehajtása valamennyi kis-
dedóvónőre, gyermekkertésznőre, s a képző intézetekre is
kötelező. /117/

Ez az előírás lehetővé tette, hogy az óvónőjelöltek
már a törvény és az utasítás szellemében készüljenek hiva-
tásuk gyakorlására.

A törvény 8. §-a igen tömören fogalmazta meg az
óvodák nevelési és oktatási feladatait: "... a gyermekek-
nek fohászszerü imára, értelmes beszédre és énekekre okta-
tása; koronkint, tekintettel az értelem fejlesztésére is,
korukhoz mért testgyakorlattel és játékkal foglalkoztatá-
sa; testi és szellemi erejüket meg nem terhelő, de ügyessé-
güket fokozó kézimunkára, valamint rendre, tisztaságra és

villedelmes magaviseletre szoktatása."/118/

Ugyanakkor kizárta az iskolai tanítást utánzó foglalkoztatást: "... az elemi népiskolák föladatául megjelölt tanításnak a kisdédóvás körében helye nincs."/119/

Az óvodák foglalkozásainak tartalmát tárta fel a Kisdédnevelésben is megjelent utasítási melléklet, /120/ s ez alapján következtethetünk az óvodákban folyó tartalmi munkára, s kereshetjük meg tárgyunk jelenlétét az oktatásban. Magyarországon első ízben történt ilyen fajta, az óvodák tartalmi munkájára vonatkozó egységesítési törekvés. Éppen jelentősége miatt nem érdektelen, ha röviden felidéz-
zük a tartalmát.

A kisdédóvodákban hét témakörön belül történt a gyermekekkel való foglalkozás. Az egyik a fohászszerű imák mondása a félnapos foglalkozások kezdetén és végén, valamint az imákra való tanítás, amely összekapcsolódott az Istenről, templomról való beszélgetéssel.

Az óvodák napirendjében a beszéd és értelmgyakorlatokra /társalgásra/ fordítandó idő igen jelentős. Ezen társalgások tartalmát tekintve az értelem fejlesztését, valamint a kedély fejlesztését célzó gyakorlatok, társalgások voltak. Tartalmukat tekintve a mai környezetismeret tárgyhoz hasonló témákról folyt a társalgás.

A testgyakorlatok beiktatásának célja nem a test edzése volt, hanem a fegyelemre és jó testtartásra szoktatás.

Hatodikként mint foglalkozás szerepel a játék az utasítás mellékletében, amely szerint a játéknak a gyermeket szórakoztatnia kellett, valamint testének és értelmének fejlesztésére is szolgált.

A munkaszerű foglalkozások célja elsősorban a kézügyesség és a szépérzék fejlesztése volt, de a gyermek szellemi erejével összhangban.

Az óvodákban, - s csak ezen intézményekkel foglalkozunk - külön munkateremben, a következők szerint "munkálkodtak" a gyermekek. " A foglalkozás megkezdését megelőzi a munkaanyag megismerléltetése, megismertetése s ezután a foglalkozást a gyermekek egyszerre a kisdédóvónó /dajka/ vezénylete mellett végezzék. Ily vezénylet mellett néhány munkát alaposan kell begyakorolni, ez által a gyermekek megszokják a szabályos foglalkozást." /121/

E munkaszerű foglalkozások keretében szilánkfó-
nás, papírfűzés, agyagidomítás, stb. mellett találkoztak a Fröbel féle eszközökkel, illetve azok magyarosított változatával. Így a gyermekek kezébe került a labda, golyó, knocka, henger, a Fröbel féle további építődoboz, valamint a

lerakótáblácskák, a négyszög, derékszögű háromszög, egyenlő szögű háromszög, derékszögű egyenetlen oldalú háromszög.

Az óvodai élet változatosabbá tétele, s a gyermek felvidámitása miatt került az ének is a foglalkozások sorába, úgy, hogy mindig más foglalkozáshoz kapcsolódott, s tartalmába is illeszkednie kellett az adott más foglalkozáshoz.

A magyarosítás érdekében vezették be " A magyar nyelv ismeretébe való bevezetés a nem magyar anyanyelvű gyermekeknél" című foglalkozást.

Ezen foglalkozásokat a következő, a kisdédóvodák számára kötelezően előírt heti foglalkozási terv alapján tartották. / Lásd: I. sz. táblázat/

Kisdédóvodák heti foglalkozási terve

I. sz. táblázat

Óra	Gyermek csoport	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat
Gyülekezés							
8-1/2 9	I., II.						
1/2 9 - 9	I., II.	Tisztasági szemle - Ima, utána séta és dalok					
9 - 1/2 10	I.	Társalgás d.	Versek ismétl.	k. Társalgás	d. Versek ismétlése	k. Társalgás	d. Versek i.
	II.	/beszéd és értelemgyakorl.	k. Társalgás		k. Társalgás		k. Társalg.
1/2 10 - 10	I.	k. Munka	k. Társalg.	k. Munka	k. Társalg.	k. Munka	k. Társalgás
	II.	Játék és testgyakorlat					
10 - 1/2 11	I., II.	O z s o n n a					
1/2 11-11	I.	d.	Séta, játék és testgyakorlat				
	II.	k.	M u n k a				
11 - 1/2 12	I., II.	Névsorolvasás, ima dal és hazabocsátás					
2 - 1/2 3	I., II.	Tisztasági szemle, - Ima, séta és dalok					
1/2 3- 3	I., II.	Versekre, dalokra oktatás vagy mese, elbeszélés					
3- 1/2 4	I.	Játék k.	Munka	d. Játék	k. Munka	d. Játék	
	II.	Munka d.	Játék	k. Munka	d. Játék	k. Munka	
1/2 4 - 4	I.	Munka d.	Játék	k. Munka	d. Játék	k. Munka	
	II.	Játék k.	Munka	d. Játék	k. Munka	d. Játék	
4 - 5	I., II.	Névsorolvasás, ima, dal és hazabocsátás					

A tevről megállapítható, hogy fáradságglélektanilag meg-
alapozott volt. A kötelező elméleti jellegű foglalkozáso-
kat helyesen váltották fel a könnyedebb, játékosabb el-
foglaltságok.

A szüksézt, általánosabb megfogalmazású utasi-
tást, a központilag kiadott foglalkozási tervet hamaro-
san vezérkönyvek követték, s a Kisdiednevelés cikkei, írá-
sai is hivatottak voltak a törvény szellemében munkálkodó
elméleti és gyakorlati óvodapedagógusok gondolataival ha-
zánk óvonóit megismertetni, s buzdítani az egységes óvo-
dai munkára.

Mivel a törvény kimondta, hogy az óvodákban az
oktatásnak helye nincs, így nem is találkozhatunk ezen idő-
szak óvodáiban matematikai jellegű tárgy oktatásával. A
Fröbel hatás azonban továbbra is él az óvodákban, valamint
a társalgásokban egy - egy témáról való beszélgetések so-
rán a tárgy jellemzői, tulajdonságai felismertetése közben
azok alakjáról, valamint különböző mennyiségi viszonyokról
is szó került, így a számtani, geometriai, kiterjedésbeni
ismeretek óvodai oktatásának tartalmát és mennyiségét a
munkaszerű foglalkozások, később alaki munkák, valamint a
beszéd és értelemgyakorlatok figyelemmel kísérése nyomán
fedezhettük fel a korabeli Kisdiednevelések és Vezérkönyvek
hasábjain.

Tárjuk fel ezen említett dokumentumok segítségével, hogy milyen matematikai jellegű ismeretekkel találkozhattak az óvodás gyermekek az 1891-es óvodai törvény után.

A Fröbel féle eszközök széles körben elterjedtek hazánk óvodáiban, tanuskodnak erről azok a példák, melyekből kitűnik, hogy a velük vagy a hozzájuk hasonló eszközökkel hogyan foglalkoztatták a gyermekeket a munkaszerű foglalkozások, vagy az ún. alakító foglalkozások során: Építés Fröbel első építő dobozából, melynek során a kockával ismerkednek meg a gyermekek.

" Kedves gyermekeim! Hoztam nektek egy kis ládikát. De mi van ám e ládikában? Kiboritom, vajjon megismeritek-e a mi benne van? Egy kocka! Ugy-e hogy ti is megismertétek. Nézzétek meg, miből van ez a kocka? Most meg nézzétek meg, hogy mit csinállok evvel a kockával? Ugy, szétvettem kétfelé, mert el van vágva. Ezeket a fél-kockákat is szét lehet venni, mert ezek is el vannak vágva. Most hány részre osztottam a kockát? Ezeket a részeket is mind el lehet osztani két - két részre. Jer Ilonka, oszd el. Most hány részre osztottuk el a kockát? Számláljuk meg. ... Szeretnétek vele játszani? Ugy megmondom én nektek, hogy miképpen lehet ezekből sok mindenfélét építgetni.

De előbb meg kell ismerni a kockát, mert másként nem fogjátok tudni, hogy hogyan kell lerakni.

Nézzetek ide. A kockának ezt a sima, lapos részét lapnak nevezzük. Hogyan nevezzük? Mutasd meg a kockának a lapját. Nézd meg, hogy van-e még több lapja is?

Számláljuk meg, hány lapja van? Mondjátok mind: A kockának hat lapja van.

De most nézzük meg a kocka lapját. Milyen alakú? A kocka lapja négyszögletű. Minek van itt a szobában négyszögletű lapja? Most már nézzük meg, hogy a kockának mindenik lapja egyforma-e vagy különböznek egymástól? A kockának mindenik lapja egyforma.

Most tedd egyik ujjadat a két lap szélére, nyomd hozzá jól, és húzd végig rajta. Ugy-e hogy vág? Igen, mert éles. A kockának ezt a részét "él"-nek nevezzük. Van-e még több éle? Hány lehet? Számláljuk meg. Egy - kettő - három - tizenkettő! ..."/122/

Második építődobozka volt Fröbel nyolc hasábra osztott kockája, mellyel való építés előtt a hasáb tulajdonságainak megismerésére nyílt alkalom:

" ... Most nézzük meg a darabokat, hogy egyformák-e azok? Ugy-e mind egyformák? Dehát ezek a darabok olyanok-e, mint a kocka? Ugy-e hogy nem olyanok. Ezek inkább hasonlítanak a téglához. Ezeknek a neve "hasáb", hogy hívják?

Most minden gyermeknek adok egy - egy hasábot.

Nézzétek meg jól. Ennek is van lapja? Mutassátok meg egy lapját. Milyen alakú a lapja. Ugy-e hogy a hasábnak is négyszögű lapjai vannak?

A kockának a lapjai mind egyformák voltak, ennek is egyformák a lapjai? Ugy-e, hogy nem, mert egyik lapja keskenyebb mint a másik. Mutassátok meg a keskenyebb lapját.

Van-e még egy ilyen keskeny lapja? Hány keskeny lapja van?

Hát széles lapja hány van? Itt a két végén is van két keskeny lapja, ezek már nem olyan hosszú lapok, mint a többi."/123/

Kobány Mihály Gyakorlati kézikönyvében részletes utasításokat ad a Fröbel-féle építőszekrények használatához. Idézzünk fel egy utasítási részletet példaként:

" Utasítás az 5-ik tárgy használatához.

1. Hasonlítottassék össze az 5-ik szekrény egységes tartalma a 3-ik szekrényével, vonassék ki a hasonlat és különbség, mi különösen három tekintetben feltűnő. Az ötödik tárgy nagyobb, kétszer van minden irányban átmetszve 's nemcsak egész, de fél sőt negyed koczkákból is áll.

2. Miután e tárgy kezelése a darabok nagyszámánál s különbözőségénél fogva nagyobb nehézséggel jár s már némi előgyességet föltételez, sikerrel is a hatodik életkort elért gyermek által használtathatik, ki aztán tanulja meg a részeket, hogy tudhassa hány egész, hány fél és hány negyed

koczkával van dolga, s mi a különbség az egész és részei között, nagyság és alak tekintetében?

3. Kell tudnia a gyermeknek, hogy 21 egész, három fél, három negyed részekre osztott - összesen 27 koczkával, mindössze pedig 39 darab fácskával van dolga.

4. A fentiek tudtával osztassék szét koczkavágások szerint három részre magasság, majd szélesség irányában, ezek ismét keresztben három felé oszlopokat képezve, végre bontassék fel egyes koczka darabokra, ezek pedig fél és negyedrészekre.

5. A részekre bontásnál figyelmessé kell tenni a gyermeket, hogy míg az egységes nagy koczka függélyes és fekvő vonalak által osztatott szét, s mindig csak négyszög alakokat hozott létre, a kis koczka szétosztása jobbra és balra menő ferde irányban történik, mi által háromszögek is támadnak.

6. A fácskák szekrénybe helyezése úgy történik, hogy alúl rakatnak egymás mellé a fél és negyedrészekből álló, s ezek fölé az egész koczkák, s így a szekrény rá emelése által a részek a fenékre jutnak, kiborítás alkalmával pedig felszínre.

7. A kiborítás által szemlélhetővé vált koczka szét-

osztása az osztási művelet gyakorlásával eszközöltessék. Igy: hányszor van ez a kocka hosszában osztva? hányszor szélességben s magassági irányban? de nem szabad elmaradni, a kivonási műveletnek sem. Hány kocka van egymás fölött, egymás mellett? Ha levesszük a felsőt mennyi marad még?

8. A munkálatnak csak addig szabad tartani, míg a gyermeknél az érdekeltség tapasztalható, s mihelyt beáll az unalomnak legkisebb jele, a gyermek cselekvése más irányba vezettessék.

9. A rendes munkálkodás itt is valami kedélyes társalgás vagy elbeszélés mellett egyik alából a másikba észrevétlen átmenettel az előbbi alak szét rombolása nélkül történik." /124/

A munkaszerű foglalkozások során a kocka, vagy hasáb tulajdonságaival való megismerkedés ilyen mélységben nem jelenthetett nehézséget a gyermekek számára, hiszen e két test jellemzőivel a ma óvodása is találkozók. A foglalkozások vezetésének módját, s a változatosság érdekében elmondott elbeszélések tartalmát tekintve, nem óvodai foglalkozásokhoz ajánlanánk.

Mert hogyan is rakosgatták ezen eszközöket a gyermekek? Vezényletre! De inkább idézzük a szerzőt:

" A vezénylet rövid és értelmes legyen.

P.o.: Koczkát föl! Egyenest a hálóra! Másikat föl! He-
lyezzük a letett mellé jobbra! Másikat föl! Tegyük bal
felére! Harmadikat! A középső tetejére! Negyediket! A kö-
zépső alá! stb./125/

Ezen vezényletre történő "alakítás" semmiképpen
nem állhatott közel a gyermek személyiségéhez, s érezvén
az óvodapedagógusok is e merev kötöttséget oldani igyekeztek
azt: " A munka ne történjék szárazon csupán vezénylettel,
hanem legyen összekötve valami alkalmas elbeszéléssel -
vagy társalgással."/126/ Ezek az elbeszélések a különböző
alakzatok kirakása során hangzottak el, kapcsolódva a té-
mához. Például a nyolc egyenlő részre osztott kocka kapcsán
a kocka jellemzőinek megismerésén túl az alakítás, a munka
következett, s különböző elnevezésű, / kút, templom, kereszt,
virágállvány, stb./ építményeket hozattak létre a gyermekek-
kel, miközben az óvónő a nevelő célzatú elbeszélést mondta.
Röviden idézzünk fel egy ilyen elbeszélést: Szerencsétlen-
ség érte a falut. Leégett, s csak az iskola, papi lak, temp-
lom maradt meg. Megégték azok a kisgyermekek is kiket a
szülők munkájuk miatt otthon hagytak. Az ujjaépítés során
született a "Gyermekekmenhely" építésének gondolata. Fel is
épült, s abban sok kisgyermek élt örömteli napokat, s sok
látogatót vonzott e ház, s örömmel látták, hogy a gyermekek
gyönyörűen énekelnek, játszanak. " Hát még mennyire bámul-
tak, midőn a gyermekek csapatokra oszolva, egy részük

rendezett játékhoz fogott az udvaron, másika a sarokba rakott homok dombon alkotott valamit; ismét más csoport a néni vezénylete mellett a hosszú kis asztalkákon 8 darab simára gyalult egyenlő nagyságú kockákból épített tanács házat, várat, templom ablakot, álló órát, csucsives ablakot,"/127/ stb. S ehhez hasonló valláserkölcsei tartalmú elbeszéléseket mint motiváló tényezőt alkalmaztak az óvodákban.

A Fröbel féle eszközök eredendően arra is hivatottak voltak, hogy azok segítségével a matematika alapelemeivel, kiterjedési viszonyokkal, mennyiséggel, számszerűséggel foglalkozzanak a gyermekek elemi szinten. Ugyanakkor Fröbel rendszerében is építettek a gyermekek ezen geometriai idomokkal. Hazánkban, különösen az 1891-es törvény utáni években a hangsúly egyre inkább ezen építmények létrehozására tolódott, s Fröbel eszközeit a "magyar gyermekhez" igazították. " Tudvalevő, hogy a Fröbel - féle, vagy német módszer nagyobb súlyt fektet mindenekelőtt a foglalkoztató anyag mindenirányu, beható szemléltetésére is tulajdonságainak pontos meghatározására, mint az anyag tulajdonképeni feldolgozására. ... És jogos önérzettel mondhatjuk, hogy mi magyarok voltunk azok, kik az alaki foglalkozásokat a házi iparszerű készítmények létrehozása felé kezdtük terelni. ... Az építőfácskákat illetőleg nemcsak mi, hanem külföldi szomszédaink is élénken érezték azt, hogy az a szigoruan mértani bázis, melyen azok mesterök által konstruáltattak, túllépi a kisdedek lassu,

fokozatos fejlődését, mert a két első építőszekrényke nyolc - nyolc darabja után, a harmincötre való ugrás lehet mértanilag helyes; minthogy azonban a kisdetek értelmének fejlődése nem négyzetek és köbök szerint történik!

Mi magyarok a fokozatosság követelményeinek azáltal igyekeztünk eleget tenni, hogy mielőtt a nyolc kocka és nyolc hasáb együttes alkalmazására térnénk át, előbb négy kockát és négy hasábot adunk a gyermekeknek. A harmadik és negyedik építőszekrény túlságos nagyszámú darabjait pedig az egész tartalomnak két - két egyenlő részre osztása által szállítottuk le, a mely eljárás lényeges különbséget tesz és eddigelé csupán nálunk alkalmaztatik."/128/

Nem kétséges, hogy a Fröbel - féle pedagógia, amely a Wilderspin nyomdokain haladó hagyományos rendszerben gyökerezik, magán hordozza a mechanikus, iskolás vonást, a mesterkéeltséget. A korábbi óvodai módszertan kritikája jogos volt, s hasonlóan az a törekvés is, hogy új, az óvodai nevelés szempontjából megfelelőbb módszertant dolgozzanak ki. Nem vállalkozhatunk arra, hogy mélyrehatóan foglalkozzunk e változtatási irányzatokkal, törekvésekkel, csupán szorosan tárgyunkhoz kapcsolódóan teszünk említést róla.

A kor kiemelkedő óvodapedagógusainak tárgyunkra gyakorolt
hatása

Özv. Székely Gáborné tárgyunk oktatása terén végzett mun-
kásságának bemutatása

Hazánkban az új pedagógiai törekvés sajátos, nacionalista köntösben jelentkezett. Követői lényegében a fröbeli pedagógia nyomdokain haladtak, de a foglalkozásokat igyekeztek magyarosnak vélt eszközökkel megoldani, mint például Molnár Mária.

" A cseréppel való foglalkozás több oknál fogva figyelmet érdemel. Először, mert súlyánál fogva maradandóbb tárgyat alkothat belőle a gyermek, mint a deszka vagy fácskákból: nem dül el oly könnyen. Másodszor, a cserép élénk színe sokkal kedvezőbb benyomást gyakorol a kis gyermekekre, mint a fa színe. A magyar gyermek játékában a cserép a Fröbel - féle hasábokat pótolja." /129/

Özv. Székely Gáborné szegedi óvónő a Fröbel - féle eszközök magyar óvodákban való alkalmazásáról így vélekedett: " Intézetemben már évtizedek óta a Fröbel - féle foglalkoztató eszközöket alkalmaztam s bár meghajlok ezeknek általános fejlesztő hatása előtt, mégis igen gyakran tapasztaltam azt, hogy iránta a mi élénk vérű, gyors felfo-

gású és tette vágyó gyermekeink majdnem közöny-
nyel viseltetnek; míg ha alkalmat adtam valamely önalkotta
játékszer vagy foglalkoztató eszköz előállítására, akkor
bármily csekélynek látszó alkotást lelkesültséggel s büsz-
keséggel készítették és mutogattak.

Ez azon eszmére vezetett, hogy a mai külső kiállí-
tásban és pontosságban tündöklő kész játékszerek helyébe, a
magyar népelet szokásait és foglalkozásait feltüntető tárgyak
anyagait a mai viszonyokhoz alkalmazva, intézetemben meg-
honosítsam. Gondolva: a gyermek minden időben csak gyermek
marad s habár az emberek és szokások változnak is, a gyer-
mek kedvtelése és játékszere lényegében változatlanul ma-
rad.

Ezen tapasztalattól és eszmétől vezérelve, többfé-
le foglalkoztató eszközt különféle módosításokkal átváltoz-
tattam s újakkal pótoltam; majd a régi nemzeti játékanyagok-
ból egészen új munkanemeket állítottam elő, jobban mondva,
a régi játékanyagokat a mai viszonyoknak megfelelő módszeres
összefoglalásban újra megmunkáltam és a saját készítésű
játékszereket intézetembe behoztam." /130/

Az 1892-es VKM Utasítás nyomán az óvodai munka
foglalkozások megtartásának segítésére elsőként Özv. Székely
Gábornénak - Szeged belvárosi kisdédóvónő - jelent meg nyom-
tatott vezérkönyve, melyben a kisdédóvodákban alkalmazható,

s alkalmazandó alaki munkákat gyűjtötte egybe.

" Örömmel üdvözlöm Önt - írta Peres Sándor óvónőképző intézeti igazgató, majd folytatta: Alaki munkáinak gyűjteményében az első és szerencsés lépést látom az eddig uralkodott rendszer előnyeinek megtartására és fokozására s hibáinak kiküszöbölésére. E mű alapján és szellemében lesz óvodáinkban az alaki munka anyaga és módszere magyarrá s paedagógiailag helyessé." /131/

" Óhajtom, hogy becses művét hazánk minden óvodájában szeretettel fogadják s lelkesedéssel alkalmazzák." /132/

A könyv nem tekinthető többnek, mint egy gyakorlott óvónő vázlattevé gyűjteményének. Hiányzik belőle az elméleti alapvetés; a metodikai utasítások csak közvetetten olvashatók ki belőle. Jelentősége mégis abban áll tárgyunk szempontjából, hogy e mű alapján fdtárul előttünk, hogy ha igen minimálisan is, de a matematikai alapvetés e foglalkozásokban előfordul.

Az említett könyv két gyermekcsoport számára tervezett alaki munkákat, melyek a nagyobb gyermekcsoport részére a következők.

1. Színes körlap és háromszögletes tábla.

2. Színes körlap és kétféle szögletes tábla.
3. Többféle lerakótábla és szilánk.
4. Színes gyurma - pogácsa - kirakás a rajz alapján.
5. Czirokbél - munka hosszú hengerekkel.
6. Papírfűzés forgácsal, - szabadkézzel.
7. Árvakáka - szövés, - farámán.
8. Forgácsfonás, kötés és ragasztás, szabadkézzel.
9. Gyékénykötés.
10. Gyékényfonás vesszővel.
11. Fűrészporból összetett munka.
12. Pattogatott kukoricza - fűzés és ragasztás.
13. Papirosillag - fűzés kettes szalmagyönggyel.
14. Virágkötés, - két vagy három szirmuak.
15. Szilánkkötés, - farámán.
16. Összetett agyagidomítás, - formával.
17. Orsómunkából, - mozgatható alakok fűzése.

Ezen alaki munkák közül az első három eszköz az, mellynek segítségével az ügyes óvónő igyekezett a geometriai elemeket megismertetni a gyermekekkel, s ugyanakkor a lerakó lapok, táblácskák a számlálás elsajátítására, gyakorlására biztosítottak lehetőséget.

Az első eszköz a színes kerek lap. A színes kerek lapokat elsőként Székelyné alkalmazta, szerinte: " a színes kerek lap éppen alájánál fogva köti le a gyermek figyelmét, mert kerek, mint a krajozár; gurul, mint a karika.

Szinismertetésre érdekessé teszi az alakja; számfelfogáshoz hozzájárul a színe."/133/

A körlapot az óvónő a gyermekek előtt vágta ki, ezzel helyesen érzékeltette, hogy az siklap, hiszen a sik részeként jött létre. Majd a származtatás után így ismerteti: " Nos! mit vágtam ki? Az ám, egy kerek lapot. Nézzétek mit csinál ez a kerek lap? - Gurul. - Hát most mit csinál? - Forog. - Az ám, pörög, mint a pörgettyű. Ni! most megállt, puff neki! Lefeküdt, mert elfáradt. Tudjátok, mivel feküdt le a kerek lap? - A lapjával. - Hát mivel gurul a kerek lap? - A szélével."/134/

Majd a gyermekek is kapnak kerek lapokat, körlapokat s gurithatják, pörgethetik, játszhatnak vele, s így igen helyesen biztosította az óvónő a közvetlen tapasztalatszerzést a körlappal kapcsolatban.

A körlappal való második foglalkozás leírásából tudjuk felidézni azt, hogy hogyan számláltak a gyermekek, hogyan sajátítottak el különböző névutókat és számneveket, valamint következtetni tudunk arra is, hogy hogyan zajlott egy - egy foglalkozás.

" Kis gyermekek! hallgassatok csak ide. Mi zörög ebben a skatulyában? Jöjjön ide. Erzsike és nézze meg. Nos, mit látsz benne? - Kerek lapot. - Csak egy van benne?

Végy ki egyet és mutasd meg a gyermekeknek. Milyen színűt mutat Ilonka? Mutass fel Ilonka többet is, hadd látom, eltalálják-e mindegyiknek a színét? Látom, derék gyermekek vagytok, sokféle színt ismertek már. Ilonkától ma öt kerek lapot kaptok. Mennyit kaptunk! Számláljuk meg. Egy színes kerek lap, két színes kerek lap, stb. Most fektessétek mind az öt kerek lapot egy sorba. Fektesétek ti is a kezeteiket keresztbe és altassátok el a kisbát. Mondjátok neki: "Aludj baba, aludjál, aranyosat álmodjál." Már sokat aludt a baba: "Kelj fel baba, kelj fel, kezedet emeld fel." Most nyujtsák a babák előre a kezüket. Nézzem, kinek van leghosszabb keze? Nyujtsátok ki hosszába a kerek lapokat is. Hány kerek lapot nyujtottatok ki? Vegyétek el a legfelsőt is a legalsót. Hányat vettetek el? Hány fekszik az asztalon? A két kerek lapot tegyétek a középsőnek a széléhez, jobbra és balra. Most mutassátok meg, hol van ennek az érdemjelnek a közepe, a felső lapja és az alsó lapja? Ki tudja, merre van az érdemkeresztnek a jobb oldala? - A játszószoza felé. - Hát a bal oldala? - Az utoza felé. - Derék gyermekek vagytok; tüzzétek fel az érdemkeresztet, vitéz katonák.

Mi van nekem pajtikám?

Színes kerek lapocskám.

Pörgezd, pörgezd kis királyom,

Ha elfárad, azt sem bánom.

Lefektetem jobbra - balra,

Lesz belőle: metália. /Érdemkereszt./"/135/

Ezt a foglalkozást tekinthetjük úgy is, mint egy mai középső csoportos matematika foglalkozás ösét. A körlap a vele való megismerkedés után mint eszköz szerepel, a számlálás gyakorlásának eszköze. A különböző alakzatok kirakása a módot tekintve hasonlóan történ, de mindig több és több számú körlap felhasználásával, miközben számláltak a gyerekek. Az érdemkereszt 5, a hegy 6, az asztal 7, a templom 8, a kürtös kalap 9, a kosár 10, a vasút, a zárszló 11, az álló kereszt 12, a galambház 13, körlap kirakásával jött létre, módot adva a számlálásra.

A színes kerek lapokkal való rakosgatást bőviti egy következő foglalkozás során négyzetlapokkal, majd egyenlő szárú derékszögű háromszög alakú lapokkal. A síkidomok részeinél az él és a szög elnevezést nem tartja óvodába valónak, helyette a szögletet és széle kifejezést használja, pedig a gyermek, ha új szót vagy kifejezést tanul meg, akkor helyesebb, ha a megfelelő szót sajátítja el, mert a szög és az él kifejezés semmivel sem nehezebb, mégis a pontatlan kifejezés rögződött.

Az alábbi példa alapján láthatjuk, hogy Székelyné nem elégedett meg a központi szemléltetéssel, hanem törekedett

arra, hogy minden gyermek kezébe kerüljön ilyen síkidom, viszont a tulajdonságaikat tekintve a lényeges és lényegtelen elemek keveredtek.

" Most nem kerek lapot, hanem szögletes lapot vágtam. Nézzétek olyan, mint egy kis ablaktábla. Ugyan számláljátok meg, hány szöglete van. Egy szöglet, stb. Ezt a négyszögletes táblát az asztalra állítom. Tudjátok-e, mivel állt meg? Mondjátok meg, hány széle van ennek a kis táblácskának? Mit csinál most ez a táblácska? - Áll. - Mivel állt meg? - Ha megmozgatom az asztalt, mit fog csinálni a kis tábla? - Lefekszik. - Mivel fekszik le? - Lapjával. - Jer ide Gyula! hunyd be a szemedet és nyujtsd ide a kezedet. Mit tettem bele? - Négyszögletes lapot. - És a másik kezedbe? - Kerek lapot. - Gyula! adj minden gyermeknek kerek lapot. Erzsike pedig, négyszögletes táblát. Majd játszunk velök."/136/ Majd a gyermekek különböző számú körlapot és négyzetlapot kaptak, melyek segítségével a lapok egymás mellé, egymás fölé helyezésével különböző alakzatokat hoztak létre, melyek arany kereszt, diadalkapu, kocsi, érdemkereszt, stb. elnevezéseket kaptak, miközben az elemeket megszámlálták.

A körlap, négyzetlap mellett az egyenlőszárú derékszögű háromszög alakú lap szerepelt még a lerakó táblák sorában: "... óvodában nem szabad mást, mint a rendes négyszögletes s az azokból származó háromszögletes lapokat

alkalmazni: különben a sokféle háromszög-ismertetéssel ellenkezésbe ütközünk az óvodák feladatával." /137/ Tehát még a látszatát is kerülni akarta az óvónő annak, hogy a törvény határozott utasítása ellenére valamiféle, az iskolába való ismeretekre tanítaná a gyermekeket. Célja az volt, hogy a gyermekek ismereteit bővitse: " a kis gyermek ismeretkörét észrevétlenül a közelebből a távolabbra" vezesse, s ennek eszköze a háromszög alakú lap is.

A háromszög alakú lappal a gyermekeket a körlaphoz és a négyzetlaphoz hasonlóan ismertette meg az óvónő. Először kivágta, most a vágás egy négyzet lap átló mentén történő szétvágásával történt, majd a már ismertetett módon megszámlálták az oldalakat, szögeket, A frontális ismeretközlés után kézhez kapták a gyermekek a kör és háromszög alakú lapokat, majd egy másik foglalkozáson mindhárom fajta lap segítségével alakítottak különböző formákat, s gyakorolták a számlálást.

A lerakótáblákkal való foglalkozások leírásából megállapítható, hogy az ismeretek felidézésére, a kifejezések használatára is gondot fordított Székelyné, s mindezt igyekezett játékos formába önteni: " Kis gyermekek! nézzetek rám. Én behunytam a szememet és most addig keresgélek az asztalomon a többféle táblácska között, míg meg nem találok a kerek lapot. Meg van! Nevezzetek meg egy más alakú táblát! - Négyszögletes. - Megtaláltam.

Hát még milyet, milyent keressek? - Háromszögletest. - Azt is találtam. Ugyan, ti megtalálnátok-e behunyt szemmel azt a táblát, a melyet én mondok. Lássuk, igaz lesz-e? Mutassatok egy kerek lapot; egy háromszögletes lapot; egy négyszögletes lapot. Látom, hogy ti mindenféle alakuú lapot már annyira ismertek, hogy behunyt szemmel is megtaláljátok, azért most csináljunk ezekből a sokféle táblákból lovas katonát." /138/

Özv. Székely Gáborné az említett könyvének megírásán és közrebocsátásán túl cikkeivel, gyakorlati előadásaiival is hozzájárult ahhoz, hogy az óvodákban az ő tanácsai alapján vezették a munka foglalkozásokat. Munkásságának hatásáról olvashatjuk a korabeli jelentésben: "Óvónőink ez évben is tevékeny munkásságot fejtettek ki a tanügy és tanügyi irodalom terén. A " Szegedvidéki óvónők köre", melyet óvónőink alapítottak, márczius 26-án Makón tartotta meg évi rendes közgyűlését, a makói csongrád megyei s szabadkavidéki körökkel együtt. Ugyan ez alkalommal özv. Székely Gáborné úrnő Szeged-belvárosi kisdédóvónő köztetszés mellett tartott gyakorlati előadást." /139/

Peres Sándor óvodapedagógiai munkásságának hatása tárgyunk
oktatására

A századforduló óvodapedagógiájának vezéralakja Peres Sándor volt. Munkásságának eredményeként a magyar óvodaügy nagy nemzetközi sikert aratott: az 1900-as Párizsi Világkiállításon - mint már említettük - Peres szakkönyve bronz érmet nyert. A kedvező nemzetközi sajtóvisszhang után a Kisdednevelés korabeli beszámolója szerénytelenség nélkül megállapíthatta, nincs mit tanulnunk a francia és az angol óvodáktól. /140/

Peres Sándor jelentőségére való tekintettel indokoltnak tartjuk felvillantani életpályájának, szellemi gyökereinek legfontosabb mozzanatait, hiszen ő volt az első, aki az óvodai élet teljes rendszerét átfogta, s fő művében közreadta.

1863 február 26-án született Csengerujfaluban, tanítói családban. Középiskoláit Máramarosszigeten végezte, s tanítói oklevelet Losoncon szerzett. 1882-től a Losonci Képző gyakorló iskolájának tanítója. 1887-től országos hírnévre tett szert földrajzi olvasókönyvével, A beszéd - és értelemgyakorlatok című vezérkönyvével. Ez utóbbi műve 1887 és 1912 között nem kevesebb, mint hat kiadást ért meg.

A termékeny losonci éveket jelzi, hogy Nevelés címmel folyóiratot szerkesztett, cikkeit országos lapok is

szívesen közölték: bennük éles hangon lezlezte le a korabeli tanítóképzés és az elemi iskolai tanítás hibáit.

Érdeklődése az 1891. XV. törvény megjelenése után az iskolás kor előtti pedagógiai problémák felé fordult. 1892-től 1894-ig a hódmezővásárhelyi, majd 1895-től a Budapesti Óvónőképző igazgatója volt. Ugyanettől az évtől az óvodai pedagógusok országos lapjának a Kisdednevelésnek a szerkesztője lett.

A pesti évek munkásságának legtermékenyebb szakaszát jelentették. Egymás után hagyták el a nyomdát az óvónőképzést és a működő óvónőket segítő könyvei és egyéb pedagógiai művei. /141/ Ezt a mindjobban kiteljesedő életművet szakította félbe 1907-ben bekövetkezett korai halála.

Peres Sándor progresszív irányú pedagógiai nézeteit mi sem bizonyítja jobban, minthogy szemben állt az abban az időben uralkodó herbartiánus irányzattal. A herbartiánizmusban elsősorban a gyermek alkotó tevékenységének és kezdeményezőkészségének nem kellő hangsúlyozását kifogásolta.

Peres pedagógiai koncepciójának kialakulására elsősorban Pestalozzi és Diesterweg hatottak. Pestalozzihoz hasonlóan a nevelés alapjának a szeretetet tartotta. /142/ Pestalozzi és Diesterweg hatásaként értelmezhetjük, hogy fontosnak tartotta a természetesség elvét, amelyhez szorosan kapcsolódik a gyermek öntevékenységének fokozott figyelembevétele.

Didaktikai elképzelései is Diesterweghez vezethetők vissza. A tanításban a gyermek tapasztalataira, élményeire kíván építeni. Az élmény- és tapasztalatszerzésben a szemléletnek igen nagy jelentőséget tulajdonított. Az oktatási anyag és módszerek tervezésében az életkori sajátosságok figyelembevételére buzdított. Híve volt az oktatás és a nevelés pszichológiai elemzésének.

Az oktatás és a nevelés viszonylatában - ugyancsak Diesterweg hatásaként - a nevelést tartotta elsődlegesnek, s ez különösen az iskolás előtti korosztályra vonatkoztatva pozitív megállapítás.

Peres kétségtelen nagyságát mutatja az a tény is, hogy a milleneumi idők táján divatos nacionalizmus és szovinizmus hullámaival szemben tartózkodó tudott maradni, s a magyar nyelv terjesztése terén bizonyos fokú türelem jellemezte.

Sokirányú pedagógiai-irodalmi munkásságából mindeképpen legkiemelkedőbb az óvodai módszertanokra gyakorolt hatása. Fő művében a "Magyar Kisdedóvó"-ban egybefoglalva találjuk valamennyi óvodai foglalkozási tárgy oktatására vonatkozó elképzeléseit.

A Magyar Kisdedóvó megjelenése óvodapedagógiánknak azért fő állomása, mert: valamennyi óvoda számára vezérkönyvként szolgált; mert míg a korábbi óvodai vezérkönyvek szerzői csak egy óvodai tárgyat dolgoztak fel, addig Peres valamennyi tárgyban segítséget adott. Jelentős azért is, mert az angol, német minták követése helyett a hagyományos magyar nemzeti irányzatot juttatta érvényre.

A Magyar Kisdedóvó előszavában olvashatjuk ajánlását:

" Ami e könyvben van, mind alkalmas az a magyar kisded célszerű nevelésére, értelmének gazdagítására, szívének gyönyörködtetésére és nemesítésére. Az összes anyag, mely könyvünkben van, tartalmilag és alakilag olyan, hogy minden legkisebb változtatás nélkül fölhasználható." /143/

Az óvodai foglalkozások tárgyai az ima, a versek, mesék, ének tanítása, a testgyakorlás, a játék, az alaki munkák és a minden foglalkozási ághoz kapcsolódó és önálló tárgyként is jelentkező társalgás voltak.

A társalgás volt az a tárgy, amely elsősorban volt hivatott a gyermekek értelmi képességeinek fejlesztésére:

" A célirányosan vezetett társalgással gyakoroljuk a gyermek érzékeit, emlékező tehetségét, irányítjuk képzeletét, gyarapítjuk szókincsét, javítjuk beszédét, leszoktatjuk a kiejtési hibákról. Mindezekkel együtt fejlődik a gyermek értelme, helyesebbekké lesznek ítéletei és következtetései." /144/

Ezen társalgások anyagát tekintve meg kell állapítanunk azt, hogy a vezérkönyvben megjelölt anyag felölelte mindazon témákat, ismeretköröket, amelyek a századforduló korának óvodásait érdekelhették a körülöttük lévő társadalmi és természeti jelenségek közül. Ezen társalgási témákban olyat, amelyek célja az lett volna, hogy a gyermekek matematikai jellegű ismeretei bővüljenek nem található. Felfedezhetők azonban olyan mozzanatok, elemek egy - egy téma során, amelyek hordoznak matematikai jelleget. Ilyen például a labdáról való társalgáskor a gömb alakú tárgyak képzetének kialakulását segítő néhány mondat.

"Gyerekek, találjátok ki, mi van a kötényemben?
/Ugy intézem, hogy az alak a kötényen keresztül könnyen
kivehető legyen./ Találgatás. Miről gondoljátok, hogy ez
labda, vagy golyó? Igen, az alakjáról. Mind a kettő egy-
forma gömbölyű. Jer ide Mariska, vedd ki a kötényemből a
nagyobbat és mutasd meg a gyerekeknek, nagyon szeretnék
már látni, hogy mi lehet az. Az ám, csakugyan labda, még
pedig nem is egyszínű, hanem piros és zöld. Talán bizony
azért festették ilyen sok színre, hogy jobban guruljon?
Nem azért. Gurítsd csak el azt a labdát, nézzétek milyen
messze gurul. Igen, azért gurul, mert gömbölyű."/145/

Matematikai tartalmat hordozó ismeretek a foglalko-
zások tartalmát áttanulmányozva még a munkaszerű foglalko-
zások során bukkannak fel.

A munkaszerű foglalkozások célja: " a gyermeket
az óvodában hasznosan elfoglalja és cselekvési ösztönét
munkavágygá változtassa. A szemmértéket, formaérzéket és
izlést fejlessze. A munkában ügyessé tegyen. A magunk és má-
sok munkájának megbecsülésére tanítson. Türelemre, kitar-
tásra serkentsen. A gyermek önértékét emelje azzal a tudat-
tal, hogy hasznosan foglalkozik. A munkát megkedveltesse és
megszerettesse."/146/

A munkaszerű foglalkozások egyik részében különböző
anyagok, homok, agyag, zsineg, valamint virágszirom, fű,
magok, falevél, kukoricacsutka felhasználásával "alakítottak"
ki különböző formákat, illetve felfűzték, csokorba kötötték,
stb.

Ezen foglalkozások másik típusa a mai barkácsolás

előzménye, ahol háncsból, papirból, forgácsból fontak, fűztek különböző "magyaros" alakzatokat.

A harmadik típusa a munkaszerű foglalkozásoknak az építőszekrények idomaival /kocka, hasáb/, és a lerakó táblácskákkal /négyzet, háromszög, kör/, való "építés".

A Peres által ajánlott építőszekrények tulajdonképpen a Fröbel ötletből származó adományok "magyarosított" változata. A velük való építgetés - amelyek tartalmát tekintve nagyon helyesen mindig az adott heti anyaggal koncentrációban voltak - sem a matematikai jellegű ismeretek bővülésének céljából történtek. Annak ellenére azonban, hogy mindenfajta un. iskolás jellegű ismeretek tanításától Peres Sándor is igen helyesen elzárkózott, mégis a geometriai alakzatok formai jellemzőivel foglalkoztak.

A vezérkönyv öt építőszekrény alkalmazását ajánlotta. Az első, nyolc egyenlő kockát tartalmazott, melyet a kisebb gyermekek csoportjának ajánlott építésre, miközben fokozatosan megismerkedtek a kocka alakjával, részeivel, tulajdonságaival.

A második építőszekrény nyolc hasábot tartalmazott s módot nyújtott a kocka és a hasáb /téglatest/ jellemző jegeinek összehasonlítására. " Mind a nyolc hasábnak a vége kilátszik, azért, mert keskenyebb mint a kocka. A kockánál már megismerhettük részeit, tehát a hasábnál ez már csak ismétlődik; kiegészítjük még a hosszú - rövid, keskeny - széles térfogat fogalmával." /147/

21 egész, 6 fél és 12 negyedkockát tartalmazott a harmadik építőszekrény, amely segítségével " a fél, a negyed és háromszög fogalmával ismerkedik meg a gyermek."/148/

" A negyedik szekrényből a gyermek megismeri az oszlopot és a fél négyzet-kockát."/149/ Tehát a kocka, téglatest jellemzőinek megismerésén túl a négyzetes oszlop megismerésével bővül a geometriai testek sora.

Az ötödik építőszekrény elemei további formák megismerésére nyújt lehetőséget mivel félhenger és kivájt kocka is eleme. " S így ebből a gyermek megismeri az egész és fékkört, a tömör henger és kivájt henger alakját."/150/

A lerakó táblácskák, mely Peres ajánlása alapján fénytelen keményfából készültek, háromféle sikidomot - kört, négyzetet, egyenlőszárú derékszögű háromszöget - reprezentáltak. A velük való rakosgatás során hasonlóan ismerkedtek meg a gyermekek geometriai jellemzőikkel mint ahogyan azt özv. Székely Gáborné vezérkönyve alapján már bemutattuk.

Peres Sándor óvodapedagógiai munkásságát tekintve az egész óvodai nevelő-oktató munkában alkotott maradandót és jelentőset. Tárgyunkat tekintve az 1891. XV. óvodai törvénynek megfelelően a tanítási szándékot mellőzve a matematikai jellegű ismeretekből a hagyományok rendszerzője és folytatójaként elsősorban a geometriai idomok jellemzőit és a számlálást építette be az óvodai anyagba. Ez a matematikai tartalom nem túl sokkal bővebb, ma sem, de más a feldolgozás módja és célja.

A mai gyakorlat hangsúlyozza az értelmi tényezők szerepét, míg Peres inkább a mechanizmust, a begyakrolást helyezte előtérbe.

Tárgyunk oktatásának felidézése Exner Leó vezérkönyve, és
Ambrózy Cecilia alaki munkái alapján

Peres Sándor halála /1907/ után hamarosan újabb országos hírű metodikus egyéniség tűnt fel Exner Leó, a Hódmezővásárhelyi Óvónőképző Intézet tanárának személyében. Ebben az időben Vásárhelyt a kortársak az "Óvónőképzés mekkájaként" emlegették.

1910-ben itt tartották az óvónők három hetes országos továbbképzését. Exner e továbbképzésben jelentősen kivette részét, munkáját a Kisdednevelésben meleg szavakkal méltatták, és egyben hírül adták a lap olvasóinak, hogy ezen előadások rövidesen könyv alakban is meg fognak jelenni./151/
Az új vezérkönyv 1913-ban hagyta el a nyomdát.

Népszerűségére jellemző, hogy a háborus évek ellenére 1917-ben újabb kiadást is megért. Hivatalosan az 1928-ban megjelent Bárdóc - féle vezérkönyvig volt érvényben. Nyugdíjas óvónőkkel beszélgetve tanusítják, hogy még az 1940-es években is használták a gyakorlati munkában.

Exner koncepciójában tükröződött a kor új irányzatának a gyermektanulmánynak a hatása. A beszélgetések során az oktatásban hangsúlyozta a gyermek érdeklődésének figye-

lembevételét, amely a kisdiednevelőtől nagyfoku rugalmasságot kíván. Birálta az addigi gyakorlat merev rendszerességét, a szigoruan kötött gondolatmenetet, a sablonosságot. Az oktatási feladatok megoldásánál fontosabbnak tartotta a nevelést: " Ne akarjunk mi az óvodákban mindenáron értelmi gyümölcsöket szedegetni, amikor csak az azokat nemző virágok termelésére és ápolására van alkalmunk."/152/

E vezérkönyv részletesen és tematikusan dolgozza fel mind azt a foglalkoztatási anyagot, amelyet az 1891-es törvény meghatározott. E hetenkénti részletes utmutató igen nagy segítséget jelentett a gyakorló óvónők számára, de ugyanakkor valamiféle sablonná is vált.

Exner vezérkönyvében a korábbi vezérkönyvekből eltérően, közölt olyan nevelői gondolatokat is, melyek a tárgyalt anyag természetéből következnek, s ugyanakkor kitűnik ujat alkotni akaró vágya, az óvodák belső életének megváltoztatása, oldottabbá, játkosabbá, változatosabbá tételének igénye: " ... legokosabb volna a testi nevelés e három nevezetes tényezőjét, vagyis a munkát, játékot és a testgyakorlásra szolgáló mozgásokat játék névvel egy kalap alá vonni. De ilyen merész egyszerűsítésbe a szokás hatalma révén még nem mehetünk bele."/153/

Vezérkönyve tanulmányozásával az is bizonyítottá vált, hogy a foglalkozások anyagának, tematikájának összeállításában a gyermekek életkori sajátosságait, az aktualitást, e motiváló tényezők szerepét, az egymásra építettséget, a fokozatosságot figyelembe vette. Tematikáját jellemzi, hogy

figyelembevette, hogy: " a játékszerüségeket és munkaszerüeket egyszerűeket és összetetteket, csendeseket és zajosakat, eszköz nélkül valókat és azzal járókat, egyedül kivehető és társaságba valókat, a lányoknak és fiuknak, vagy vegyes gyermekcsoportnak valókat, népies és gyermekjátékokat, rögtönzöttéket és szabályhoz kötöttéket, stb. mindig felváltva alkalmazzuk." /154/

Exner a vezérkönyvében a legszükszevűbb ajánlást éppen a munkaszerü foglalkozásokhoz adja. Ezeknek a foglalkozásoknak egyre nyilvánvalóbb feladatává vált a gyermekcsoport /80-120 fősek a csoportok!/"lekötése", a fegyelmezetlenségtől, rendbontástól való távoldtartása.

Az eddigi munkaeszközök közül többet kiiktatott, azonban a tárgykhoz kapcsolható, s az eddigiekben a törvény megjelenése óta matematikai jelleggel is bíró eszközöket itt is megtaláljuk.

Foglalkoztató eszközei között megtalálhatók a kocka, a téglatest /hasáb/, a négyzetes oszlop, és a háromszög alapú hasáb /félbe vágott kocka/. Ezen geometriai idomokból építettek különböző formákat, s feltehető, hogy ahogyan az előzőekben ismertettük, közben azok tulajdonságainak megfigyeltetésére is sor került. Idős, nyugdíjas óvónők visszaemlékezésein túl - melyeket nem tekinthetünk hitelesnek - nem található utalás jellegűnél részletesebb leírása annak, hogy ezen foglalkoztató eszközökkel milyen mélységben tártak fel matematikai jellegű tényeket, összefüggéseket. /155/

Igy csak arra következtethetünk, hogy feltehetően a már előzőekben ismertetett módon, az építmények létrehozását megelőzően fordított figyelmet az óvónő az idomok geometriai jellemzőinek megemlítésére. E feltevésünket támasztja alá özv. Heilmanné Ambrózy Cecília "Alaki munkák..." /156/ című művében a lerakó táblákkal való foglalkozásainak leírása.

" - Most, kis gyermekek, adok nektek négy kis négyszögű táblácskát. Ezt tegyétek le az asztalra, úgy mint én itt a táblán rajzolom: kettőt - kettőt egymás fölé. Hány táblácskát tettetek le, Zsuzsika?

- Négyet.

- Milyen alakja van a négy táblácskának? Ugy-e ez is négyszögű, de nagyobb mint a többi kis táblácska? Én is ilyen nagy négyszöget rajzoltam a táblára..." /157/ - s folytatódik Székelyné módszeréhez hasonlóan az idomok jellemző jegyeinek megbeszélése a különböző alakzatok kirakásához kapcsoltan.

Mindezen a matematikai fogalmak körébe is sorolható jellemzők, összefüggések, mennyiségi és számossági viszonyok feltárásának előfordulása nem matematikai képzést szolgáltat, hanem csak mint spontán kísérő jelenséggel találkozhattunk. S hogy mennyire nem vállalkoztak a kor óvodapedagógusai számtani ismeretek oktatására bizonyítja a Kisdednevelés hasábjain kirobbanó vita is, " Mire tanitson az óvoda?" címmel. /158/ Idézzük fel egy részletét:

" A számképzetek ismertetése az óvodában csak akkor jöhetne szóba, ha megvalósulna az a már sokszor vitatott

kérdés, hogy nem volna-e jó az iskolázást 7 éves korban elkezdeni. Ez esetben a 6, 6 1/2- éves óvodás gyermeknek megtanítanám a matematikai több, kevesebb és sok fogalmát, az elvevés és hozzáadás szemléltetése által, továbbá a bennfoglalás és sokszorozitás fogalmát - példák megfejtése nélkül. Megtanítanám a számsort 1-től 10-ig és 10-től vissza. Az ujjakon és a legkülönbözőbb tárgyakon szemléltetném a számfogalmakat. Az ujjakon ilyen formán: 1, 2, 3, 4, 6, 8, stb. Csukjál le 1, 4, 5, 8, stb. ujjat. / Itt sem kérdezném, hogy mennyi marad az elvevés által s mennyi lesz a hozzáadás által./ - Torna alkalmával a szorzás fogalmát, illetve kifejezését lehetne gyakorolni. Emeld fel a jobb karodat egyszer, kétszer, stb. Tapsolj egyszer, kétszer, stb. Szóval sohasem a számvetési következtetést és okoskodást kívánnám, a mely a kis gyermeknek igen nehéz tudomány, hanem a számegyedek fogalmának megértetését, főleg pedig keletkezését ismertetném, kizárólag szemléltetés és cselekvés alapján. Ez volna az óvoda feladata a számvetés megkönnyítésénél akkor, ha az iskolaköteles kor hét éves korban kezdődne. Most, még ennyit sem kívánunk. Maradjon meg az óvoda annak, a mi eddig is volt, a gyermekek kedves, kedélyes otthonának, a hova ők játszani, szórakozni járnak, nem pedig tanulni. Védjük meg az óvodát minden kísérlettől, mely el akarja téríteni igazi hivatásától."/159/ Ezen sorokban megfogalmazott gondolatok tükrében, - mely a törvény szellemét idézi - nem is várható, hogy olyan dokumentumra bukkanunk, amely a már ismertetett vezérkönyvek ellenében azoknál bővebb matematikai oktatással

találkozatnánk.

Az ország gazdasági, politikai helyzete is nagymértékben befolyásolta a óvodai munkát, s a háborús események sem elsősorban az óvodák tartalmi munkájának színvonalát segítették emelni, hanem egyre inkább az óvó, gondozó, gyermekmegőrző feladatok kerültek előtérbe.

A háborús események során, különösen a háború utolsó évében az óvónők előtt is egyre nyilvánvalóbbá kezdett válni a vérontás értelmetlensége, a háború hódító, imperialista jellege. Egyre inkább élénkült az óvónők aktivitása, megkezdődött a vita a kisdiednevelés reformjáról.

1919. március 21. a proletárforradalom győzelme új helyzetet teremtett az óvodai nevelés terén is. A Tanácsköztársaság megalakulása után hozzálátott a közoktatásügy megreformálásához. A Közoktatásügyi Népbiztosság keretében külön óvodai ügyosztály létesült. Ennek élére Neumann Hilda, a szocialista óvónők vezetője került.

E jelentős történelmi és neveléstörténeti esemény, az első proletárdiktatura az óvodai oktatásban is igen progresszív reformok bevezetését tervezte. /160/ Az óvodát nevelési intézménynek tekintette, amely szerves része az iskolarendszernek. A Közoktatásügyi Népbiztosságra az óvodaügy terén három fő feladat hárult: az óvodarendszer átszervezése, az óvodákban uralkodó nevelési szellem megváltoztatása és az óvodai foglalkozások megreformálása.

A 133 nap azonban nem volt elégséges, ahhoz hogy az általános óvodai koncepciót tárgyunk vonatkozásában is konkretizálják. Így a Magyar Tanácsköztársaság óvodai munkájában tárgyunk vonatkozásaival nem foglalkozhatunk.

3.

Tárgyunk oktatásának alakulása az ellenforradalmi

korszakban

/ 1919 - 1945 /

Az elbukott proletárforradalom után olyan negyedszázad következett népünk történelmében, amelyben a demokratikus törekvéseket soha nem látott módon nyomták el. Restaurálták a Tanácsköztársaság előtti feudális-kapitalista gazdasági, társadalmi rendet. A szegénység és a munkanélküliség fokozódása nyomán előállt társadalmi, gazdasági feszültséget a trianoni békeszerződés revizója érdekében folytatott hangos propagandával próbálták kompenzálni. A növekvő társadalmi elégedetlenséggel és a fokozódó társadalmi ellentmondásokkal párhuzamosan nőtt a szerepe az osztályelnyomás és tömegbefolyásolás olyan eszközének, mint a művelődéspolitikai. /161/

A művelődés komolyabb lehetőségei /gimnáziumok, felsőoktatás/ szinte teljes mértékben az uralkodó osztály privilégiumává vált. /Zsákutca-jellegű iskolarendszer, magas tandíjak, stb./ A nép számára biztosított elemi iskolákban és óvodákban a nevelés szellemét leginkább az alábbi területeken folytatott intenzív munka fejezte ki:

A szovinizmusra nevelés erőteljes hangsúlyozása alkalmas

volt arra, hogy elterelje a figyelmet a belső bajokról. Minden baj forrása a "megcsönkített Magyarország" - hirdették. A szomszédos népek elleni gyűlöletre neveltek, a s magyarság felsőbbrendűségét igyekeztek elhíttetni még a legkisebb gyermekekkel is.

A klerikalizmusra nevelés szerepe megnőtt a dualizmuskori köznevelési gyakorlathoz viszonyítva. Különösen szembetűnő ez az óvodai intézményekben. Az oktatás anyagát átszötte a klerikális szellem. Nyíltan hirdették az irracionálisizmust, tagadva a gondolkodásnak, a tudománynak az igazság megismeréséhez való jogát. A klerikalizmusra neveléshez kapcsolódott a marxizmus elleni harc is.

A militarizmusra nevelés szorgalmazása szükségsszerűen következett a sovinizmusra - nacionalizmusra nevelésből, s az új háborúra készülés szellemében gyökerezett.

A Horthy rendszer idején is az óvodák belső életének szabályozója az 1891-es óvodai törvény, és az 1892-es Vallás- és Közoktatásügyi Miniszteri Utasítás volt. Ezek szelleme hatotta át az addigi vezérkönyveket egészen az 1928-ban megjelent Bardócz Pál vezérkönyvéig, amely hűen tükrözi a megváltozott művelődéspolitikai célokat.

A továbbiakban azt vizsgáljuk meg részletesebben, hogy az ellenforradalmi kor megváltozott művelődéspolitikai törekvései hogyan érvényesültek a korabeli magyar óvodákban, illetve hogyan voltak jelen matematikai jellegű ismeretek az óvodákban.

A matematikai jellegű ismeretek jelenléte Bardócz Pál
kisdednevelési vezérkönyvében

Az 1892-es Vallás- és Közoktatásügyi Miniszteri Utasítás érvényben volt a Horthy-rendszer idején is.

A megváltozott művelődéspolitikai célok azonban azt eredményezték, hogy több éves előkészítő munka után 1928-ban kiadták az új óvodai vezérkönyvet. "A magyar kisdednevelés vezérkönyve" címmel, s ez a vezérkönyv meghatározó módon befolyásolta az óvodák belső életét, foglalkozásainak tartalmát.

A vezérkönyv szerkesztője Bardócz Pál /1864-1931/, állami szakfelügyelő, nyilvános iskolalátogató főigazgató, több óvodapedagógiai könyv szerzője, a Kisdednevelők Könyvtárának megindítója volt.

A könyv bevezető soraiból már kitűnik a kisdednevelés szerepének új értelmezése. "A kisdedóvás munkája a nemzetnevelésnek és a nemzeti gondolat megerősítésének az alapvető, nevelői eljárása, mely a nemzeti gondolat kialakulásának nagy, módszeres országútján az első kis mécsvilágokat gyűjtja, az első alapérzelmeket ébreszti és az erkölcsi és társadalmi egyén felé bár apró, de elengedhetetlen és elmaradhatatlan lépcsőfokot jelent." /162/

Az idézetből kitűnik, hogy az ellenforradalmi kor óvodája a nemzetnevelés "Imre Sándor"-i koncepcióját kívánta megalapozni. Ennek megfelelően nem csatlakozhatunk a hazaszeretetre nevelés igényének nacionalista jellegű megfogalmazásán sem: "A hazai föld iránti szeretet, a magyar önértetet és a

nemzeti büszkeséget fel kell ébreszteni már a kisgyermekben, hogy ezek az érzelmek mielőbb gyökeret verjenek lelkében, hogy később ne csupán kötelességből, hanem szívében táplált lángoló szeretetből buzdulva tegyen eleget honfiui vagy honleányi kötelességeinek."/163/

A Horthy-rendszer művelődéspolitikai irányultságának másik fő eleme - a vallásosságra nevelés hangsúlyozott volta is szépen kibontakozik a könyv általános részeiben:

" A hit olyan természetfeletti ajándék, melyet meg kell adni a gyermeknek és éppen ebben a korban adhatjuk azt meg legjobban... A kisgyermekkel sejtetni kell Isten létét. Éreztetni vele Isten erejét, mely az emberi erőnek örök forrása. Munkánk kezdetén Istenhez forduljunk, befejeztével hálalt szívvvel imádkozzunk. A vallásos érzés ápolására szolgálnak az apró imádságok foglalkozás előtt és után."/164/

A kisdiednevelés fontosságát is valláserkölcsei alapon kívánták meggyőzővé tenni: " A gyermek örök példázat az önző emberi életben. Tanulsága: amilyen mértékben teljesíti valaki a gyermekkel szemben a neveléssel járó szent kötelességeit, olyan mértékben fogja megáldani az Ur szeretettel, megelégedéssel és a földi élet örömeivel."/165/

Az óvodai nevelés történetében eddig még soha ilyen nyomatékosan nem szerepelt sem a vallásos nevelés, sem a hazafiasságra nevelés. Ebben az értelemben igaza van Bardócz Pálnak, ha kissé szerénytelenül fogalmaz is:

" Amit ebben a könyvben együtt találunk és eredményeiben

örömmel látunk, már az is az új idők, a magyar kisdud-
óvás módszere megújulásának, reneszánszának hajnalha-
sadását jelenti." /166/

Indokoltnak tartjuk Bardócz vezérkönyve alapján
részletesebben foglalkozni az óvodai tartalmi munkával,
elsősorban a matematikai ismeretekhez kapcsolódó tartalom-
mal, annál is inkább, mivel a Vezérkönyv megjelenése utáni
évekből fellelhető óvodai haladási naplók bejegyzései bizo-
nyítják a vezérkönyv ismeretét, és elterjedtségét. /167/

Bardócz Pál vezérkönyve alapján nyolc óvodai fog-
lalkozást iktattak be a korabeli óvodák hetitervébe:
beszélgetést, mese, mondóka vagy vers tanítást, dalolást,
játékot, munkát, játékos rajzolást, játékos testgyakorlást.
Az óvónők munkáját megkönnyítendő heti foglalkozási terv /168/
és a foglalkozások anyagának részletes heti felosztása /169/
is megtalálható a vezérkönyvben. Exner és Peres vezérköny-
veihez viszonyítva némi előrelépést jelentett, hogy nem a
beszélgetést tartotta az óvodai foglalkozások központjának.
Kimondta: " Állandóan arra törekedjünk, hogy ne a beszélge-
tés anyaga uralja az összes foglalkozási ágakat, hanem a
játék, a mese, stb. kerüljenek a foglalkozási tervek közép-
pontjába, mint a gyermeket legnagyobb mértékben érdeklő és
gyönyörködtető elemek." /170/

A feladatok megvalósítását szolgáló anyagot, melyet
a vezérkönyv szeptembertől június közepéig részletesen kö-
zöl heti bontásban, két korcsoportban javasolta feldolgoz-
ni.

A megadott foglalkozási anyagokat azonban nem differenciálta kellően, mindkét korcsoport szinte azonos anyaggal foglalkozott, s az óvónőre volt bízva, hogy az egyes korcsoportokban milyen mélységben foglalkozzon a kijelölt témával. Annak örülhetünk, hogy az óvónőnek érvényesülhetett az un. alkotó szabadsága. Az alkotó szabadsággal azonban nem lett volna ellentmondásban, ha a korcsoport évvégi követelményeit megfogalmazta volna. Ez mindenképpen komoly fogyatékoság.

Tárgyunkhoz kapcsolódó ismeretek feldolgozásával találkozhatunk az anyagban, de önálló foglalkozásként itt sem szerepel, mint ahogyan a még érvényben lévő, az oktatást tiltó óvodai törvény azt előírta.

Az óvodai foglalkozási ágak közül a beszélgetés az egyik, a munkaszerű foglalkozás a másik olyan foglalkozási ág, melyekhez kapcsolódóan bukkanunk matematikai jellegű ismeretekkel való foglalkozásra.

A beszélgetés célja: " A gyermek birtokában lévő képzetek rendezése, tökéletesítése. A tárgyi képzeteknek szóképzetekkel való összekapcsolása, új képzetek szereztetése. Az értelmes beszédre, tiszta kiejtésre és helyes gondolkodásra szoktatás.... A figyelemnek egy tárgyra irányítása, többoldalú szemlélésre szoktatás. A beszélgetés és az érzékszervek gyakorlásával kapcsolatban az értelem, az emlékezet és képzelet fejlesztése, a kedély és akarat nevelése." /171/

Bardócz a beszélgetések témamegválasztásában a különböző nevelési lehetőségeket is figyelembe vette. Így a környezet megfigyelésére való nevelés érdekében vette át Montessori eljárását és eszközeit, mert szerinte ezek az eszközök hozzásegítik a gyermeket a tárgyak helyes elnevezésének megtanulásához, a különböző kiterjedések, pl. kicsi, rövid, nagy, magas különbözőségének felismeréséhez, valamint hozzájárulnak az érzékek fejlesztéséhez.

Ezen eszközökkel való gyakorlatok során " a gyermek igen könnyen asszociálja a jellegzetes tulajdonságokat." /172/

Ismerjük meg melyek is ezek az eszközök:

" Az első egy hosszukás fatömb tiz kerek nyilással, amelynek megfelelő hengerei egyforma 55 mm magasak, de különböző átmérőjűek: a legkisebb henger 1 cm, a többi egy - egy fél cm-rel vastagabb, így lesz a tizedik 55 mm. Játék közben megtanulják a vékony és a vastag fogalmát.

A másodiknál a hengerek egyforma átmérőjűek 27 mm-rel, de a magasságuk növekedik 10 mm-től 55 mm-ig. Ezekkel a gyakorlatokkal szerzik meg a magas és az alacsony fogalmát.

A harmadik eszköznél a hengerek, úgy a magasságot, mint az átmérőt tekintve, különbözők; a legkisebb 10 mm magas, ugyanannyi átmérővel. Minden következő mind a két kiterjedésben 10 mm-rel növekedik. Ez a játékos foglalkozás ad alkalmat a kicsi és nagy fogalmának ismertetésére." /173/

Egyetérthetünk azzal a törekvéssel, hogy ismerje

meg már óvodás korában a gyermek a különböző kiterjedéseket, mint az alacsony - magas, kicsi - nagy, vékony - vastag, stb. A kíváncsi azonban az, ha a környezetében lévő tárgyak segítségével, azokkal való spontán, és irányított tevékenysége során szerez tapasztalatokat, érzékeli a valóságban lévő különbözőségeket, s így alakulnak képzei, majd alakulnak ki a fogalmak az egyes kiterjedésekkel kapcsolatban.

Vincze Ágnes a Montessori féle eszközökről helyesen állapította meg: " Ezek az eszközök elvont mértani formák, amelyek nem tárják fel a gyermek előtt, sem a természet, sem a társadalom valóságos produktumait. Így nem ismerheti meg természetesen azok tulajdonságait, nem gazdagszik új képzetekkel, meglévő képzei nem tisztázódnak. A valóságos élet megismerése helyett, az elvont formákkal való mechanikus gyakorlás lehetőségét kaphatja a gyermek Montessori eszközei által." /175/

Bardócz Pál tulmutatott e mechanikus ismeretelsajátításon, amikor felismerte, hogy a különböző kiterjedésekkel való megismerkedésre a gyermek számára más lehetőségek is rendelkezésre állnak: " Hasonló megkülönböztető gyakorlatok végeztethetők mértani alakok /hasáb, kocka/ léposózatos skálájával is. A tárgyak egyik esetben magasak, vagy alacsonyak, másik esetben vékonyak, vagy vastagok. A gyermekek a megkülönböztetéseket könnyebben megértik, ha

őket is lemérjük, vetélkedve állapítják meg egymásról:

Én nagyobb vagyok, mint te! " /176/

Különböző kiterjedések összehasonlítására, a fokozott melléknevek /nagyobb, alacsonyabb, stb./ használatása is készítette az óvónőket a szerző egy - egy helyzet, alkalom említésével, például sorakozás, tisztasági szemle.

Kockákból torony építését javasolta Bardócz: " Az első 10 cm, minden következő 1 cm-rel rövidebb élű kocka. Feladat: a tiz kockát torony alakban felrakni. A legnagyobb bal kell kezdeni, az összekevert kockák közül fokozatosan a kisebbet kikeresni." /177/ Ez az eszköz lehetett az őse a mai óvodákban is használatos kocka sorozatnak, melyek nagyságszerint egymásba illeszthetők, s játék közben szerez tapasztalatot a gyermek a nagyobb, kisebb relációról.

Matematikai jellegű tapasztalatokkal ismeretekkel találkozhattak a gyermekek az un. érzékek fejlesztésére irányuló tevékenykedtetés során is.

A nehezebb, könnyebb relációról szereztek tapasztalatot a tapintási érzék fejlesztése érdekében alkalmazott különböző fadarabkák bekötött szemmel történő osztályozása során." Máskor pedig kiterjedés és alak szerint osztályoznak: pl. Fröbel-féle kockákat, hasábokat vagy papírdarabokat válogathatnak." /178/

A látó és tapintó érzék fejlesztését szolgálta az un.

kitöltő alakok alkalmazása. Ez az eszköz egy öt részre osztott hosszúkás téglalap alakú lap, amely részekben különböző síkmértani formák /négyyszögek, háromszög, kör/ kivágott helye volt, melybe a pontosan illeszkedő formát kellett a gyermeknek megtalálnia. Míg a megfelelő formát kereste a gyermek próbálgatással a síkidomok tulajdonságairól szerzett tapasztalatokat.

Észrevehette az oldalak számának különbözőségét, az idomok formai különbözőségét, stb.

A különböző érzékek fejlesztését célzó beszélgetésekhez a játék foglalkozások is kapcsolódtak.

A következő részletes heti tervből¹⁷⁹/is kitűnik, hogy törekedtek az egyes foglalkozási ágak témája közötti koncentrációt létrehozni.

/ Lásd a II. sz. táblázatot/

Hét	Miről beszélgessünk	Szemléltetés	Mese	Vers	Mondóka	Dal	Munka					Játék	Játékos testgyak.	Jegyzet
							Frőbel	Agyag	Papir	Cirotek hancs	Játékos rajz			
I.	A sertésről. Mít eszik? Mivel hizlalják. A diszóól. Tisztátalan állat. Ujévi malac. Nagyon zsíros, ne egyetek nagyon zsíros ételt.	Utánzat kép	Hófehérke	Mocskos Pali	Mi jó? Mi jó? Hát a dió	Esik a hó, a csúszik szán	Temp-lom	Mi-kulás	Hó-em-ber	Ásó	Kör-közepe	Körbe-körbe-karikák	Mossunk vasaljunk.	
	Az izléslés érzékének gyakorlása. Édes, savanyu, sós, keserű izmegizleltetése. Szájöblítés. A nyelvet mire haszn.	Cukor, só ecet, víz Egyenként való izl.									Hó-em-ber	Érzékf. /izlés/ Porol-junk, keféljünk	Fiúk!	
II.	A tehén. Haszna: tej, vaj, túró, sajt, húsa, bőre. Borju, ökör. Csorda, pásztor. Legelő.	Utánzat kép	Icinképicinke	"	"	"	Vonat Vi-rág cse-rép	"	"	Gereblye és félzsemlye	1. E-gész és félzsemlye	Elaludt az álmos iparos cica sok után.	Külön-böző	
	A tápintás érzékének gyakorlása. Tápintás közben a megfelelő jelzők használata.	Érdes pápir, sima asztal, stb.	Ismétl.								2. Fél-körök	Kisbattyum-nak helyet k.		
III.	A ló. Tulajdonságai: büszke, okos, bátor, tiszta. A csikó, paripa, huszár. Hasznos állat. Istálló. A szamár türelme	Utánzat kép. Ostor gyepplő, patkó	A szegény ember, a medve és a róka.	Piroska beteg	Có fel, cí fel.	Ismétlések	Csó-Pónak lyás-baba	Pó-lyás-baba	NyulOstor r/hancs-ból	1. Hincsa palinta	1. Hincsa palinta	Hogjuk be a lovakat	Legyünk tüzőtők	
	A tanítás érzékének gyak. Hasáb, kocka, karika, henger körültapintása. Bekötött szemmel körülrajzolás, helyrerakása.	Bekötött szemmel 4-5 lépés az ajtóig meg-sz.	A táncos csacsi A huszár paripája							2. Kallap, patkó	2. Kallap, patkó	Alakok felismerése bek. szem.		
IV.	Kecske, juh, bárány. Hasznuk. A báránykak szelidsége, félénksége. Juhnyáj és pásztor	Utánzat /kép/	A hazug pásztorfiu	"	"	"	Csákhó-ember	Hó-ember	Csákhó-ember	Em-ber	1. Pásztorbot furulya	Erdő Szem-mérték fejle-játék	Iakodalmas me-net. /kép/	
	A látás érzékének fejlesztése. Hengerek vagy más tárgyak /sulymértékek/ elhelyezése megfelelő üregekbe. Előbb nyitott, majd bekötött szemmel, tapintás segítségével.	Ha más nincs, akkor s. mértékkel	Ismétlések								2. Gyer-tya			

Bardócz Pál vezérkönyve alapján az óvodai foglalkozások közül a másik olyan foglalkozási ág melyben fellelhetők matematikai ismeretekkel való foglalkozás, a munkaszerű foglalkozások. A munkaszerű foglalkozásoknak csak azt a részét áll szándékunkban felidézni, amely tárgyunkhoz kapcsolódik, s ez a Fröbel féle eszközökkel való foglalkoztatás.

A Fröbel féle eszközök közül a III. és IV. dobozt tartják a szerzők szükségesnek az óvodában, s egyébként ezen kockákkal az óvodák többsége rendelkezett is. /180/

Az eszközökkel való foglalkozás célja: " A cselekvőösztön kielégítése, kellemes foglalkoztatás, kézügyesség fejlesztése, képzetek iegészítése." /181/ Nem kívánjuk azt vizsgálni, hogy hogyan valósult meg a kitűzött cél, de a mértani testekkel való építgetés bizonyosan hozzájárult a testekről való képzetek kialakulásához, melyet az alábbi foglalkozási részletek is igazolnak:

" Ugy-e gyermekek, a multkor azt ígértém, hogy játékot adok nektek. Lássátok, idekészítettem. Nézzétek, így kell a tetejét levenni ennek a kis doboznak. Ilyen kis kockák vannak a dobozban. Szedjük csak ki! Ni, milyen sok van! Egy, kettő, három, négy. Rakjuk szépen egymás mellé. De még mindig van ám a dobozban! Vegyük ki azt is. Számoljuk meg, ez is négy darab. Ejnye, de sok játékunk van most! Nézzétek, ha így összerakjuk olyan mint egy kis ablak. Kukuoskáljunk ki rajta, Na, most játsszatok vele!

Ohó!, de ezt nem lehet ám gurítani, mert ez nem gömbölyű, mint a labda, hanem mindig megáll a lapján. Nézzétek, milyen sok lapja van. Akármerre mozdítjuk, mindig megáll! Ugy-e, ez nem labda? Ez kocka."/182/

" Állítsuk sorba ezeket a téglákat. Katonák lesznek. Most összeütköznek. Bummm! Mind elesnek. Nézzétek, ez egészen lefeküdt, ez meg csak az oldalára dült. Most innen fúj a szél, erre dülnek. Most meg visszafelé. Itt egy katona áll, egy meg fekszik. Most rakjuk mind egymás után. Ni csak, milyen hosszú vonatunk lett. Majd ezzel megyünk a nagymamához. A két alak különbségét így tüntetjük fel. Mutatjuk a kockát, hogyha bármely lapjára állítjuk is, egyforma magas. A téglát felállítjuk /keskeny rövid lapjára/, majd lefektetjük /széles hosszú lapjára./ Ugy-e milyen alacsony? Most meg az oldalára fektetjük /hosszú keskeny lapjára/, így valamivel magasabb."/183/

A fentiekből is kitűnik, hogy játékosan próbálta az óvónő a foglalkozást vezetni, azonban a sok gyermeket egyszerre foglalkoztatni úgy, hogy megfelelő tapasztalatok birtokába jussanak, szinte lehetetlen. Éppen ezért az alkalmazott módszer inkább a vezénylésre, egyszerre történő, meghatározott sorrendbe való rakosgatás volt, mint az önálló, alkotó munka. Maga a vezérkönyv szerzője is tömegnevelésnek, tömegfoglalkoztatásnak tekintette az óvodai foglalkozásokat, melyek természetesen a nevelési célkitűzések megvalósításának szolgálatában állottak.

Példázzák a fentiek is, ahol a hasáb katona, s nem valami, a kisgyermek életéhez közelebb álló játékeszköz.

Amikor a gyermeket a fentiekhez hasonló módon az eszközökkel megismertették különböző alakzatok építése következett. Építettek vonatot, asztalt, templomot, lépcsőt, stb. Ez az építés is frontálisan, vezényszóra történt: "Vegyünk a kezünkbe egy téglácskát és a széles oldalon így hosszában fektessük az asztalra. Jól van! Most mindegyik kezünkbe vegyünk egyet - egyet. Mutassuk fel! ..."/184/

Hasonló módon került sor a lerakó lapokkal, táblácskákkal való foglalkozásokra, "alakításokra" is.

A Fröbel-féle eszközökkel való, a fentiekben említett foglalkozások célja sem a matematikai ismeretek elsajátíttatása volt, hanem elsősorban a gyermekek figyelmét lekötni, munkában való kitartásra, rendre, pontosságra szoktatni, mint ahogyan ez meg is fogalmazódott a munkaszerű foglalkozások céljának megjelölésében. Azonban ezen kor óvodáiban még ha igen kis mértékben is, de mégiscsak fellelhetők voltak matematikai ismeretelemek.

Az óvodák tartalmi munkáját is egyre inkább befolyásolták az országban lejátszódó történelmi események. A harmincas években tovább fokozódott az az törekvés, hogy az óvodát is a fasiszta politika szolgálatába állítsák. A magyar óvodarendszer is egyre inkább a német fasizmus óvodarendszeréhez idomult. A nacionalizmusra, sovinizmusra, klerikalizmusra nevelés szorgalmazásában a Bardócz-féle

vezérkönyvet is megkísérelte tulszárnyalni Stelly Gizella vázlatgyűjteménye. /185/

" A vallásos és hazafias érzelem, a feljebbvalók iránti tisztelet fejlesztésére minden alkalmat használjunk fel. Hetenként egyszer az óvoda címeres, nemzetiszínű zászlóját vesszük elő. A legjobb gyermek tartja és a zászló előtt imádkozzuk el a Magyar Hiszekegyet! " /186/

Stelly vázlatgyűjteménye, s a Kisdednevelés hasábjain megjelent az óvoda tartalmi, gyakorlati munkájára vonatkozó cikkek is elsősorban a beszélgetések, versek, dalok tanítására vonatkoztak. A gyermekek tulzott vers és dal-tanítását indokolta az is, hogy így lehetett a legjobban a zsúfolt gyermekcsoportot fegyelmezni, illetve a vallásos és sovíniszta szólamokat ily módon lehetett a legegyszerűbben, a felettes hatóságok számára legbizonyíthatóbban bevésni a gyermek emlékezetébe.

Számos Kisdednevelés-cikkből értesülhetünk róla, hogy az egész óvodai év végső célja a foglalkozások legfőbb hajtóereje az évvégi bemutatás, a "vizsga" volt. Itt mutathatta meg az óvónő feletteseinek és a gyermekek szüleinek, hogy mit tudott a gyermekekkel elérni: a mérték a megtanult énekek és versek száma, s a fegyelmezett játék volt. Tanuskodnak erről az óvodai látogatási napló bejegyzései: " A gyermekek értelmes szép kiejtésű szavalatai, kedves, fülbemászó dalocskái, látványos játéakai, fegyelmezett-sége a jó modorú óvónő nagy szorgalmát dícsérik." /187/

A hazafias dalok, versek különböző a fegyelem biztosítására szolgáló, az egész gyermekcsoportot egyszerre lekötő játék tanítása háttérbe szorította az egyéb tárgyakhoz tárgyunkhoz is kapcsolható oktatási anyagot. Hátrányosan befolyásolta az óvodák oktató-nevelő munkáját az a tény, hogy 1936-ban módosították az 1891. évi XV. törvénycikket. Az új törvénnyel, az óvodai nevelők tiltakozása ellenére az óvodák igazgatása és felügyelete a belügyminiszter hatáskörébe került. Az óvodák ezzel szociálpolitikai és egészségügyi intézményekké váltak. A felügyeletet a tisztí főorvosok látták el.

Az igaz, hogy az óvodák egészségügyi vonatkozásban is egyre elhanyagoltabbak voltak, s az ilyen fajta rendszeres ellenőrzés némileg hasznos volt de így az oktatási- nevelési követelmények csökkenését vonta maga után.

A kormányzatnak az óvodai törvény módosításával politikai céljai is voltak. Az óvodák egészségügyi intézménnyé tétele is a háborús készülődést szolgálta. Hivatalos megnyilatkozások megrázó szavakkal ecsetelték a szegény gyermekek helyzetét, rossz testi kondícióját, rossz táplálkozását és ruházatát. A fokozódó fasizálódás jellegében változtatta meg az óvodapedagógiát is, s a színvonalas pedagógiai munka utolsó nyomai is eltűntek. A Kisdednevelés hasábjain megszorodtak a gyakorlati vonatkozású cikkek, melyek elsősorban az új irányvonal megvalósításához szolgáltak útmutatással. A cél az volt, hogy a gyermekekből engedelmes felnőtteket, a fasiszta politikát vakon követő embereket neveljenek, akiknek lelkébe elültették a "tudatalatti magyarsá-

got", amellyel " nem lehet vitázni, alkudozni, parancsainak csak engedelmeskedni lehet."/188/

Hazánkban a felszabadulás vetett véget a fasiszta célokat szolgáló óvodapedagógiának, s teremtette meg egy humánus, gyermekközponttú nevelő-oktató óvodapedagógia kialakulásának feltételeit.

III.

A SZOCIALISTA ÓVODAPEDAGÓGIA MATEMATIKAI KONCEPCIÓJÁNAK
KIALAKULÁSA, ELTERJEDÉSE HAZÁNKBAN

1.

Tárgyunk helyzete a felszabadulástól az 1953-as második

óvodai törvényig

Hazánk Vörös Hadsereg által történt felszabadítása megteremtette az oktatásügyben is a demokratikus fejlődés lehetőségét: a szocialista óvodapedagógia fokozatos térhódítását.

A felszabadulást követő években - különösen 1945-46-ban - az óvodáskorú gyermekek oktatásánál sokkalta fontosabb feladat volt a szociális és gondozási teendők ellátása. Így érthető, hogy az óvodák a Népjóléti Minisztérium hatáskörébe kerültek. A minisztérium mellett a különböző társadalmi szervezetek is rendkívül sokat tettek a gyermekek megmentése érdekében. "Óvónők és szülők lázas igyekezettel hozták rendbe a megsérült óvodákat, az MNDSZ, a Nemzeti Segély, a Vörös Kereszt a helyreállítási, berendezési és élelembeszerezési munkában nyújtott segítséget, másrészt üres lakásokban, üzlethelyiségekben, ha máshol nem lehetett, sebtiben átalakított

korosmákban létesítettek napközi otthonokat. A hangsúly az élelmezésen, a "napközi" befogadáson volt; ideiglenesen /1946. okt. 1-ig/ azok a nagy többségben levő állami, községi, felekezeti óvodák is napközissé alakultak, amelyek eddig nem voltak azok." /189/

A felszabadulás után az óvodai nevelőmunka terén is gyökeresen szakítani kellett a Horthy-rendszerben kialakult gyakorlattal. Nemcsak arról volt szó, hogy számüzni kell az óvodákból a fasizmus szellemét, hanem ki kellett alakítani óvodáink új arculatát, meg kellett keresni az ennek megfelelő módszereket. Kezdetben az óvodai nevelés elvi kérdéseiben még meglehetősen bizonytalanság uralkodott. Az óvodák szaktottak a militarista-nacionalista neveléssel, de nem találtak rá mindjárt a szocialista nevelés útjára. Szervezett nevelőmunkáról a háború utáni helyzetben még alig lehetett szó, de már Burchard Erzsébet 1945 októberében megjelent, "gyakorlati gyermekvédelem, Óvodák és napközi otthonok munkaterve" című könyvecskéje arról tanuskodik, hogy az irányítás legfőbb igyekezete volt, hogy megbontsa a tömeges "idomítás", a lélektelen vezénylés rendszerét, s megláttassa a gyermekekben az embert.

Burchard Erzsébet könyvében közölt napirendben a munka ideje napi 2-3 óra.

E tevékenység keretében lelhetők fel olyan elemek, melyek hordoznak némi matematikai, geometriai tartalmat, a "szellemi munkát serkentő eszközök" gyanánt szereplő egyes Montessori-sorozattal való foglalkozás során.

A Népjóléti Minisztérium, ahol Burchard E. kisdud-
óvási felügyelő, 1946. október 1-i leirata központilag ren-
delkezett az óvodai foglalkoztatás rendjáról. A foglalkoz-
tatási körök az anyanyelvi nevelés, művészi nevelés, kézü-
gyességi és ügyességi nevelés, játék, közösségi nevelés volt.
A kézügyességi nevelés keretében foglalkoztak a Fröbel-féle
alakzatokkal és lerakó táblácskákkal. Követve a régről meg-
rögzült módszert ezen eszközökkel való "építés" során ismer-
kedtek a gyermekek matematikai jellegű kifejezésekkel.

A felszabadulás óta immár két dokumentum is segíti
az új szellemű óvodai élet kialakulását, azonban még ebben
az időszakban alig esett szó a nevelés céljáról, túlságosan
fellazultak a régi, a megszokott óvodai élet keretei, túl-
sokat bíztak a gyermeki spontaneitásra. Az óvodákból ugyan
száműzték a régi anyagot, de nem volt helyette pontosan kö-
rülhatárolt új anyag, s amit előírtak esetenként, néhány
tárgyban - pl. környezetismeret 7190/ elképesztően maxi-
malista volt.

Az 1948-as év a fordulat évét jelentette a magyar óvo-
datörténetben is. 1948 június 16-án, az iskolákkal egyide-
jűleg államosították az óvodákat is, s megnyílhatott az
egységes óvodapedagógia, a szocialista szellemű nevelés fe-
lé vivő út kapuja.

Az egységes nevelési, oktatási cél-, és feladatrendszer
megteremtésére irányuló törekvések tükröződése tárgyunkban

Az államosítás a szocialista óvodapedagógia meghonosodásában döntő tényező volt. Elősegítette az óvodák nevelőmunkájának egységesítését, a vallásos befolyás intenzív csökkenését. Az államosítás évében megjelent 8400/1948. Korm. számú rendelet pontosan értelmezte az óvoda történetileg kialakult kettős funkcióját, a szociálist és pedagógiait.

Az óvodák államosításával a régi óvodahálózatot is folyamatosan bővítették. Az óvodák száma 1949 és 1953 között 1448-ról 2245-re emelkedett. Az óvodába járó gyermekek száma 98.875-ről 131.873-ra emelkedett ugyanezen idő alatt. A 3-6 éves korosztálynak már a 25,6 %-a járt az óvodákba. Az óvodák számának progresszivebb emelkedése azzal a pozitív következménnyel járt, hogy csökkentették a csoportlétszámokat, így az óvónők munkája hatékonyabbá válhatott.

Az egy szakképzett óvónőre jutó gyermekcsoportok számának alakulását az alábbi táblázat érzékelteti:

1938-ban	70 gyermek
1950-ben	43 gyermek
1953-ban	32 gyermek./191/

Megkezdődött az óvónők rendszeres át- és továbbképzése a világnézeti és szakmai területeken. Előtérbe került az

óvodapedagógia alapkérdésének, a cél-, és eszközrendszer szocialista tartalmú kialakításának problémája: " Ahogy a demokratikus erők érvényt szereztek annak az álláspontjuknak, hogy a haladás érdekeinek megfelelően az óvoda szociális funkciója mellett erőteljesen érvényesülnie kell a pedagógiai funkciónak is, a célrendszernek kialakulhattak olyan lényeges meghatározó elemei, mint a szocialista hazaszeretetre, erkölcsiségre, közösségre, munkára, felelősségtudatra nevelés. A kettős funkció - pontosabban talán egy funkció kettős feladatrendszere - kialakítását 1949-re, arra az időre tehetjük, amikor az óvodaügy a Népjóléti Minisztériumból átkerül a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba." /192/

Felmerültek az óvodai oktatás kérdései, s a különböző továbbképző tanfolyamokon elhangzottakat, az ott elsajátított ismereteket bővítették az egyre gyakrabban megjelenő szovjet óvodapedagógiai művek, amelyek az ország legkisebb óvodáiba is eljutottak.

Tárgyunk szempontjából különösen jelentős Bleher Szervezett foglalkozás az óvodában című könyve, melynek változatlan utánnyomását a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter rendeletére 1950-ben módszertani segédkönyvként adták ki az óvónőképzők számára.

A különböző óvodai foglalkozások sorában matematikát, számolást nem találtunk ezen időszakban, azonban az ún. "didaktikus játék" elnevezésű foglalkoztatási forma tartalma matematikai ismereteket hordozott.

" Ezek a játékok pontos és határozott feladatokat követnek: megismertetik a gyerekeket a természetes számsor számaival és az ezekkel való műveletekkel; a tárgynak nagyság szerinti megkülönböztetésével, összehasonlításával és viszonyaival; az egyszerű mértani formákkal és azok pontos nevével, a környezetben való megjelenésükkel; a térbeli és időbeli tájékozódást tanítják." /193/

A szocialista pedagógia didaktikus játécai lényegükben különböztek Montessori játékaitól, igyekeztek játékosabbak, kollektív szereplést igénylők, a csoport minden tagja számára aktivitást jelentők lenni. " A szovjet oktató játékok nem a gyermektől idegen anyagba akarják mintegy belekényszeríteni a gyermeket, hanem a játékba az igazi gyermek-játék lényeges elemeit viszik bele." /194/

Az ötvenes évek magyar óvodáiban a matematikai jellegű ismeretek alkalmazására, feldolgozására a már említett Bleher könyv alapján került sor a didaktikus játékok keretében.

Indokoltnak tartjuk, hogy kissé részletesebben is tárjuk fel ezen didaktikai játékoknak tárgyunkhoz kapcsolódó tartalmát, ugyanis az eltelt három évtizedben a tulzásokat megszüntetve, a maximalista tendenciák nélkül, a mai óvodák matematika foglalkozásain is találkozhatunk azokkal.

A gyermekek három korcsoportban való foglalkoztatásában, a különböző témakörök tartalmában, a játékok "nehézségi

fokában" felfedezhetők különbségek.

"A számolás és szám" témakörön /I./ belül a kicsik korcsoportjában a feladat a gyermekek számfogalmának kialakítása, a mennyiség keletkezésének megértetése volt különböző játékok és segédeszközök segítségével. pl. "Játék a kiskacsákkal" c. játék során a nevelő mesébe illesztve mondja a feladatot, s a gyermekek 3-5-ig terjedő számkörben gyakorolják a számolást. "Elment a kacska a tóra és hívni kezdte a fiait: "háp - háp". /A nevelő ekkor ráteszi a kacsát a tóra./ Odafutott erre az egyik kiskacska, amelyiket Jancsi vitt el /Jancsi visszaengedi kiskacsáját a tóra/, aztán ismét odafutott egy, amelyikkel Ilonka játszott. /Ekkor már kettő lett, toldják meg a gyerekek/. Azonban a kacska még mindig hívogatja őket: "háp - háp". ..."/195/ S folyik tovább a játékos számolás.

A középső korcsoport gyermekei számára ajánlott játékokban matematikai követelmények is megfogalmazódtak. "... a gyerekek elsajátítják a tő- és sorszámneveket az első tizesen belül; az egyes számokat a számsorban elfoglalt helyük szerint össze is tudják hasonlítani /az utóbbi szám nagyobb, mint a megelőző, a megelőző szám viszont kisebb/; megismerkednek az első öt, hat számmal."/196/

A tő- és sorszámnevek elsajátítására ajánlott játékokon túl e témakörben már az összeadás és kivonás megismertetése is előkerült, pl. a "Tegyünk hozzá - vegyünk el!" játék segítségével. A játék során minden gyermek előtt van

egy - egy lap, melyeken különböző számosságú tárgy képe látható. A gyermekek előtt az asztalon különböző apró tárgyak /korong, dobókocka, kiscsirke, virág, stb./ melyből a gyermeknek annyit kell maga elé tennie, amennyit a lapja mutat. A következő lépésben a gyermekek kicserélik lapjaikat, s mielőtt a tárgyak számát megváltoztatnák, számot kell vetniök, hogy hány tárgyat kell elvenniök, vagy hozzátenniök az eredetiekhez, s a nevelőnek be kell jelenteni: " Volt három hozzátettem hármat, s így lett hat", vagy "Volt öt, elvettem kettőt és maradt három." Ezt a játékot egy - egy kisebb csoport gyermekkel játszva valóban játékos formában, élményszerűen készítheti elő az óvónő a két alapszámvetés lényegének meglátását, nevezetesen, hogy hozzátevéssel a mennyiség több, elvevéssel a mennyiség kevesebb lesz.

A nagycsoportban a számkör e témakörben 20-ig bővült, s a különböző segédeszközök /számológépek, számolódobozok, számjegy-lottó, stb./ felhasználásával a számjegyekkel való megismerkedés is az anyag egy részét képezte. Akik a szovjet óvodapedagógiában jól bevált gyakorlatot változtatás nélkül akarták a magyar óvodákban is alkalmazni, elfelejtették, hogy a szovjet gyermekek 7 éves koruk után mentek iskolába. A gyermekek életkori sajátosságainak nem kellő figyelembevétele is előregitette a maximalista tantervek létrejöttét.

A matematikai jellegű ismeretek elsajátítására alkalmas didaktikus játékok második csoportja: "A tárgyak nagyságának összehasonlítása" című témakör.

E témakörön belül "a nagyságbeli különbségekre /általános aránybeli, hosszúsági, szélességi, vastagsági, magassági, mélységi és súlybeli különbségekre/, azok összehasonlítására, besorolására és helyes megnevezésére a gyereket az őt körülvevő valóságos világ konkrét tárgyai segítségével kell nevelni - azokkal a tárgyakkal, amelyekkel mindennap találkozik a maga gyakorlati tevékenységében."/197/

A különböző térbeli kiterjedések, - hosszúság, szélesség, magasság, vastagság - összehasonlítására, valamint különböző súlyu és térfogatu testek összehasonlítására alkalmas játékos gyakorlatokat ajánl a szerző pl. a "Mi változott meg?" című játék alkalmas arra, hogy a már ismert kiterjedések felismerését, megnevezését gyakorolják a gyermekek.

A játék menete: "Segédeszközök: különböző nagyságú tárgyak, amelyeket a nevelő az asztalra rak. A tárgyak pl. a következők lehetnek: két egyforma hosszú, de különböző szélességű szalag és viszont két különböző hosszúságú, de egyforma szélességű szalag, két lábos a babaedények közül, az egyiknek hosszú nyele van, a másiknak két kicsi füle: két egyforma nagyságú baba, az egyik hosszú ruhában, a másik rövidben, az egyik ruha hosszúujjú, a másik rövidujjú; két könyv, az egyik vastag, a másik vékony, stb.

A gyerekek figyelmesen megnézik a tárgyakat. A nevelő valamelyik gyereket elküldi az asztaltól, hogy ne lássa, milyen változtatásokat hajtanak végre. Amíg ez a gyerek távol van, valamelyik tárgyat elveszik, vagy egy másikat hozzátesznek. Azután visszahívják társukat. A visszatérő gyerekeknek észre kell vennie, mi változott meg, meg kell neveznie az eltűnt, vagy hozzá tett tárgyat megkülönböztető jegyeivel együtt. Pl. "Nem a hosszunyelű lábas", eltűnt a nehéz hordó", elvették a vastag könyvet és helyére tettek egy vékonyat" stb.

/198/

A különböző geometriai formák, azok jellemző jegyeinek megismerését segítette elő a III. témakör, melynek címe: "Megismerkedés a formákkal." E didaktikus játékok célja az, hogy a gyermekek iskolás korukra képessé váljanak, a tárgyak forma szerinti való kiválasztására, megkülönböztetésére, csoportosítására és összehasonlítására. A játékok geometriai vonatkozású tartalma: "A kicsik csoportjában a gyerekek a következő formákat tudják megkülönböztetni: golyó, kocka, kör. Nevüket is megtanulják. A középsők csoportjában a sík formákat: háromszög, négyzet, téglalap, A nagyok csoportjában ezekhez a tojásdad, a rombusz, az ötszög, a hatszög, a testek közül pedig a henger és a kúp járul." /199/

Azzal egyetérthetünk, hogy segítse elő az óvoda a gyermekek térszemléletének fejlődését, hogy a különböző testek, síkidomok alakját tudják megkülönböztetni, /pl. szögletes, gurul, stb./, de semmi nem indokolja azt, hogy hétig, tizig számlálni tudó gyermek, aki meg tudja számolni

a síkidom oldalszámát, miért ne találkozhatna különböző sokszögekkel is az óvodában, Annak viszont, hogy egy-egy geometria forma jellemző jegyeit - pl. a kockát hat egy-bevágó négyzetlap határol - "tanítása" túlzás az óvodában.

A didaktikus játékok gyűjteménye sorában a gyermek térfogalmának és időfogalmának fejlesztésére irányuló játékok is helyet kaptak. /IV-V. fejezet/.

A különböző szóbeli játékok /pl. hiányos mondat kiegészítése, mondat szerkesztése térfogalmat jelölő szó alapján, vagy időhatározó szavakkal stb./, mozgásos játékok /pl. bújócska, egérfogó, Jakab, hol vagy? stb./, asztali játékok /pl. lovasok, mi változott meg/ segítették elő a távol, közel, fel, le, előre, hátra, alatta, fölötte, szembe, soká, stb. idő-, és térbeli viszonyok kifejezésére alkalmas szavak megértését, elsajátítását.

Igazán játékosan, a kisgyermek életkori sajátosságát figyelembe vevő játék pl. a "Bújócska". " A kis óvoda számára nem az az érdekes, hogy tartózkodási helyét eltitkolja, hanem maga az elrejtőzés folyamata; ezért a gyerek vidáman és naivan felfedi magát, s leggyakrabban nem is várja be a keresőt, hanem örömmel eléje siet. Amikor a kicsik nem várják be, hogy megtalálják őket, hanem maguk sietnek az óvónő felé, vagy amikor gyerekek, akiket nem találtak meg, önként előjönnek rejtekhelyükből, helyben meg kell őket kérdezni: " Hová bujtál?" - A gyerek kénytelen ilyen válaszokat adni: " Az asztal alá, az ajtó mögé, a fa mögé, a szakrény közé" stb."/200/

Ilyen játékos formában, mint ahogyan a didaktikai játékok alkalmazása során láthattuk, még az eddigi óvodáinkban matematikai jellegű ismeretek feldolgozására nem került sor.

Az óvónők munkájuk során alkalmazták a didaktikus játékot, vázlatfüzetükbe a többi foglalkozáshoz hasonlóan ezt is tervezték:

" Foglalkozás neve: Didaktikus játék.

tárgya: Hányan járnak az utcán?

célja: 1, 2, 3 megkülönböztetése

levezetése: I. Játék menetének elmondása.

Utoa építés

II. Közös séta

1, 2, 3-val mennek sétálni boltba, óvodába, iskolába, stb.

Váltakozva számlálják a gyermekek, hogy hányan járnak az utcán.

III. Kiértékelés."/2o1/

A szovjet óvodapedagógiai munkák egyre szélesebb körben való elterjedésének hatására különböző munkaközösségek alakultak, melyekben egyes foglalkozási módszerek kialakítására törekedtek, s vizsgálták azt is, hogy hogyan kellene helyesen alkalmazni a hazai óvodákban a szovjet tapasztalatokat.

Matematikai jellegű kérdésekkel kapcsolatban is sorra jelentek meg cikkek gyakorló óvónők tollából a Gyermeknevelés hasábjaink, s "Nevelési tapasztalatok az óvodában" címmel az egyes munkaközösségek adták közre cikkgyűjtemény formájában munkájuk eredményét.

A didaktikus játékok mechanikus alkalmazásának veszélyeire, a gépiessé válás elkerülésének fontosságára is felfigyeltek a gyakorló óvónők, s felhívták a figyelmet arra, hogy jobban figyelembe kell venni: "1. milyen korúak a gyermekek; 2. milyen a szellemi fejlettségük; 3. mekkora a gyermekcsoport létszáma; 4. milyen segédeszközöket használunk."/202/ Helyesen ismerték fel a matematikai munkaközösségben dolgozó óvónők, hogy a szám - és térfogalom, a mennyiségi szemlélet kialakítása az iskolára való előkészítés szempontjából is mennyire fontos, s nem csak a didaktikus játékok alkalmával kell fejleszteni a gyermekek értelmi képességeit. "Számptalan alkalom és mód adódik az óvodai életben a gyermekek szám- és térfogalmának fejlesztésére, amit nekünk, óvónőknek ki is kell használnunk, hogy ezzel is segítségére legyünk az iskolának."/203/

Azzal, hogy a szovjet tapasztalatokat átvették az óvodáinkban a figyelem ráterelődött a didaktikus játékok segítségével a matematikai jellegű ismeretek óvodai alkalmazására is. A néhol maximalista, tulzós, nem a gyermekek életkori sajátosságait eléggé figyelembevevő tartalom feszítő gondjait érzékelték az óvónők is. Azzal, hogy országosan alkalmazták ezeket a játékokat még korántsem jelentett egységességet.

A játékok egymásutáni alkalmazásában a fokozatosság, tervszerűség még hiányzott, s egyre sürgetőbb igény-nyé vált az egységes tartalom meghatározása.

Az óvodai oktatásban a felszabadulás óta bekövetkezett pozitív változások mellett nem mehetünk el szó nélkül a korabeli oktatás hibái mellett sem. A hibák megítélésében osztjuk Hermann Alice véleményét: /204/

- 1./ Tervszerűtlenség és az óvodai munka egyenetlensége.
- 2./ A kötelező foglalkozások túlértékelése, mely ugy is kifejezésre jutott, hogy a foglalkozások levezetése után / s különösen délután/ az óvónők nem sokat törődtek a gyermekekkel.

A tárgyalt kor végén került Szabadi Ilona a Köznevelési Minisztérium Óvodai Osztályának az élére. Szabadi "felmérve az óvodapedagógia akkori helyzetét azonnal hozzáfogott a tervszerűsítés munkájához". /205/

2.

Az 1953-as óvodai törvény megjelenésétől az új Óvodai nevelési program elterjedéséig tartó időszak matematikai jellegű oktatása

A hazai szocialista óvodaügy eredményeit és feladatait kodifikálja a kisdédóvásról szóló 1953. évi III. törvény.

" A kisdédóvás feladata- olvashatjuk a törvény szövegéből - az óvodás koru gyermekeknek a szocialista pedagógia célkitűzései szerint történő nevelése, gondozása és az általános iskolai tanulmányokra való előkészítése. A kisdédóvással meg kell alapozni a gyermekek egészséges és edzett, hazájukat szerető, öntudatos bátor és fegyelmezett, sokoldaluan művelt emberré való nevelését." /206/ E célkitűzést összehasonlítva 1891-es törvény célkitűzésével, - amely a kisdédóvás feladatául elsősorban a kisgyermekek óvását, ápolását, gondozását, rendre, tisztaságra szoktatását jelölte, s másodsorban nevelésüket, értelmük fejlesztését, - tudjuk csak igazán felmérni az 1953-as törvény jelentőségét.

Egyetérthetünk azzal a megállapítással, hogy az óvoda " az 1953-as törvénnyel kapott méltó hivatást és tartalmat, csak ekkor vált nevelési-oktatási rendszerünk szerves részévé." /207/

Az óvodai törvény megjelenésének évében kötelező érvénnyel jelent meg a Módszertani Levél, amely egészen a "Kézikönyv" megjelenéséig jól körülhatárolt keretet adott az óvodai csoportokban alkalmazandó nevelő-oktató munkának. A Módszertani Levél az óvodák nevelő funkcióját hangsúlyozva meghatározta a kötelező foglalkozások és a szabad idő arányait, s nagy súlyt helyezett a helyes értelmezésre. " A kötelező foglalkozások és a szabad idő tevékenységei kiegészítik egymást, a gyermek fejlődése

szempontjából mindegyik egyformán fontos. A kettő jó megszervezése, összeegyeztetése lehetővé teszi a tervszerű és eredményes óvodai nevelőmunkát."

Idézzük fel röviden, hogy a Módszertani Levél hogyan határozta meg az új törvény által szabályozott óvodai életet.

Az addigi még mindig nem eléggé egységesnek, s nem egyenlő színvonalúnak ítélnélhető óvodai munka hatékonyságának fokozása érdekében a M. L. a munka megtervezéséről, ütemtervkészítésről, vázlatírásról, a felkészülésről is intézkedett. A munkatervet ezen időszak óvónői negyed évre készítették, s ennek részletes kimunkálása 2 vagy 4 hetes intervallumokra bomlott. Igen nagy hangsúlyt kapott a vázlatírás problémája: "A mindennapi foglalkozásokról a nevelőnek vázlatot kell készítenie, amely tartalmazza a kötelező foglalkozás nemét, tárgyát, a foglalkozás konkrét célját, a felhasználandó szemléltető eszközöket, a foglalkozás levezetésének módját és azt a néhány sajátosságot, amely a csoport körülményeiből adódik."/208/

A nevelőmunka tervezését a testi, erkölcsi, értelmi, esztétikai nevelés területein kellett, hogy tervezzék az óvónők. Sajnos az óvodai nevelőmunkában is éreztette hatását az egyre erősödő személyi kultusz: "Ismerjék fel az óvodában lévő fényképekről Lenin, Sztálin és Rákosi elvtársakat, akik nagyon szeretik a gyermekeket."/209/

- írta elő a Módszertani Levél.

A tervszerű munkát szolgálta az országos egységességet segítette elő a napirend kötelező betartása.

"A kiscsoport napi beosztása a következő:

gyülekezés	ebéd
5 perces torna	pihenés
tizórai	uzsonna
kötelező foglalkozás	hazamenésig játék, az
séta, szabadban való	óvónő által megterem-
játék, alkotójáték	tett szórakozás"

/21o/

A gyermekek oktatása az előirt tematika alapján az un. kötelező foglalkozásokon történt az alábbi heti beosztás szerint:

A foglalkozás megnevezése:	Heti foglalkozás száma	
	Kiscsoport	Nagy csoport
Beszélgetés	1	2
Ábrázoló fogl.	1	2
Mese	1	* Vers 2
Didaktikus játék	1	2
Testnevelés	1	2
Ének, vers *	1	2

hetenként változtatva

Az oktatás célja az ismeretek elsajátíttatása, emlékezetbe vésése, készségek kialakítása volt elsősorban.

Helyesen állapítja meg a dokumentum, hogy: "ismeretek, készségek elsajátítása csak akkor lehetséges, ha azok nem haladják meg a gyermekek felfogóképességének fokát." /211/

A kötelező foglalkozások közül a didaktikus játék keretében - melynek mostmár a heti tervben is meghatározott helye volt - találkozhattak a gyermekek többek között matematikai tartalmú ismeretekkel. Konkrétan a kiscsoport számára előírt anyag:

" Ismerjék a sok, kevés, több, kevesebb fogalmát, tudjanak 3-ig számlálni és a 3-as számkörön belül számképeket felismerni. Ismerjék az 1-2-3 egymáshoz való viszonyát / az 1 kevesebb mint a 2, a 3 több mint 2/.

A térismerettel kapcsolatos alapfogalmak közül fent, lent fogalmát ismerjék; tudják meghatározni a tárgyakat oly módon, hogy az kicsi, nagy, rövid, hosszú, vékony, vastag, gömbölyű, kerek." /212/

A nagycsoport anyaga: Tudjanak 10-ig számlálni, ismerjék 10-ig a sorszámneveket és a hatos számkörön belül ismerjék a számképeket.

Számkép alapján tudjanak oselekvést végeztetni, pl. ha felmutatjuk a 2-es számképet, a gyermek tudjon 2-t tapsolni. Ugyanezt fordítva is csinálja meg, vagyis ha kettőt tapsolunk, tudja kikeresni a 2-es számképét.

A térismerettel kapcsolatos fogalmak közül tudják

használni az alatta, mellette, felette előtte és között szavakat. Az ellentéteket kifejező fogalmak közül a mély, sekély fogalmát. Ismerjék a hét napjait, értssék a tegnap, ma, holnap szavakat.

Tudjanak különbséget tenni kocka, hasáb, gömbölyű és szögletes között. Tárgyak összehasonlításánál ismerjék fel a nagy és a kicsi fokozatait /kicsi, kisebb, legkisebb/." /213/

A Módszertani Levélben előírt matematikai jellegű anyag mennyisége már lényegesen kevesebb, mint az előző idők, a szovjet mintára alkalmazott, didaktikus játékok matematikai tartalma. Azonban az óvónők körében még nem volt kellően tisztázott, - s erre vonatkozóan nem kaptak központi utmutatást sem, - hogy az "Értelmi nevelés" címszó alatt közölt anyag, amely nemcsak matematikai jellegű ismereteket tartalmazott, milyen felső arányban kerüljön alkalmazásra. A heti egy, illetve nagycsoportban a heti két foglalkozás didaktikai játékaiból mennyi legyen a szám-, és térfogalmat fejlesztő, mennyi a környezetismerettel, mennyi a kifejezetten anyanyelvi neveléssel foglalkozó játék.

Egy öcsödi óvoda óvónői vázlatfüzetét lapozgatva feltárul az a gyakorlati munka, melynek a hivatalos dokumentum alapján az óvodában élnie kellett volna. Néhány szót érdemes e vaskos füzetéről, vázlatgyűjteményről is ejtenünk, mint olyan dokumentumról, /214/ amely hiven tükrözi e korszak túlzott adminisztrációra való törekvését,

mint az írásbeli munka túlzott fontosságának tanujelét.

Az említett vastag füzet tartalmazza a napról - napra megírt foglalkozási vázlatokat. E vázlatok olvasójában felmerül a kérdés az óvónő tudatos tervezőmunkáját illetően, Inkább a sablonosság, a kellő tudatosság nélküli kötelező írásbeliség nyomasztó érzése tükröződik.

" 1954. X. 13.

Szerda

A foglalkozás neve: Didaktikus játék

tárgya: Kitapsoló

célja: Számkésztség fejlesztése 3-as
számkörön belül

levezetése: Felhívom a gyerekek fi-

gyelmét, hogy számolják magukba, hogy hányat tapsolok, és akinek szólok hozzon ki annyi kockát vagy széket."

" 1955. X. 4.

Kedd

A foglalkozás neve: Didaktikus játék /N.cs./

tárgya: Milyen és hány játékot vettem ki
a zsákból?

célja: 1./ Megfigyelő képesség fejlesztése.
2./ Számkésztség fejlesztése 2 szám-
körön belül

levezetés: Gyermeknek elmondom a játék menetét. Figyeljétek meg, hogy milyen játékot vesz ki a zsákból és hány darabot. Egyszerre 1 vagy 2 darab játékot vesz ki a zsákból.

kellékek: zsák, kocka, ceruza, doboz, ecset, stb." /242/

Végiglapozva e vázlatgyűjteményt nem fedezhető fel a matematikai tartalmú didaktikus játékok tudatos egymásra épülése, a fokozatosság. Nem fedezhető fel olyan céltudatos fejlesztése a szám-, és mennyiség fogalmának mint ahogyan az a M. L. alapján elvárható lett volna.

A valóságban jelen lévő másik probléma pedig az volt, hogy az óvónők félvén az egyre szigorodó felügyeleti szervektől, tulzásba vitték a számolás tanítását. /pl. 100-ig való számolás, számjegyírás, pénz-, értéknevelés tanítás/.

Az említett problémákat jelezték a felügyelők is, látogatási tapasztalataik leírása során:

" Hamarosan megállapíthattam, hogy általánosságban a tervszerülenség a jellemző hiányosság. Munkatervet minden csoportban készítettek, de ennek léteezése csupán a

hivatalos utasítás eredménye volt." /243/ /1954 a látogatási év./

" Az óvónő munkatervet nem készített. Vázlatait ne utólag írja! Kérem a hiányosságok pótlását!" /244/ - jegyez-
te be az egyik tanfelügyelő észrevételét a látogatási nap-
lóba.

Az óvodákban folyó tartalmi munkát illetően tárgyunk vonatkozásában is javult a helyzet az 1955-ben megjelent Körösi Andorné didaktikus játékgyűjteménye /245/ eredménye-
képpen. Ez a könyv az Oktatási Minisztérium Óvodai Osz-
tályának gondozásában, a gyakorlatban kipróbált, s bevált didaktikus játékokat bocsátotta az óvónők széles tábora számára.

A didaktikus játékot a könyv megjelenéséig mint kö-
telező óvodai foglalkozást tartották számon - ezt sugallta a Módszertani Levél is. A könyv szerzői - helyesen - le-
szögezték, hogy annak ellenére, hogy a kötelező foglal-
kozásokon kerülnek előtérbe a didaktikus játékok, azonban a kettő nem ugyanaz, s megállapították; " a didaktikus
játék nem valami óvodai "tantárgy"-féle, hanem igen jó
segítség, módszer ahhoz, hogy a gyermekeket számukra
természetes, szórakoztató, játékos formában oktassuk." /246/

Idézzük fel felsorolás jellegűen, hogy milyen matema-
tikai ismeretek oktatására ajánlottak a szerzők didaktikus
játékot:

" A semmi, a kevés, a sok megkülönböztetése.

Egy és kettő megkülönböztetése

Számolás kettes körben.

Mennyiség kialakítása hármasszámkörben a számok megnevezése alapján.

Mennyiségek kialakítása hármasszámkörben.

Tárgyak azonosítása, számképek azonosítása.

Számkép felismerése, szóbeli kifejezése és azonosítása tárgyak mennyiségével.

Kicsi és nagy megkülönböztetése.

Hosszú, rövid megkülönböztetése.

A kerek és szögletes formák felismerése, megkülönböztetése.

Azonos nagyságok párosítása és arányaik felismerése.

Alacsony és magas, alacsonyabb és magasabb megkülönböztetése.

Magasságkülönbségek felismerése összehasonlítás alapján.

A több és kevesebb megkülönböztetése.

Azonos mennyiségek felismerése.

Számolás gyakorlása egyenkénti növeléssel, csökkentéssel.

Mennyiségek azonosítása látási, hallási észlelés alapján.

Mennyiség felbontása számkörben.

Tárgyak helyének felismerése a sorban.

Háromszög, négyzet, körlap azonosítása és kialakítása.

Hosszuságok összehasonlítása." /247/

A fenti témájú játékok alkalmazásában fel kell fedeznünk azt a helyes irányba mutató tendenciát, hogy az óvodai oktatás helyét keresők egyre inkább érezték, hogy mennyire fontos szakítani a múlt beidegződéséből eredő gyakorlatlattal, amely az oktatásban elősorban a gyermek "lekötését" látta. Az oktatás kifejezésen mindig az iskolaihoz hasonló oktatást értették, s ezért is volt nagy jelentőségű a játékosság hangsúlyozása, az oktatás játékba építése, a játékban a gyermek aktív részvétele. Elindult a matematikai jellegű ismeretek feldolgozása azon az úton, ahol a gyermek nemcsak passzív szemlélője a foglalkozásnak, hanem már esetenként cselekvő részese is lehetett.

A didaktikus játékok általános jellemzője, hogy az óvónő a gyermekcsoporttal frontálisan foglalkozott, s még az egyéni adottságokra, előzetes egyéni ismeretekre való támaszkodásra nincs mód. Hosszú út vezetett még innen a differenciált matematika foglalkozásokig.

Mutassunk be a didaktikus játékok sorából olyanokat, amelyek úgy próbálták feldolgozni az adott matematikai ismereteket, hogy a gyermekek élvezettel, tevékenyen fedezzék fel, sajátítsák el az új ismeretet, amelyek már a korszerűbb oktatást sejtetik.

" Cél: Tárgyak helyének felismerése a sorban.

Játék: Sorszámolás fekete posztón.

Segédeszközök: Annyi 15 x 10 cm fekete flanelldarab, amilyen létszámú a csoport. Fehér és színes papír körlapocskák.

A nevelő kiosztja a fekete flanelldarabokat. Az asztal közepére helyezett "petty" - csomóból egy nyolc pettyből álló sort rakat ki.

Egyenként feladatot ad a gyermekeknek.

- Jenő, végy csak egy piros pettyet a csomóból, és cseréld ki vele a negyedik pettyedet!

- Gyöngyi, végy a harmadik pettyed helyett zöldet!

- Laci kicseréli a hatodik pettyét kékre!

- Most mindenki vegyen egy piros pettyet, és a legutolsó pettyét cserélje ki pirosra!

- hányadik petty az utolsó?

- Nézzétek meg figyelmesen a pettyeket, mindenki tegye az ujját a piros pettyhez, és mondja meg sorban mindenki, hogy hányadik pettye piros?

A gyermekek sorban megmondják.

Ágnes: Nekem a harmadik, a hatodik és az utolsó." /248/

A sorszámokkal való ilyenfajta feladatmegoldást meg kellett volna előznie olyan feladatoknak, amelyekben játékos formában ugyan, de a sorszám matematikai tartalmát is

megérti a gyermek, azt, hogy egy -egy sorszám a tárgy helyét jelöli, s ugyanaz a tárgy lehet harmadik, vagy más esetben első, stb. A fenti példa, játék, ismeretek alkotó alkalmazását feltételezi, de a didaktikai játékok sorában felsorakoztatott minták nem elégségesek a sorszámok, mint új ismeret feldolgozására. Így állhatott elő az, hogy a játékok hatékonysága igen alacsony fokú volt, s egymástól elszigetelt ismereteket nyújtott.

Mennyiség-, tér-, és formaismeret oktatása óvodáinkban

Lényeges szemléleti módot állított az óvodák elé is az 1954-es párthatározat. Erősen hangsúlyozta azt a kötelezettséget, hogy a marxizmus- leninizmus eszméit belső tartalmukban és a szovjet pedagógia eredményeit pedig alapos elemző feldolgozás után alkalmazzuk a mi viszonyainkra, s megjelölte az óvodák számára is a hosszú időre szóló tantervek kidolgozására vonatkozó iránymutatást.

Már 1954-től megindult az óvodai oktató-nevelő munka korszerűsítésére való törekvés, s 1957 őszén megjelent a Kézikönyv, teljes címén: Nevelőmunka az óvodában, melynek bevezetését a művelődésügyi miniszter 851-17/1957. III/4. számú utasítása az ország összes óvodai intézményeiben elrendelt.

E Kézikönyv kötelező érvényű bevezetésétől lett a magyar óvodákban hivatalosan számtan a kötelező foglalkozások sorában, az 1957-es évtől vált tervszerűvé és rendszeressé

a 3-6 éves korosztály matematikai jellegű felkészítése is.

A Kézikönyv egységessé tette és rendszerbe foglalta a magyar óvoda munkáját, és ezzel megadta a lehetőségét annak, hogy az minden részletében a szocialista nevelés szintere legyen. Részletesen kidolgozott irányítást, kötelező nevelési-, oktatási tervet adott az óvodáknak. Az óvoda kettős feladatának megfelelően szabályozta a gyermek testi fejlődésének biztosítását, valamint a három fő tevékenységi formának - játék, munka, oktatás - alapelveit, tartalmát és szervezési feladatait, megszabta az egyes tevékenységi formákra fordítható időkereteket.

A napközi otthonos óvodák napirendjét az alábbiak szerint szabályozta:

	Kiscsoport	Középső cs.	Nagycsoport
Gyülekezés /játék vagy egyéb szabadon választott foglalkozás	1 1/2 - 2 óra	1 1/2 - 2 óra	1 1/2 - 2 óra
Reggeli testgyakorlás	5 perc	5 perc	5 perc
Kézmosás, reggeli	40 perc	30 perc	30 perc
A csoportszoba szellőztetése, takarítása	10 perc	10 perc	10 perc
Névsorolvasás	3-5 perc	3-5 perc	3-5 perc
Kötelező foglalkozás	8-15 perc	30-45 perc	60-65 perc
Öltözés sétához	15-20 perc	10 perc	10 perc
Levegőzés /játék a szabadban, séta/	1 óra	1 1/2 óra	1 1/2 óra

	Kis csoport	Középső cs.	Nagy csoport
Vetkőzés /séta után/, kézmosás	20 perc	15 perc	15 perc
Ebéd	50 perc	45 perc	40 perc
Alvás	2 óra	1 3/4 óra	1 1/2 óra
Öltözés /alvás után/, testgyakorlat, uzsonna	40 perc	40 perc	40 perc
Játék, vagy egyéb szabá- donválasztott foglalkozás	hazamenésig		

A pontosan megadott ismeretanyagot az alábbi kötelező foglalkozásokon dolgozták fel: /249/

A foglalkozás tárgya	Kis csoport	Középső csoport	Nagy csoport
Testnevelés	1	2	2
Anyanyelv és környezetismeret	3	3	4
Számolás / a mennyiség, tér- és forma ismeret alapelemei/	-	1	1
Ábrázolás és kézimunka	1	2	3
Ének és zene	1	2	2

Ha a kötelező foglalkozások, a számolás foglalkozás időtartamát vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy a 45 perc és a 60-65 perces foglalkozásokat túlzásnak tartjuk. A Kézikönyv pedig leszögezte, hogy: " A kötelező foglalkozások időtartamát pontosan meg kell tartani. ... A nagy csoportban a foglalkozás megrövidítése hátrányokkal járhat. A kelletténél rövidebb foglalkozás nem teszi lehetővé, hogy a gyermek

elmélyítse ismereteit és készségeit, eddze megfigyelőképességét, önuralmát." /250/

A továbbiakban indokoltnak tartjuk részletesen feltárni a "számolás" óvodai foglalkozás feladatát, anyagát és követelményeit, majd meg kívánjuk vizsgálni a rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján, hogy a Kézikönyv előírása hogyan érvényesült a gyakorlatban.

" SZÁMOLÁS

Mennyiség-, tér és formaismeret alapelemei

Feladatok

A mennyiségi és térbeli tájékozódás előkészítése a foglalkozási terben meghatározott ismeretek elsajátítása által.

A számlálási kedv kialakítása játékos, szemléletes, változatos módszerekkel.

A gondolkodóképesség fejlesztése elemi számfogalmak kialakításának előkészítésével.

A legegyszerűbb formák felismerése, az elnevezések helyes alkalmazása.

KÖZÉPSŐ CSOPORT

Követelmények

A gyermekek ismerjék fel a semmit, és konkrét tárgyakon, vagy tömegben a sokat, a keveset.

Konkrét tárgyakkal számlálva ismerjék a növekvő számsort ötig.

A hármas számkörben összehasonlítás után tudjanak különbséget tenni a több, kevesebb és az ugyanannyi között.

Ismerjék a sorszámokat ötig.

Ismerjék és helyesen használják a leggyakoribb háttározószókat.

Ismerjenek a formák közül kettőt és helyesen nevezzék meg.

A foglalkozások anyaga

Ismerkedés a mennyiségi tájékozódáshoz szükséges alapfogalmakkal: sok, kevés, semmi.

Számlálás ötig: a tőszámevek egymásutánjának megtanítása /egy után következik a kettő, kettő után a három, stb./

Számolás kettes számkörben konkrét tárgyakkal. A számkörön belül mennyiségek összehasonlítás útján a több, kevesebb, ugyanannyi megkülönböztetése / egy labda kevesebb, mint két labda, két labda több, mint egy labda, két labdának két háló kell/.

Számolás hármas számkörben: átlépés a hármas számkörre.

A mennyiség növekedésének felismerése. A továbbiakban tartalmában azonos a kettes számkörnél írottakkal.

Ismerkedés a sorszámokkal ötig: sorszám megnevezése, egymásutánjának megismerése; hiányzó tárgy sorszámának felismerése.

Ismerkedés a térbeli tájékozódáshoz szükséges alapfogalmakkal: Mellett, mellé, mellőle, alatt, alá, fölött, fölé,

valamint kicsi, nagy, hosszú, rövid.

Ismerkedés a szegletes és gömbölyű formákkal.

NAGYCSOPORT

Követelmények

/ A középső csoport követelményein kívül/:

Konkrét tárgyakkal számlálva ismerjék a növekvő számsort tizig.

Az ötös számkörben összehasonlítás alapján tudjanak különbséget tenni a több, kevesebb és az ugyanannyi között.

Tudják a mennyiséget tetszés szerint felbontani.

A mennyiséget minden elhelyezési formában ismerjék fel.

Helyesen használják a sorszámokat tizig.

Ismereteik bővüljenek néhány határozószóval. Ezeket helyesen használják.

A sik-idomok közül ismerkedjenek meg a kerek formával.

A foglalkozás anyaga

A mennyiségi tájékozódáshoz szükséges ismert alapfogalmak gyakorlása.

Számlálás tizig: a tőszámnevek egymásutánjának megtanítása /öt után következik a hat, hat után a hét, stb./

Számolás hármas számkörben a középső csoportban tanultak ismétlése.

A mennyiséget tudják tetszés szerint felbontani és minden elhelyezési formában ismerjék fel.

Számolás négyes számkörben: átlépés a négyes számkörre.

A mennyiség növekedésének felismerése. A számkörön belül mennyiségek összehasonlítása útján a több, kevesebb, ugyanannyi megkülönböztetése /három alma kevesebb, mint négy alma, négy babának négy tányért kell az asztalra tenni stb./

A mennyiséget tudják tetszés szerint felbontani és minden elhelyezési formában felismerni.

Számolás ötös számkörben /tartalmában azonos a négyes számkörnél írottakkal./

Ismerkedés a sorszámokkal tizig:

sorszám megnevezése, egymásutánjának megismerése;

a hiányzó tárgy sorszámának felismerése.

Ismerkedés a térbeli tájékozódáshoz szükséges alapfogalmakkal: előtt, elé, mögé; alacsony, magas, könnyű, nehéz, keskeny, széles, közel messze.

Ismerkedés a kerek fogalmával." /251/

A Kézikönyv utmutatást, módszertani javaslatot is adott a foglalkozási terv felhasználásához. Felhívta a figyelmet a szemléletesség, játékoság betartására, a gyermekek cselekedtetésének fontosságára. Konkrét példák segítségével is utmutatást nyújtott egy-egy témakör feldolgozásához. Például a mennyiség felbontását az alábbiak szerint javasolta:

" Áruházat játszanak: Attól függően, hogy hányas számkörben foglalkoznak, 2-3-4-5 darab különféle tárgy kapható az áruházban. Vásárolni úgy küldi el az óvónő a gyermekeket, hogy csak egyféle tárgyat hozhatnak. Pl. a négyes számkörben foglalkozva négy színes golyót. Annyi gyermeket küld el a golyóért, ahány részre akarja bontani a négyet. Ha két gyermeket küld, azok vagy úgy jönnek vissza, hogy 2-2 golyó lesz egy - egynél, vagy úgy, hogy egyiknél 1, másiknál 3. A gyermekek minden esetben megszámlálják a mennyiséget." /252/

Kétségtelen a számok bontására játékos a javasolt megoldás, de ez a mozzanat egy foglalkozás néhány percét vette csak igénybe, s mivel telt a többi idő, hogy az előírt majd egy órás foglalkozás ideje ki legyen használva? Nem kevés gondot és problémát okozott az óvónők számára a Kézikönyvben leírtak megvalósítása. Nem vállalkozhatunk annak részletes elemzésére, hogy hogyan birkóztak meg az óvónők az új előírásokkal, csak jelezni kívánjuk a valóságban előállott gondokat.

" Mi régen végzett óvónők nem ismertük a számolással való foglalkozást az óvodában. - Irta egyik óvónő. Be kell vallanom, kicsit még tapogatózik az ember e téma körül. Legjobban a tapasztalatok viszik eredményre. Mondanom se kell, saját kárán, sőt a gyerekek kárán tanul."

/253/

A Kézikönyv mondaniválója azonban még korántsem

érett meg minden óvónőben, még nagyon sokan csak formailag dolgoznak a könyv alapján, tartalmilag nem. ... az óvónők csak a praktikus részt olvassák el alaposan, az elméleti részt legfeljebb csak átfutják. Ez a szemléletmód nem könnyíti, hanem inkább nehezíti a haladást. ... A nevelőmunka tartalmát illetően még éppen csak megkezdődött, s az elkövetkezendő feladat az, hogy az óvónők figyelme mindinkább a miértetek felé forduljon."/254/ - írta a Pedagógiai Szeminárium vezetője.

Az irányító szervek a bevezetett új dokumentum szellemének minél szélesebb körben való alkalmazása érdekében különböző tanfolyamokat szerveztek. Voltak több napos, hetes, sőt bentlakásos tanfolyamok vezető óvónők, kezdő óvónők számára, s az átképzéseket egy - egy nevelési terület, foglalkozási ág kérdésköréből merített előadás-sorozatokkal is segítették.

Hogy a gyakorlatban milyen mélyen gyökerezett a "mult", az, hogy az óvónő és esetleg egy - két gyermek tevékenykedik, s a többiek passzív befogadói az ismereteknek, bizonyítják az óvónők vázlatai, s a tanulmányi felügyelői bejegyzések:

" Foglalkozási tárgy: Számolás

anyaga: Mi magas, mi alacsony?

célja : Alacsony és magas, alacsonyabb és magasabb megkülönböztetése

Vázlat

I. Az asztalra le vannak rakva különböző nagyságú

alacsony és magas tárgyak.

Kihivok egy gyermeket és rakja egymás mellé őket.

Egy gyermek épít tornyot. 6 kockát kap, a másik
gyerek hármat kap.

Melyik alacsonyabb és melyik magasabb.

Még mutatunk magas tárgyakat.

II. Befejezés: alacsony gyerekek és magas gyermekek
kiválasztása." /255/

" Foglalkozói tárgy: Számolás

anyaga: Mi páros, mi páratlan.

célja : Páros és páratlan megkülönböz-
tetése.

Vázlat

I. Mese egy kisfiuról, aki egyik este úgy elhajította
a cipőjét, hogy nem találta meg.

Persze így nem huzhatta fel.

Miért?

Páros, páratlan.

Megkerült a másik cipő is.

Meg van a párja is.

Ugyanezt megismételjük a kesztyűvel is.

Kockával is játszunk ugyanígy.

Bef.: sorba állunk, páros- páratlan." /256/

Az őri állami óvoda ellenőrzési naplójának bejegyzése a körzeti felügyelő látogatásáról, amikor a kötelező foglalkozás megtartását ellenőrizte. " Az óvónő igyekszik lelkiismeretes munkát végezni. Szüksége lenne szakkönyvekre. Kérem, önképzését a Kézikönyvből folytassa!"

/257/

A felügyelet, a vezetés, a továbbképzések, az Óvodai Nevelés hasábjain megjelenő szakmai cikkek sem tudták azt a hiányosságot pótolni, amely a fiatal óvónők nem megnyugtató szakmai felkészültségből adódott. Egyetérthetünk Hermann Alice megállapításával: " A hároméves képzési idő, amelyben a szakmai tárgyak közismereti tárgyakkal fonódtak össze, nem készítette fel őket hivatásukra, amelybe éretlen fejjel, tizenhét éves korukban léptek. Az óvónőképzés reformja, amely szerint 1959/60-tól kezdve a képzés érettségére épül, óvodafejlődésünknek is döntő fordulata." /258/

A Művelődésügyi Minisztérium is megvizsgálta egyes óvodai tárgyak helyzetét - a számolását is - s a tapasztalatot az óvodai felügyelők elé tárták országos értekezleten, s az ott elhangzottakról az óvodai Nevelésben megjelent cikkek révén a nyilvánosság is tudomást szerezhette.

E széles körű vizsgálat feltárta azt a bizonytalanságot, amely a Kézikönyv megjelenése után majd egy évtizeddel még mindig jelen volt a gyakorlatban:

" A számolás oktatásának jelenlegi helyzetét vizsgálva megállapítottuk, hogy a tárgy oktatása kiválóan alkalmas a gyermekek gondolkodásának fejlesztésére, ezért szükséges, és

helyes volt, hogy bevezettük az óvodába. A gyakorlatban ennek ellenére észlelt eredménytelenséget az okozza, hogy nincsenek meg a tárgy sikeres oktatásának előfeltételei és ma még nem rendelkezünk elég tapasztalattal ahhoz, hogy az óvodásgyermeknek legmegfelelőbbben - hozzá közel - álló módon, változatosan, aktivitását biztosítva - oktassuk a tárgyat."/259/

Az óvónői vázlatfüzetek is tanuskodnak arról, hogy még túl sokszor a didaktikus játék az egyeduralkodó módszer a számolás foglalkozásokon: "A foglalkozásokat minden esetben didaktikus játék módszerével vezetem le." - rögzítette naplójába egy óvónő. /260/

A didaktikus játékok alkalmazása akkor, amikor számolás még nem volt az óvodai tárgyak sorában, előremutató, korszerű módszer volt. Azonban a Kézikönyv szellemében csak a didaktikus játékkal számolás foglalkozást tartani már nem volt elegendő, még akkor sem, ha az óvónő így kívánta a játékosság elvét foglalkozásain megvalósítani. A probléma általában az volt, hogy vagy a játékeszköz volt a gyermek számára érdekes, s akkor az kötötte le figyelmét, azzal "játszott", s a foglalkozás didaktikai feladatát nem tudta megvalósítani az óvónő, vagy az alkalmazott didaktikus játék nem biztosította a minden gyermek egyidejű foglalkoztatását. Kevés volt olyan foglalkozás, amely játékosan tudatosította^a didaktikai feladatot, és amelyben a játékosság a felfedezés, felismerés,

problémamegoldás öröméből fakadt volna, amely foglalkozás játékkélmény örömével nyújtott volna új matematikai ismereteket.

Az óvónők által alkalmazott módszerek tekintetében a szemléletesség és a gyermekek aktivitásának biztosítása is jobbitásra szorult. Az óvónők az új ismeretek közlésében, feldolgozásában inkább bemutatásszerűen szemléltettek, - ez derül ki a tervekből - amikor is egy, esetleg jó esetben három, négy gyermek volt cselekvő részese a foglalkozásnak, a többiek pedig passzív befogadói, tétlen szemlélői a történeteknek.

Több esetben - lapozgatva a vázlatfüzeteket - bukkanunk olyan foglalkozás tervezésre, ahol az egész csoport "részt vett" a foglalkozáson, de ez a részvétel inkább csak a csoport megmozgatását jelentette. pl. 2-es számkör bővítésénél: " Körben járunk 1-2 számlálással." /261/

A mennyiség-, tér-, formaismeretek oktatását nehezítette, hogy a foglalkozási anyag feldolgozása nem volt tervszerű. A fokozatosság sem az anyag évi elosztásában, sem az egyes foglalkozásokon belül nem érvényesült. Az óvónők sem törekedtek arra, hogy a Kézikönyvben meghatározott ismeretanyagot logikus sorrendben dolgozzák fel. Nem ügyeltek eléggé arra, hogy az egyes foglalkozásokon sorra kerülő feladatok egymásra épüljenek, a gyermekek számára fokozatosan emelkedő követelményeket jelentsenek.

A mennyiség-, tér-, és formaismeret oktatásának hazai fejlődésére kétségtelenül jelentős hatást gyakorolt az a tény is, hogy az óvónőképzés felsőfokúvá vált.

A képzők az óvodapedagógia tudományának műhelyeivé váltak,* tudományos munkájuk eredményeit 1963-tól folyamatosan publikálták. A tényleges kutatási eredményeket elsősorban oktató-nevelő munkájukban kamatoztatták. Így hatásuk az évente végzők révén közvetlenül is érvényesült az óvodák gyakorlati munkájában.

1965-ben az óvónőképzős mennyiség-, tér-, és formaismeret módszertan oktatásában is minőségi változást jelentett amikor a kecskeméti képző tanárának szakmódszertan könyve megjelent. /262/

A könyv uttörő jelentőségű, hiszen a magyar óvodai pedagógusképzésben addig ilyen terjedelemben még senki sem foglalkozott tantárgy-pedagógiáinkkal.

Tartalmi vonatkozásban is figyelemreméltó. A Kézikönyv feladatainak óvónői megoldásához nyújt hasznos segítséget. Egyfelől szervesen kapcsolódik a Kézikönyvben foglalt előírásokhoz, másfelől tovább viszi az ott csak vázlatosan, tömören fogalmazott gondolatokat. Az alábbi területeken lényegében kompenzálja a Kézikönyv szűkszávaságából adódó fogyatékokosságait.

Jó ötleteket adott az anyag évi elrendezéséhez, ütemezéséhez.

Megadta a foglalkozásokon alkalmazható módszerek helyes realizálásának kritériumait. Kiemelten foglalkozott a didaktikus játékok foglalkozáson való alkalmazhatóságával.

A foglalkozások tudatos megtartása érdekében részletesen kitért a módszertankönyv a tervezés kérdéseire. A vázlatírást, tervezetírást gyakorlati példákkal segítette.

Az anyagfeldolgozás konkrét kérdéseit a követelmények tükrében vizsgálta.

S nagyon fontos volt, hogy pontosan meghatározta azt, hogy melyek a mennyiség-, tér- és formaismeret oktatásának fő feladatai. Ezek szerint: 1. Mennyiségi ismeretek nyújtása, az iskolai számolástanítás előkészítése; 2. Térképzetek fejlesztése; 3. Néhány egyszerűbb forma megismertetése; 4. A számolási kedv kialakítása; 5. Logikus gondolkodás alapjainak lerakása.

A módszertankönyv megjelenése után több kiváló óvodapedagógus, illetve matematika tanár szólt elismerően az abban foglaltakról: " Új és fontos gondolat ebben a tankönyvben az oktatás folyamatával kapcsolatban a foglalkozások lélektani motiválásának hangsúlyozása." /263/ " A tankönyv az Oktatás c. fejezetben alapos felkészültséggel vállalkozik arra, hogy meghatározza az ismeret, a jártasság, készség és képesség kialakításának és kialakulásának útját a mennyiség-, tér-, formaismeret körében, amire eddig tudtommal ezen a területen még senki sem vállalkozott." /264/ " Nem fogom felsorolni azt a sok apróbb - nagyobb részletet, ami tetszett és megkapott benne,

csak példaként emlitem a foglalkozások lélektani motiválásának szép összefoglalását, a segédeszközök kiválasztására és készítésére adott hasznos tanácsokat, és a vegyes típusú foglalkozás minden gyakorlati szempontra kiterjedő alapos leírását." /265/

A számolás foglalkozások helyes megtartása iránti igény jelen volt óvónőinkben, de érezték a bizonytalanságot is, s nem egy óvónő kérte az Óvodai Nevelés szerkesztőségét, hogy minél több foglalkozás leírását, elemzését jelentessék meg. Idézzünk fel egy ilyen mintául szolgáló számtani foglalkozás leírását:

" Nagesoport. /Bp. III. Kiscelli uti óvoda/

Tárgya: több, kevesebb, ugyanannyi a 7-es számkörben.

Feladata: a három fogalom gyakorlása.

Szemléltető eszközei: 10 fa, 10 bokor, 10 nyúl,
10 tányér, 10 répa.

A szemléltető eszközök a félkörben ülő gyermekekkel szemben, a terem egyik oldalán vannak kikészítve egy asztalon és a földön / a cserépbe helyezett igazi faágak jelképezik a fákat./

Bevezetés

Célkitűzés

Ó: Ma ezzel a sok holmival fogunk számlálni. /Kitesz 2 fát egymás mellé, a gyerekekkel szembe./ X, hozzáal ugyanannyi fát, mint ahányat én kivettem! FELADATADÁS

Gy: /egyszerre elvesz 2 db fát és a másik kettő mellé teszi/.

Ó: Ugyanannyit hozott?

KÉRDÉS

Gy: Igen

FELELET

Ó: Összesen hány fa áll most kint?

Gy: Összesen 4 fa.

Ó: Számláljuk meg, jól mondta e?

Gy: 1, 2, 3, 4.

Ó: X, hozz még egy fát!

FELADAT-ADÁS

Gy:/meghozza/

Ó: Most összesen hány fánk van?

KÉRDÉS

Gy: Öt

FELELET

Ó: Z, te most hozz ugyanannyi bokrot, ahány fánk van!

FELADAT-ADÁS

Gy: /meghozza két fordulóval/

Ó: Most mi van több, fánk vagy bokrunk?

Gy: Ugyanannyi

Ó: Miért?

Gy: Mert a bokrok a fák előtt vannak.

Ó: És hány fa van?

Gy: Öt

Ó: És hány bokor?

Gy: Az is öt.

Ó: Melyik több, a bokor vagy a fa?

Gy: Nem több, öt fa és öt bokor.

Ó: És melyik kevesebb, a fa vagy a bokor?

Gy: Nem kevesebb, öt fa és öt bokor.

Ó: Ha se nem több, se nem kevesebb, arra mondjuk, hogy ugyanannyi. Tehát ugyanannyi bokor van, mint fa?

Gy: Ugyanannyi.

Ó: Honnan látod?

Gy: Mert párban vannak, ugyanannyi a fa, mint a bokor.

Ó: P. hozzál még 2 fát. FELSZÓLÍTÁS

Gy: /meghozza, a fák mellé teszi folytatólagosan/.

Ó: Most is ugyanannyi a fa, mint a bokor?

Gy: Nem, több a fa.

Tárgyalás

Ó: Összesen hány fánk van?

Gy: hét.

Ó: U, hozz annyi bokrot, hogy ugyanannyi legyen, mint a fa!

Gy: /távolról rámutat a fára, amely előtt nincs bokor és
meghozza a 2 bokrot/

Ó: Most mi van több, fa vagy bokor?

Gy: Ugyanannyi.

Ó: Mennyi bokrunk van?

Gy: Hét.

Ó: Hozzá! ugyanannyi nyuszt, mint ahány bokrunk van!

Elbe a kosárába tedd a nyusztokat. FELSZÓLÍTÁS

Gy: /odamegy a kellékes asztalhoz, a 10 nyusztból a kosár-
kába számlál 7nyuszt és hozza/

Ó: Tégy minden bokorba egyet!

Gy: /megteszi/

Ó: / a többiekhez/ Jól csinálta?

Gy: Jól.

Ó: Miért?

Gy: Mert minden bokorba dugott.

Ó: És ugyanannyi a nyuszt, mint a bokor?

Gy: Igen.

Ó: Miért?

Gy: Mert minden bokorban van egy nyuszi.

Ó: Számold meg X, hogy hány nyuszi van és hány bokor?

Gy: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 nyuszi van.

Ó: Most jól figyeljetelek! P, hozz kevesebb tányért, mint ahány nyuszi van!

Gy: /odamegy az asztalhoz, egymásra rak 5 tányért és hozza./

Ó: Tedd oda a nyuszik elé!

Gy: /megteszi/

Ó: Gyerekek, jól csinálta?

Gy: Jól.

Ó: Miért?

Gy: Azért mert kevesebb a tányér, mint a nyuszi.

Ó: Z, te most hozz 3 répát! FELSZÓLÍTÁS

Gy: /meghozza és a 3 első tányérba teszi/.

Ó: Hány répát hoztál?

Gy: Hármat.

Ó: Miből van most több, répából vagy nyuszból?

Gy: Nyuszból.

Ó: Miért?

Gy: Mert csak 3 répa van, és ezeknek a nyusziknak nincs répájuk.

Ó: Hány nyuszinak nincs répája?

Gy: 1, 2, 3, 4-nek.

Ó: Miből van kevesebb, tányérből vagy répából?

Gy: Répából, mert csak 3 répa van.

Ó: És hány tányér van?

Gy: 5 tányér

Ó: Melyik a több, az 5 tányér vagy a 3 répa?

Gy: Az 5 tányér.

Befejezés

Ó: Nagyon jól van gyerekek! Most mondjátok nekem olyan dolgokat, amelyekből csak egy van rajtatok!

Gy: Egy fej, egy száj, egy orr, egy törzs, egy nyelv.

Ó: Hát miből van rajtunk kettő?

Gy: Két lábunk van, két kezünk van, két fülünk.

Ó: És miből van a teremben 3?

Gy: Kancsóból. Azon a falon a képből-

Ó: /Megdicséri a gyerekeket/ Nagyon okosak voltatok, sokat tudtatok."/266/

Ahogyan a foglalkozás leírásából is kitűnik a gyermekcsoportot frontálisan foglalkoztatta az óvónő, s csak egy-egy gyermek tevékenykedhetett konkrétan a tárgyakkal, a többiek aktivitása az odafigyelésben, a közös részvételben nyilvánulhatott meg, de a csoport minden tagja nem volt gondolkodásra készítve. Egyetértünk Szabadi Ilonával, aki szerint: " az óvodai oktatás útját a gondolkodás irányába kellene továbbfejleszteni, rátérni arra, hogy ne csak, vagy főképpen ne szóbeli oktatás legyen, hanem cselekedjenek is az oktatás folyamatában. A gyermekek ismereteik birtokában minél több feladatot oldjanak meg.

Lehetőséget adni arra, hogy önállóan keressék a megoldás utját, tapasztalatokat szerezzenek a problémamegoldásban." /267/

Egyre sürgetőbb feladattá vált azoknak módszereknek az alkalmazása a számtani foglalkozásokon, amelyek hatékonyabban járulnak ahhoz, hogy a gyermekek aktívan, gondolkodva, önállóan, felfedező módon járják be az ismeretek megszerzéséhez vezető utat.

A korszerűbb módszerek keresése mellett, már 1966-ban felmerült a tartalmi korszerűsítés gondolata is. Varga Tamás, aki egyik kidolgozója volt az általános iskolákban bevezetésre kerülő, kezdetben kísérleti jellegű matematika tartalmának, óvodai vonatkozásban is figyelemmel kísérte a kisgyermek matematikai fejlődését. " Sokat lehetne beszélni arról, hogyan kapcsolódnak össze a relációkra, halmazokra, számokra, mértani fogalmakra vonatkozó ismeretek, és hogyan lehet a kisgyermek fejlődését kis beavatkozással is úgy irányítani, hogy ezek a kapcsolatok megérlelődjenek. Nem akarok semmiféle elsietett óvodai program-módosítást javasolni ennek jegyében, csak a figyelmet akartam felhívni egy példa felvillantásával arra, hogy mennyiség-, tér-, és formaismeret keretei előbb - utóbb szűknek fognak bizonyulni." /268/

A Kézikönyv, amely alapján a számtan oktatás is folyt - készülésének idején az akkori társadalmi körülményektől determináltan - a gyermekek gondozását, ne-

velését, oktatását egységes rendszerbe foglalta, s annak alapján alakult ki a mai gyakorlatra is jellemző sajátos óvodai életforma.

Az Országos Pedagógiai Intézet Óvodai Tanszékének irányításával 1966-tól megindultak azok a széleskörű vizsgálatok, kísérletek, melyek befejeződésével 1971-ben megjelent " Az óvodai nevelés programja."

3.

" Az óvodai nevelési program" szellemében folyó matematika oktatása

Az új Program magában foglalta a gondozás, a nevelés, az oktatás egységes cél- és feladatrendszerét, az óvodai élet megszervezését, tartalmát, követelményeit, és utmutatást adott a pedagógiai munka megvalósításához.

Hazánkban ez az alapidokumentum fogalmazta meg először azt a konkrét neveltségi szintet, amelyre az óvoda a gyermekeket az iskolába lépés idejére el kívánja juttatni.

Felöleli a Program a kisgyermek jellegzetes tevékenységi formáit, a játékot, a munkát, a tanulást, melyeket az óvodai nevelés főeszközének tekint. Az óvodai oktatás sajátosságainak megfelelően határozza meg a foglalkozások rendszerét, szervezeti formáit, a foglalkozási tárgyakat, azok anyagát, követelményeit.

A foglalkozások sorában tárgyunk új néven matematika elnevezéssel, s új tartalommal kap helyet.

A matematika foglalkozások célja és feladata: " Az óvónő fejlessze és elégítse ki a gyermekek érdeklődését világosan észlelhető, alapvető matematikai összefüggések, azonosságok, különbségek, változások felfedeztetésével. Gazdagítsa matematikai tapasztalataikat, és alakítson ki olyan megbízható képzeteket, melyek későbbi ismereteikhez alapul szolgálhatnak. Fejlessze a gyermekek logikus gondolkodását, problémafelismerő és - megoldó képességét, a feladatmegoldásra irányuló önállóságát, szóbeli kifejezőkészségét." /269/

A halmazelméleti alapokon nyugvó matematikai anyag az óvoda középső és nagycsoportjában heti 1 - 1 kötelező foglalkozáson kerül feldolgozásra.

Az oktatási anyagot három nagy témakörre bonthatjuk: halmazok / a számfogalom megalapozása/, relációk, geometria. A három látszólag különálló rész között sokoldalú kapcsolat, belső összefüggés fedezhető fel. Tulajdonképpen az óvodai matematika anyag minden témája halmazelméletileg értelmezhető és feldolgozható.

A számfogalom megalapozása témakör anyagának feldolgozása halmazokkal történik. A különböző halmazok létrehozása, ezek összehasonlítása, számosságuk érzékelése, megnevezése, a halmazokkal végezhető műveletek segítik az óvodás gyermek számfogalmának megalapozását.

A különböző halmazok létrehozása során azonos tulajdonsággal rendelkező elemeket válogatnak, keresnek a gyermekek. Majd ezek összehasonlítása során ha a számosság /mint tulajdonság/ alapján keresik az azonosságot, vagy különbözőséget, megközelítően /több, kevesebb, ugyanannyi/, vagy pontosan /pl. három, hat, stb./ definiálják a halmazokat. Kezdetben olyan halmazokat hasonlítanak össze, melyek nem készítetik a gyermeket számlálásra, majd kellő, összehasonlításban való gyakorlat után maguktól jönnek rá, hogy becslésük eredményét hogyan dönthetik el. Párosítással. Majd kellő feladatmegoldás után rá-jön a gyermek arra, hogy két halmaz, különösen ha heterogén eleműek voltak, egy újabb tulajdonsággal is jellemezhető, a számosságával, az az tőszámmal. /pl. ebben a karikában lévő autó is 5, de a másik karikában lévő játék is 5/.

A tőszámokkal való megismerkedés mellett a sorszámokkal is meg kell ismertetni a gyermekeket.

A matematika foglalkozások iskolaelőkészítő funkciója kívánta meg, hogy az anyagban a halmazokkal végezhető műveletek közül a bontás és egyesítés is szerepeljen. A halmazok bontása és egyesítése során a számosság mint tulajdonság a lényeges, amely azonos marad a művelet során.

A relációk témakörön belüli anyagot a különböző kiterjedésekkel való megismerkedés, s azok mérése jelenti.

A valóságban meglévő tárgyakon kell, hogy összehasonlítás során fedezzék fel a gyermekek a 2 adott relációt, magasabb-

- alacsonyabb, hosszabb - rövidebb, szélesebb - keskenyebb.

A mérés tulajdonképpen összehasonlítás, s az óvodás gyermekek is úgy mérnek hosszúságot, területet, térfogatot, hogy az egyik egységet hasonlítják a másikhoz, majd egy, az előző két mennyiségtől eltérő, tetszésszerűen választott egységhez, állapítják meg, hogy "több fér rá", "többször fér rá", "kevesebb fér bele," stb.

Geometria témakörön belül testekkel, síkidomokkal, s azok tulajdonságaival ismerkednek meg a gyermekek.

A Program a részletes feldolgozandó anyag meghatározásán túl pontosan rögzítette, hogy középső és nagycsoport végére mi az elérendő általános követelményszint.

Év végére elérendő követelményszint középső csoportban:

" A gyermekek legyenek képesek két vagy három térbeli kiterjedési fokozatot egymással összehasonlítani, létrehozni, és fokozott melléknevekkel vagy határozatlan számnevekkel kifejezni.

Legyenek képesek két különböző mennyiséget ugyanannyi-
vá, két különböző kiterjedésű építményt egymással egyenlő
kiterjedésűvé tenni.

Ismerjék fel környezetükben a gömb, a téglatest alakú tárgyakat, valamint a tárgyakon a kör, a téglalap alakú síkidomokat.

Tudjanak tárgyakat helyesen megszámlálni. Tudjanak

egyesíteni halmazokat, hozzászámlálni, elvenni, csökkenteni, növelni.

Tudjanak 6-ig cselekvéssel, látható, hallható, tapintható mennyiségeket létrehozni, tudják a mennyiségek számszerűségét érzékelés alapján megállapítani. Legyenek képesek környezetükben, meghatározott térben /magukon, a babán, - a szobában, az óvodában, az udvaron stb./ felismerni azt, amiből csak egy, illetve kettő, három, négy öt, hat darab van;

A gyermekek értsék a térbeli viszonyokat jelentő névutókat a saját személyükhöz viszonyított tárgyak vonatkozásában." /270/

A nagycsoport számára elérendő követelményszint szélesebb körű ismereteket kíván meg, mélyebb tartalommal.

Igy a számosság köre 10-re bővül, a geometriai formák közül a kocka és négyzet megismerése, felismerése, az uj. A tőszámnevek ismerete mellett a sorszámnevek helyes használata is követelmény. A nagycsoportban év végére a gyermektől tevékenységük szóbeli elmondását is megkívánja a Program.

Az óvodai nevelés programja alapján dolgoznak óvodáinkban immár több mint tíz éve. Az, ami a ma óvónőjének már természetes, nem volt könnyű az 1971-ben dolgozó óvónők számára. Halmazelméletet óvónőink a Program bevezetését megelőzően nem tanultak, s így az új Program sikeres bevezetésének tárgyunk vonatkozásában feltétele volt az óvónők matematikai ismereteinek bővítése, s az új tárgy oktatására

való felkészítés is. Idézzünk fel néhány óvónői véleményt a tárgy bevezetésével kapcsolatban:

" Diákéveim bevehetetlen erődtítménye volt a matematika. - Irta egy óvónő. - Otthonosnak lenni benne csak a kiválasztottak joga - véltem.

Tizenöt év telt el azóta, s most a matematikai tanfolyamon újból szembe találtam vele magam, de annyira élményszerűen, új formában, hogy fel-lelekesültem. Így indultam év elején, együtt a csoportommal, felfedezni önmagam számára is a matematika örömeit." /271/ Majd arról ír, hogy hogyan vezette foglalkozásait. Írásában az a megkapó, hogy a matematikai foglalkozások olyan lényeges mozzanatát tárja az olvasói elé, ami példa lehet a többi óvónő számára is. Nevezetesen azt, hogy a matematikai ismeretek, összefüggések olyan problémaként jelentek meg a gyermekek előtt, amelyeket a gyermek maga is meg tudott oldani. A kisebb, nagyobb, ugyanakkora témájú foglalkozás egy mozzanatának megoldását idézzük fel:

" Összeszedtem a konyhában található nagy és kis lábasokat, tálakat, fazekakat, kancsókat, poharakat.

- Válogassuk őket szét nagyság szerint! - mondtam. A feladatok könnyen elvégezték, csak amikor a nagy átmérőjű, de alacsony tálat és a magas, de kicsi átmérőjű fazekat kellett összehasonlítani, akkor szakadt két pártra a csoport.

- Próbáljuk ki, kinek van igaza, töltsük tele vízzel! Élvezettel töltötték meg a fazekat és izgatottan várták

az átöntés eredményét. A víz pont belefért a tálba.
Láttam az arcukon, ez meglepte őket.

- Belefért! - kiáltotta Péter.

- Tehát mindenkinek igaza lett. Meg tudnátok-e mondani, miért?

- Mert ugyanannyi fért bele!"/272/

A továbbképzések tapasztalatai, az Óvodai Nevelésben egyre nagyobb számban megjelenő, a matematikai foglalkozásokról szóló cikkek tartalma és felfogása egyre inkább azt tükrözte, hogy az új matematikai program ismert, elfogadott dokumentumává lett a matematikai nevelésnek, bizonyítja ezt néhány óvónői vélemény is:

"Nálunk a középsők és a nagyok nagyon szerették a matematika foglalkozásokat. Ezek mozgalmas jellegüknél fogva igen vonzóak voltak. Logikus gondolkodásra serkentették és megtanították a gyerekeket viszonyítani, összefüggéseket észrevenni. Boldogok voltak, ha felfedeztek valamit."/273/

"A feladatok önálló megoldásának lehetősége, az eszközök változatossága, a megoldás sikere nagyon vonzóvá, érdekessé, izgalmassá tette a gyerekek számára a matematikai foglalkozásokat. Ilyenkor mindig nagy aktivitást tapasztaltunk."/274/

"Nagyon jó eredményeket értünk el a matematikai foglalkozásokon azáltal, hogy minden gyerek számára biztosítottuk a megfelelő eszközöket a cselekvéshez."/275/

A lelkes hangú véleményeken túl, néhol olyan véleményre is bukkanunk, amely gondot jelez:

" Sajnos az állandó készenlét az átmeneti időszakban nagy szellemi fáradtságot okoz." /276/

" A matematika foglalkozás jól fejlesztette a gyerekek logikus gondolkodását, de úgy tűnik kicsit sok az anyag, magasak a követelmények." /277/

" A gyerekek teljesítményei meggyőztek bennünket, hogy az előírt Programanyag értelmezésében nem annyira a "mit?", hanem a "hogyan?" okoz gondot." /278/

E probléma megoldása, s az óvónők továbbképzésének, önképzésének segítése volt a célja az OPI matematika tanészékének, hogy az Óvodai Nevelés hasábjain cikksorozatot indított. A cikksorozat tartalmát röviden a következőkben foglalhatjuk össze: Először azokról az alapvető elvekről szóltak, amelyekre a konkrét foglalkozások leírása épülhetett. Így a differenciált oktatásról, az önállóságról, a tevékeny, probléma-központú tanulásról, a motivációról. Majd cikkek sora következett, amely matematikai fogalmakat összefüggéseket világított meg. Matematikai témák, foglalkozás-részletek többféle feldolgozása is leíródott. Foglalkoztak cikkek metodikai problémákkal, mutattak be egy-egy új matematikai eszközt.

Az 1975-ben megjelent óvónőképző intézetek számára

íródott "Matematikai foglalkozások módszertana"/279/ című jegyzet nemcsak a hallgatók, hanem a gyakorló óvónők számára is hasznos segítséget jelentett, különösen a matematika foglalkozáson alkalmazott módszerek kidolgozásában. Ezekre a módszerekre jellemző, hogy a gyermek önálló kereső, felfedező tevékenységet biztosítják. Kedvező szituáció, megfelelő problémahelyzetben kiváltják a gyermekek gondolkodó - cselekvő aktivitását. Változatos módon segítik elő a matematikai ismeretszerzést, amely ismeretszerzési folyamatot az óvónő közvetett módon irányít.

A helyesen irányított matematika foglalkozáson az aktivitás, önállóság, optimális megterhelés, a differenciált foglalkoztatás elve, a tévedés szabadsága, a belső motiváció hangsúlyos szerepe kerül előtérbe.

Vizsgáljuk meg a következőkben egy nagycsoportos foglalkozás rövid elemzése útján, milyen lehetőségeket teremthetünk a gondolkodás fejlesztésére, a matematikai ismeretek bővítésére az adott téma feldolgozása közben.

A foglalkozás anyaga: a 8 többféle bontása.

Ez feltételezi, hogy a gyermekek a 8-as számkörben való számlálásban már megfelelő biztonságra tettek szert, és gyakorolták a kétféle bontást. A fejlettségnek ezen a fokán lehetőség nyílik arra, hogy a gyermekek a bontás különböző variációit maguk hozzák létre alkotó, önálló módon.

Már az eszközök színessége is kíváncsivá tette a gyermekeket, amint azonban az óvónő előrevetíti a "babavendégség rendezésének" lehetőségét megélelniük.

A foglalkozás láthatóan megfelelő motivációs alapról indult. /Biztos, hogy a gyermekeknek pozitív tapasztalatai voltak a korábbi matematika foglalkozásokkal kapcsolatban./

A foglalkozás eszközei: minden gyermek számára kartonból kivágott csészeformák s rajzlapok, melyekre színes papírból "terítő" voltak ragasztva.

A foglalkozás első lépése a 8 csésze kirakása.

A gyermekek hangjelzésre /dobszó/ vettek el az asztal közepén lévő tálcáról megfelelő számú csészt. Ez a mód alkalmas adott számlálásra, s arra, hogy a számnevet /8/ azonosítsák egy meghatározott mennyiséggel, melyet a tárgyak jelképeztek. A gyermekek figyelték egymás munkáját, s figyelmeztették társukat, ha nem nyolc csészt vett ki középről.

A következő feladat az, hogy a gyermekek két "terítőre" rakják szét a csészéket, mert "a babákat két asztalhoz ültetjük". A gyermekek zöme első lépésben 4-4 arányban osztotta szét a csészéket. Az óvónő kérdéseket tett fel annak megállapítására, melyik gyermek hogyan bontotta a mennyiséget: "Ki osztotta el másképpen a csészéket?". "Nálad mennyi van az egyik, mennyi a másik asztalon?" Kérdést tett fel a részmennyiségek összehasonlítására, illetve arra is, hogy megmaradt-e az eredeti mennyiség? Ez utóbbi kérdések azért fontosak, mert gyakoroltatják a mennyiségek összehasonlítását, és tudatosítják, hogy a bontással az eredeti mennyiség nem változik meg.

A domináns gondolkodási műveletek az analízis, az összehasonlítás, a szintézis.

A gyermekek tapasztalataikat elemi itéletek formájában fogalmazták meg, sőt elhangzott egy egyszerű következtetés is: " azért nyolc, mert mind megvan, nem vettem el belőle, csak két asztalra tettem."

A következő feladat a mennyiség három részhalmozra bontása. Különféle megoldások fordulnak elő: pl. $1+3+4$; $2+3+3$; $2+2+4$. Az óvónő ez esetben is megkérdezte, hogy ki hogyan osztotta el a csészéket. Ez a megoldás a már említett pozitívumain kívül azt is szolgálta, hogy a gyermekek saját megoldásaikat összevethessék társaikéval, s a legközelebbi bontási lehetőséghez újabb ötletet szerezzenek. Érdekes volt, hogy az óvónő igen helyesen a nulla mennyiséget is természetes számként kezelte. "Mennyi van a három asztalon"? " $3+0+5$ "

A műveletek, illetve a megoldási modell ez esetben is ugyanaz, mint a kétféle bontás esetében. A gyermekeknek a megoldás mégis újszerű, izgalmas, érdekes, hiszen más viszonylatokban dolgoztak. Bővült a bontás lehetőségeinek köre, mind a részmennyiségek számát, mind a lehetséges variációkat illetően. A gyermekek az adott megoldási módot mindig újabb és újabb variációk létrehozására alkalmazták, s érdekes volt a gyermekek számára, hogy az eredmény mindig más és más lett.

A továbbiakban a gyermekek a többféle bontás lehetőségét tetszés szerint határozták meg, s "hogyan lehetne még több terítőre is teríteni?" kérdésekre adott válasszal a nyolcat felbontották minden lehetséges variációjában.

A foglalkozás "jó játék" volt a gyermekek számára, amikor évezettel, egymással versenyezve törekedtek minél különlegesebb eredmény produkálására.

Miközben, "játszottak" állandóan mennyiségeket hasonlítottak össze, számláltak, s az összeadás alapjait sajátították el észrevétlenül.

Nem "buktató" tárgy többé a matematika az iskolás gyermekek számára sem. S ilyen iskolára való előkészítés még egyetlen tárgyban sincs úgy megvalósítva, mint ahogyan napjaink óvodai és iskolai matematika anyaga egymásra épül.

Amikor bevezetésre került 1971-ben az új óvodai nevelési program, természetesen mindenki tudta, hogy az új dokumentum szellemében történő nevelő - oktató munka megvalósulása nem történhet meg egyik napról a másikra. Az, hogy mégis rövid időn belül az óvodák, az óvónők sajátjává vált, a jól megszervezett továbbképzésnek, a jól működő és segítséget nyújtó felügyelői hálózatnak, a megjelent dokumentumoknak, a munkaközösségek munkájának, a neves szakemberek tollából származó tantárgypedagógiáinkkal foglalkozó cikkeknek, és a lelkes, hivatásukat szerető óvónőknek köszönhető.

IV.

Ö S S Z E F O G L A L Á S

A magyar óvodai matematikai oktatás több mint másfél évszázados fejlődését felvázolva fogalmaztunk meg következtetéseket. A vizsgálat által feltárt empirikus anyag kritikai elemzése azonban alkalmas általánosabb következtetések, tanulságok megfogalmazására is.

Mindenekelőtt örömmel állapíthatjuk meg, hogy a kutatások során előkerült források, dokumentumok száma minden előzetes várakozást felülmúlt.

Sikerült olyan óvodai vezérkönyveket, kéziratok anyagokat is találnunk, amelyek kis példányszámban való fennmaradásuk vagy egyedi jellegük miatt szinte hozzáférhetetlenek.

A legtöbb nyomtatott és kéziratok dokumentummal eddig óvodatörténeti kutatóink még általánosságban is alig foglalkoztak; az óvodai matematikai oktatás nézőpontjából pedig egyáltalán nem tett senki kísérletet feldolgozásra. Ez a tény mindenképpen vizsgálataink újszerűsége mellett szól, s egyben azt is kifejezi, hogy az előzménnyel nem rendelkező út miatt nem volt könnyű vállalkozás.

Vizsgálataink eredményeként nyilvánvalóvá vált, hogy a jelenlegi óvodai matematikaoktatás történetileg megalapozott, mind az oktatás anyagát, mind módszereit és eszközeit illetően.

A történeti előzményekben szépen tükröződik a folyamatosság és a megszakitottság dialektikus egysége, amely a gazdasági alapok és a társadalmi igények változásaiból következett.

Tárgyunk belső strukturája alapján három világosan elhatárolható szakaszra tagolható az elmúlt több mint másfél száz esztendő alatt.

Az első szakaszban, amely a Magyarországon elsőként megnyitott óvodától az első kisdedovási törvényig terjedő intervallum számtani oktatását jelentheti, erőteljesen érvényesült az angol hatás, az iskolás jellegű oktatás.

Ezen időszak óvodáiban folyó oktatást még kötelező érvényű, államilag meghatározott előírás nem szabályozta. Az egységes oktatás-nevelés irányába ható tényező lényegében csak az volt, hogy az igen magas előképzettségű óvójelöltek egyetlen képzőben ismerkedtek meg az ún. kisdedovói tudománnyal és gyakorlattal.

Az 1891-es kisdedovási törvény minőségi változást jelentett a hazai óvodák életében, az óvodákban folyó tartalmi munkában.

Számtani, illetve matematikai jellegű ismeretek oktatása nem volt hivatalosan, de a munkaszerű foglalkozások és a beszéd és értelemgyakorlatok során következetesen jelen voltak a matematikai elemek. Az ellenforradalmi

időszak óvodáiban nyilvánvaló, hogy nem a logikus gondolkodásra, az önálló felfedezések észrevétetésére, az összefüggések megláttatására való nevelés a cél, hanem az óvodai oktató-nevelőmunka is a sovinsta, militarista elmélet támogatójává kellett hogy váljék.

A felszabadulás utáni koncepció folyamatosan érlelődött olyanná, amely a szocialista nevelés, oktatás követelményei szerint kívánatos. Csak a szocialista társadalom fogalmazta meg, hogy olyan mindenoldaluan képzett, szocialista eszmeiséggel áthatott emberek nevelése kívánatos, akik képesek önálló gondolkodásra, az ok - okozati összefüggések meglátására, az objektív valóság feltárására.

A tudomány és technika mai fejlettségi fokán, a zsebszámológépek korszakában, amikor a numerikus műveleteket már gépek végzik az ember helyett az a fontos, hogy olyan emberi habitus megalapozása történjék meg már óvodás korban, aki képes lesz az egyre fokozódó technika birtoklására.

Biztos, hogy a jelenleg érvényben lévő Program a maga korában és idején maximálisan azt követelte az óvodai nevelő - oktató munkától, melyet a társadalom az adott fejlettségi fokon megkívánt. Felmerül azonban a kérdés, hogy a ma tudományo-technikai fejlettség fokán, az űrrakéták, az űrrepülők, a Teletex, a számítógépek programja által vezérelt világban elegendő-e?

De, hogy mi legyen a jövő útja? - egy másik értekezés igen izgalmas témája lehet.

Befejezésül köszönetet mondunk Dr. Kunsági Elemér egyetemi docensnek, aki tanácsaival segítette értekezésünk létrejöttét.

A függelékben foglaltak segítségével pedig szeretnénk szemléletesebbé tenni néhány óvodatörténeti dokumentum bemutatásával, az óvodák és a matematikai jellegű ismeretek oktatásának történeti fejlődését.

Felhasznált irodalom

- 1./ RAPOS József: A köz és alapnevelésügy múltja és jelene. Pest, 1868. - P. SZATHMÁRI Károly: A kisdédóvás és nevelés rövid története. Pest, 1887. - BALLAI Károly: A magyar kisdédnevelés rövid története, Budapest, 1916. - MORLIN Emil: A magyar kisdédóvás múltja és jelene. Bpest, 1896. - KRAFFSZKY József: A kisdédóvás és Fröbel nevelési rendszere. Bpest, 1892. - KENYERES Elemér: A magyar kisdédnevelés és kisdédóvás intézetek története. Bpest, 1921. - VÉGH József: A kisdédóvóképzés múltja és jelene. Pécs, 1937. - DRASKOVITS Pál: A magyar kisdédnevelés és kisdéd óvónőképzés története és jelen állapota. Szombathely, 1940. - VÁG Ottó: A magyar óvodai nevelés története. Bpest, 1959.
- 2./ ZIBOLEN Endre: Óvodai hétköznapiak a régi Pest-Budán. Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyve 1963-1964. 117.1.
- 3./ V.Ö. HANA KJIKO: A Kodály Zeneesztétikai Intézet Tokyóban. Óvodai nevelés. 1977. 10. sz. 374. 1.
- 4./ VÁG Ottó: Az óvodai nevelés kialakulása. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 6. 1.
- 5./ COMENIUS: Nagy oktatástana. Akadémia, Budapest, 1953. 348.1.
- 6./ COMENIUS: I. m. 351. 1.
- 7./ COMENIUS: I. m. 351 1.
- 8./ Az óvodai nevelés programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 215. 1. Továbbá: PERLAI Rezsőné: A matematikai foglalkozások módszertana. Tankönyvkiadó, Budapest, 1975. 10-20.1.

- 9./ VÁG Ottó: Óvoda és óvodapedagógia. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 30. 1.
- 10./ VÁG Ottó: I. m. 32. 1.
- 11./ VÁG Ottó: I. m. 33. 1.
- 12./ Ugyanott 33. 1.
- 13./ VÁG Ottó: Az óvodai nevelés kialakulása. Tankönyvkiadó, Budapest, 1959. 130.1.
- 14./ BENES Piroska dr.: Külföldi hatások Brunszvik Teréz óvodájában. Kisdiednevelés. 1933. 313. 1.
- 15./ VÁG Ottó id.műve 57. o.
- 16./ WILDERSPIN, S.: Rules and Regulations... közli: VÁG Ottó: Az óvodai nevelés kialakulása. I. m. 170, 172. 1.
- 17./ VÁG Ottó: id. műve: /Wilderspin számtáblázata/ 187.01.
- 18./ I.m. 186. 1.
- 19./ I. m. 188. 1.
- 20./ I. m. 188. 1.
- 21./ I. m. 189. 1.
- 22./ BENES Piroska dr.: Külföldi hatások Brunszvik Teréz óvodájában. Kisdiednevelés, 1933. 314. 1.
- 23./ VÁG Ottó: Óvoda és óvodapedagógia. Tankönyvkiadó Bp.1979. 116. 1.
- 24./ MÉSZÁROS István: Pestalozzi változó arca 19. sz-i népoktatásunkban. Pedagógiai Szemle 1983. 125. 1.
- 25./ MÉSZÁROS István: Két óvodatörténeti dokumentum a reformkorból. Óvodai nevelés 1978. 352. 1.
- 26./ VÁG Ottó: A magyar óvodai nevelés kialakulása és Brunszvik Teréz pedagógiai munkássága.

- Tankönyvkiadó, Budapest, 1962. 8.1.
- 27./ BENES Piroska dr.: I. m. 315. 1.
- 28./ I. m. 321-322. 1.
- 29./ FSZEK, B 0910/55-IX. Mi 58./Közli: VÁG Ottó, Brunszvik
Teréz pedagógiai munkássága, 17. 1./
- 30./ BENES Piroska dr.: Külföldi hatások.^{I.m.}
- 31./ U.o. 316. 1.
- 32./ Dr. ZIBOLEN Endre: Óvodai hétköznapiak a régi Pest-Budán.
Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyve, 1963-1964. 118.1.
- 33./ BENES: I. m. 317. 1.
- 34./ SZABÓ Sándorné: Pestalozzi számtáblái egy 1822-i hazai
tankönyvben. Magyar Pedagógia, 1978. 290-299.1.
- 35./ ZIBOLEN i. m. 137. 1.
- 36./ I. m. 138. 1.
- 37./ I. m. 141. 1.
- 38./ A krisztinavárosi kisgyermeki őr-intézet leltára.
ZIBOLEN idézett műve: 120. 1.
- 39./ BENES: i. m. 323. 1.
- 40./ DR. MÉSZÁROS István: Két óvodatörténeti dokumentum a
reformkorból. Óvodai Nevelés 1978. 354. 1.
- 41./ Gyászbeszéd báró Perényi János felett. Kassa, 1831.
- 42./ WARGHA István: Mi kell a magyarnak? Kassa, 1934. 8. és
42. 1.
- 43./ I. m. 55. 1.
- 44./ I. m. 89. 1.
- 45./ WARGHA István: A lélektudomány hatása a nevelésre.
Pest, 1846. 20. 1.
- 46./ Ugyanott 75. 1.

- 47./ U. o. 82. 1.
- 48./ WARGHA István: Kisdedóvó képző intézet Tolnán: Társalkodó, 1838. 3. 1.
- 49./ U. o. 6. 1.
- 50./ Akadémiai Értesítő, 1906. 613. 1.
- 51./ RAPOS József: A köz- és alapnevelésügy múltja és jelene. Pest, 1868. 70. 1.
- 52./ KOSSUTH Lajos: Összes Munkái XIII. kötet, Budapest, 1957, 235. 1.
- 53./ PERES Sándor: A nagy úttörő. Kisednevelés 1898. 30. 1.
- 54./ U. o. 30. 1.
- 55./ WARGHA István: Kisdedóvó intézetek fejlesztése iránt a két magyar hazában. Pest, 1843. 140. 1.
- 56./ I. m. 141. 1.
- 57./ I. m. 150. 1.
- 58./ I. m. 149. 1.
- 59./ I. m. 150. 1.
- 60./ I. m. 150-151. 1.
- 61./ I. m. 151. 1.
- 62./ I. m. 28. 1.
- 63./ WARGHA István: A lélektudomány hatása a nevelésre. Pest, 1846. 370. 1.
- 64./ RAPOS József: A köz- alapnevelésügy múltja és jelene hazánkban. Pest, 1868, 215. 1.
- 65./ WARGHA István: Kisdedóvó intézetek fejlesztése iránt. Idézett mű: 149-150. 1.
- 66./ I. m. 30. 1.
- 67./ Kisdedóvó Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület Évlapjai, Pest, 1843. I. füzet.

- 68./ BEZERÉDY Amália: Flóri könyve. Pest. 1839.
- 69./ BAKAY Tiborné: Egy reformkori gyermekkönyv 125. évfordulója. Magyar Óvónőképző Intézetek Neveléstudományi Közleménye. 1965, 247. 1.
- 70./ BEZERÉDY Amália: Flóri könyve. Budapest, 1900. 52. 1.
- 71./ DENZEL: Vezérlés a szemléltető oktatásra kérdésekben és feleletekben; Pest, 1846. Előszó.
- 72./ Ugyanott.
- 73./ Ugyanott.
- 74./ DENZEL: I. m. 11-12. 1.
- 75./ VÁG Ottó: Feladatok a magyar óvodatörténet kutatásában. Óvodai nevelés, 1978. 345. 1.
- 76./ RAPOS József: A köz- alapnevelésügy multja és jelene hazánkban. Pest, 1868, 225. 1.
- 77./ RAPOS József: Nőtlenység. Értesítéssel együtt a székesfehérvári alap-nevelési minta- intézetről. Székesfehérvár 1861.
- 78./ RAPOS József: A köz és alapnevelésügy: I. m. 440. 1.
- 79./ RAPOS József: I. m. 388-389. 1.
- 80./ I. m. 390. 1.
- 81./ I. m. 390. 1.
- 82./ I. m. 379. 1.
- 83./ I. m. 379. 1.
- 84./ I. m. 380. 1.
- 85./ I. m. 380. 1.
- 86./ DRASKOVITS Pál: A magyar kisdiednevelés és kisdiedóvónőképzés története és jelen állapota. Közlemények a Szegedi Ferencz József - Tudományegyetem Pedagógiai Lélektani Intézetből. 40. sz. 31. 1.

- 87./ Társalgás a dióról. Kisdiednevelés, 1887, 224, 1.
- 88./ SZABÓ Endre: Első gyakorlatok az értelem fejlesztése köréből. Debrecen, 1870. 5. 1.
- 89./ I. m. 6. 1.
- 90./ I. m. 13. 1.
- 91./ I. m. 19. 1.
- 92./ I. m. 26. 1.
- 93./ I. m. 33. 1.
- 94./ I. m. 111, 112. 1.
- 95./ I. m. 35. 1.
- 96./ I. m. 5. 1.
- 97./ SZABÓ Endre: Vezérkönyv Fröbel Frigyes foglalkoztató eszközei használatára. Pest, 1871.
- 98./ KOBÁNY Mihály: Gyakorlati kézikönyv Fröbel Frigyes foglalkoztató eszközeihez. Budapest, 1882. 5. 1.
- 99./ I. m. 5. 1.
- 100./ SZABÓ Endre: Vezérkönyv, I. m. 33, 34. 1.
- 101./ I. m. 37. 1.
- 102./ I. m. 38. 1.
- 103./ I. m. 39. 1.
- 104./ I. m. 40. 1.
- 105./ KOBÁNY Mihály: Gyakorlati kézikönyv... I.m. 7.1.
- 106./ SZABÓ Endre: Vezérkönyv, I. m. 20. 1.
- 107./ Ugyanott.
- 108./ I. m. 42. 1.
- 109./ I. m. 50. 1.
- 110./ Ugyanott.
- 111./ I. m. 51. 1.
- 112./ I. m. 57. 1.

- 113./ I. m. 58. 1.
- 114./ I. m. 78. 1.
- 115./ I. m. 82. 1.
- 116./ Beszámoló a Párizsi Világkiállításról. Kisdednevelés, 1900, 545. 1.
- 117./ Utasítás a községi és állami kisdedóvó intézetek és gyermekmenedékházak felügyelő bizottságai számára a kisdedóvásról szóló 1891. XV. tc. végrehajtása tárgyában Budapest, 1912, 75. 1.
- 118./ 1891. XV. tc. a kisdedóvásról. Közli: KRAFFSZY József: A kisdedóvás és Fröbel kisdednevelési rendszere. Bpest, 1892, 48o. 1.
- 119./ I. m. 477. 1.
- 120./ Utasítás az állandó és nyári gyermek-menedékházakat vezető dajkák képesítése tárgyában. A/ Melléklet 363-367.1.
- 121./ I. m. 121. 1.
- 122./ KOZMA Dénes: Az alakító foglalkozások vezérfonala. Kisdednevelés, 1893, 93. 1.
- 123./ I. m. 121. 1.
- 124./ KOBÁNY Mihály: Gyakorlati kézikönyv Fröbel Frigyes foglalkoztató eszközeihez. Budapest, 1882. 31.1.
- 125./ I. m. 1o. 1.
- 126./ Ugyanott.
- 127./ I. m. 13-15. 1.
- 128./ DÖMÖTÖR Géza: Ujabb reformok az alaki foglalkozások terén. Kisdednevelés, 1894, 228-229.1.
- 129./ MOLNÁR M_aria: A magyar gyermek játéka /Munka és társasjátékok. Eperjes, 1897. 12.1.

- 130./ ÖZV. SZÉKELY Gáborné: Kisdédóvói magyar alaki munkák. Szeged, 1895. 3-4. 1.
- 131./ I. m. 11. 1.
- 132./ Ugyanott.
- 133./ I. m. 13. 1.
- 134./ I. m. 14. 1.
- 135./ I. m. 15. 1.
- 136./ I. m. 19. 1.
- 137./ I. m. 17. 1.
- 138./ I. m. 23. 1.
- 139./ Jelentés a Szegedi Kisdédóvó Jótékony Nőegylet által fenntartott és vezetett Szegedvárosi Kisdédóvó-Intézetek 1898-99 iskolai évről. Évkönyv. VI. évf.
- 140./ Beszámoló a Párizsi Világkiállításról. Kisdédnevelés. 1900, 545. 1.
- 141./ A magyar kisdédnevelés irodalma, 1900; Magyar Kisdédóvó, 1895; Kisdédnevelés és módszertan, 1897; A magyar irodalom ismertetése, 1894; Neveléstan 1904; Gyermekversek és köszöntők, 1904; Kisdédnevelés Országos Egyletének története, 1897.
- 142./ PERES Sándor: A szeretet a nevelés alapja. Losonc, 1886.
- 143./ PERES Sándor: Magyar Kisdédóvó. Budapest, 1908, 3-4. 1.
- 144./ I. m. 7. 1.
- 145./ I. m. 13-14. 1.
- 146./ I. m. 64-65. 1.
- 147./ I. m. 312. 1.
- 148./ I. m. 314. 1.
- 150./ I. m. 314. 1.
- 151./ JENCSE Zelma: A hódmezővásárhelyi tanfolyam. Kisdédnevelés, 1910, 609. 1.

- 152./ EXNER Leó: Gyermekfoglalkoztató. Hódmezővásárhely, 1913, 14. 1.
- 153./ I. m. IX. 1.
- 154./ I. m. IX-X. 1.
- 155./ SZABÓ Erzsébet: nyugalmazott, kinszentmártoni; Für Béláné Szilágyi Vilma szegedi nyugdíjas óvónő visszaemlékezései; Csongrád megyei Levéltár Szentesi Fiókja, V./ 1432. Szeged Város Községi Iskolaszékének iratai 1868-1944; Csm. L.Sz.VI/501: Szegedi Tankerületi Főigazgatóság iratai 1882-1944; CsMLSz/VI./503:Csanád, illetve Csanád-Arad-Torontál vármegyék Tanfelügyelőségének iratai; CsMLSz VI/504; Csongrád Vármegye és Szeged város Tanfelügyelőségének iratai 1899-1944.
156. ÖZV.HEILMANNÉ Ambrózy Cecília: Kisdedóvói alaki munkák, játékok, és színjátékok. Szentgotthárd, 1912.
- 157./ I. m. 7. 1.
- 158./ EMBER János: Mire tanitson az óvoda? Kisdednevelés 1905, 286-2881; Angyal Malvin: Mire tanitson az óvoda. Kisdednevelés 1905, 307-8. 1.
- 159./ ANGYAL Malvin: Mire tanitson az óvoda. Kisdednevelés 1905, 307-308.1.
- 160./ NEUMAN Hilda: Az óvodai foglalkozások átreformálása. Kisdednevelés, 1919- 99-104. 1.
- 161./ RAVASZ - FELKAI- BELLÉR- SIMON: A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1968.
- 162./ BARDÓCZ Pál: A magyar kisdednevelés vezérkönyve. Budapest, 1928. 5. 1.
- 163./ I. m. 37. 1.
164. I. m. 37. 1.
165. I. m. 24. 1.

- 166./ I. m. 11. 1.
- 167./ Kisvárdai II. sz. óvoda haladási naplója. 1928/29;
1936/37. 1938/39; 1939/40. év. Szarvasi Óvónőképző Inté-
zet Pedagógiai Muzeuma.
- 168./ BARDÓCZ Pál: A magyar kisdiednevelés vezérkönyve.
I.m. Melléklet a kötet végén.
- 169./ I. m. 104-123. 1.
- 170./ I. m. 79. 1.
- 171./ I. m. 78. 1.
- 172./ I. m. 88. 1.
- 173./ I. m. 88-89. 1.
- 174./ I. m. 89. 1.
- 175./ VINCZE Ágnes: Montessori Mária az imperializmus szolgál-
latában. Óvodai Nevelés, 1953. 35. 1.
- 176./ BARDÓCZ I. m. 89.1.
- 177./ I. m. 89. 1.
- 178./ I. m. 91. 1.
- 179./ I. m. 114-115. 1.
- 180./ HERMAN Alice: Az óvoda és az óvónőképzés. Nevelésügyünk
húsz éve, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965, 374. 1.
- 181./ BARDÓCZ Pál: i. m. 178. 1.
- 182./ I. m. 179. 1.
- 183./ I. m. 180. 1.
- 184./ I. m. 181. 1.
- 185./ STELLY Gizella: Beszélgetések 3-6 éves gyermekek számára.
Pécs, 1937.
- 186./ I. m. 7. 1.
- 187./ Kisvárdai II. sz. óvoda látogatási naplója. 1935. III.20.
Szarvasi Óvónőképző Óvodapedagógiai Muzeum.

- 188./ SZERDAHELYI Elek: A kisdédóvoda társasalompolitikai jelentősége. *Kisdédnevelés*, 1941, 228. 1.
- 189./ Nevelésügyünk 20 éve 1945-1965. Budapest, 1965. 377-378.1.
- 190./ IVÁNYI Gergely: Az óvodai környezetismeret 25 éve a felszabadulástól napjainkig. Szarvasi Óvónőképző belső kiadványa. 5. 1.
- 191./ VÁG Ottó: A magyar óvodai nevelés története. Budapest, 1959. 30. 1.
- 192./ Dr. SIMON Gyula: Harminc év a szocialista óvodáért. *Óvodai Nevelés*, 1978. 326. 1.
- 193./ Szervezett foglalkozás az óvodában. Segédkönyv a módszertani és óvodai gyakorlatokhoz. Tankönyvkiadó, Budapest, 1950. 11. 1.
- 194./ BLEHER: Szervezett foglalkozás az óvodában. Budapest, 1950. 5. 1.
- 195./ Szervezett foglalkozás az óvodában. I. m. 42. 1.
- 196./ I. m. 48, 52. 1.
- 197./ I. m. 104. 1.
- 198./ I. m. 121. 1.
- 199./ I. m. 130. 1.
- 200./ I. m. 144. 1.
- 201./ Vázlatfüzet. Kisvárdai 1. sz. Óvoda. Szarvasi Pedagógiai Múzeum.
- 202./ BARABÁS Ferencné: Milyen foglalkozások és alkalmak felhasználásával fejleszttem óvodámban a gyermekek szám- és térfogalmait? Nevelési tapasztalatok az óvodában. Budapest, 1952. 107. 1.
- 203./ BARABÁS Ferencné: A gyermek szám- és térfogalmainak fejlesztése a középső csoportban. Nevelési tapasztalatok az óvodában. Budapest, 1952. 115. 1.

- 204./ HEMANN Alice: A munkatervekről. Gyermeknevelés, 1949.
11. sz.
- 205./ Nevelésügyünk húsz éve. Budapest, 1965. 393. 1.
- 206./ 1953. évi törvény a kisdédóvásról.
- 207./ Nevelésügyünk húsz éve. Budapest, 1965. 394. 1.
- 208./ Modszertani Levelek. Óvodai foglalkozások. Tankönyvkiadó
Budapest, 8. 1.
- 209./ I. m. 10. 1.
- 210./ I. m. 15. 1.
- 211./ I. m. 6. 1.
- 212./ I. m. 12. 1.
- 213./ I. m. 22. 1.
- 214./ Vázlatok. 1953/54-es, 1954/55-ös, 1955/56-os tanév.
Szarvasi Óvónőképző Intézet, Pedagógiai Muzeum.
- 242./ Ugyanott.
- 243./ Dr. BOGNÁR Lajosné: Körzeti felügyelői munkámról. Óvodai
Nevelés. 1956. 161. 1.
- 244./ Felügyeleti, ellenőrzési napló 1954. 21.sorszám.SZOKI.
Pedagógiai Muzeum.
- 245./ Kőrösi Andorné: Didaktikus játékok az óvodában.
Budapest, 1955.
- 246./ I. m. 7. 1.
- 247./ I. m. 122-124.1.
- 248./ I. m. 118. 1.
- 249./ Nevelőmunka az óvodában. Budapest, 1957. 98. 1.
- 250./ I. m. 16-17. 1.
- 251./ I. m. 161 - 163. 1.
- 252./ I. m. 167. 1.
- 253./ HIRLING Györgyné: Számolás - szemléltetés. Óvodai
Nevelés 1966. 104. 1.

- 254./ VINCZE Ferenoné: A Kézikönyv felhasználásának néhány tapasztalata. Óvodai Nevelés, 1959. 273-230. 1.
- 255./ HALÁSZ Béláné nyírlövői óvónő 1960/61-es tanévi vázlatfüzete. SZOKI Pedagógiai Múzeum.
- 256./ Ugyanott.
- 257./ DOMACSEK ILONA Körzeti felügyelő bejegyzése. Állami Óvoda Ór.
- 258./ Nevelésügyünk húsz éve. Budapest. 1965. 398. 1.
- 259./ Az ábrázolás- kézimunka és a számolás oktatásának helyzetéről. Óvodai Nevelés, 1965. 249. 1.
- 260./ SZÉKELY Ildikó óvónő 1967/68. évi naplója. SZOKI Pedagógiai Múzeum.
- 261./ Tiszaszigeti óvoda nagycsoportjának 1967/68-as tanévi vázlatfüzete.
- 262./ ECSÉDI András, GYÓNI Lajos: Mennyiség-, tér-, és formaismeret tanításának módszertana. Budapest, 1965.
- 263./ BURCHARD Erzsébet: Gondolatok a számolás oktatásáról. Óvodai Nevelés 1966. 136. 1.
- 264./ U. o.
- 265./ VARGA Tamás: A mennyiség-, tér-, és formaismeret módszertanáról. Óvodai Nevelés. 1966. 170-171. 1.
- 266./ BURCHARD Erzsébet: Két foglalkozás elemzése. Óvodai Nevelés. 1966. 351-352.1.
- 267./ SZABADI Ilona: A 3-6 éves gyermek és az oktatás. Óvodai Nevelés, 1966. 95. 1.
- 268./ VARGA Tamás: A mennyiség-, tér- és formaismeret módszertanáról. Óvodai Nevelés 1966. 170. 1.
- 269./ Az óvodai nevelés programja. Budapest, 1971. 215. 1.
- 270./ I. m. 217. 1.
- 271./ IGNÁCZ Tiborné: Első örömöm a matematikában.

Óvodai Nevelés, 1971. 142. 1.

272./ Ugyanott.

273./ A nevelési program alapján. Nagycsoportos óvónők tapasztalataiból. Óvodai Nevelés, 1971. 138. 1.

274./ I. m. 139. 1.

275./ I. m. 137. 1.

276./ I. m. 128. 1.

277./ I. m. 138. 1.

278./ BARNA Lujza: Matematikai foglalkozások az emcsi járásban. Óvodai Nevelés, 1971. 270. 1.

279./ DARÓCZI-ECSÉDI-PERLAI: A matematikai foglalkozások módszertana. Budapest, 1975.

F Ü G G E L É K

I. A foglalkozási terem és a karzat Wilderspin kisgyermekiskolájában.

/Közli Vág Ottó: Az óvodai nevelés kialakulása - Bp. 1959.-
című könyvében./

II. A pesti lipótvárosi Szt. József intézetben előforduló
tantárgyak

/Vág-Orosz-Zibolen: Brunszvik Teréz pedagógiai munkássága
Bp. 1962./

III. Ez a dokumentum Brunszvik Teréz a Fővárosi Szabó Ervin
Könyvtárban őrzött kézirati hagyatékában maradt fenn.

/Közli: I. m. 65. 1./

IV. A tolnai kisdedóvóképző épülete és alaprajza, /Közli
Draskovits Pál A magyar kisdednevelés és kisdedóvónőképzés
története és jelen állapota c. könyvében/

V.-VI. Wargha Istvánnak a tolnai kisdedóvóképző igazgatójának írt
levél, melyből értesülünk a "számvetési táblák"-ról.

/Magyar Országos Levéltár Pszekció 1652 sz./

VII. A kisdedóvó-intézeteket Magyarországon terjesztő Egyesület
1840-es évi június 26-i határozata.

/MOL. P szekció 1652.sz./

VIII. Rapos József által javasolt óvodai órarend. /Rapos József:
A köz- és alapnevelésügy múltja és jelene Pest, 1868./

IX.-XI. Fröbel-féle munkák kockákból és hasábokból.

/Bardócz Pál: A magyar kisdiednevelés vezérkönyve,
Bp. 1928./

XII.-XIV. Kerek, négyszögletes és háromszögletes lerakó
táblák. /Özv. Székely Gáborné: Kisdiedóvói magyar
alaki munkák. Szeged. 1895.

XV. Az 1891. évi XV. tc. végrehajtási Utasítása.
/Bp. 1892./

XVI. A végrehajtási Utasítás azon lapja, amely a tárgyunk-
hoz kapcsolódó eszközöket előírja.

XVII. Mintaszerűen berendezett óvoda képe és alaprajza.
/ I. m./

XVIII. Az 1891. évi XV. tc. szelleme alapján egy óvoda képe
és alaprajza.

XIX. Exner Leó által javasolt óvodai foglalkoztatási terv.
/Exner L.: Gyermekfoglalkoztató. Hódmezővásárhely
1913./

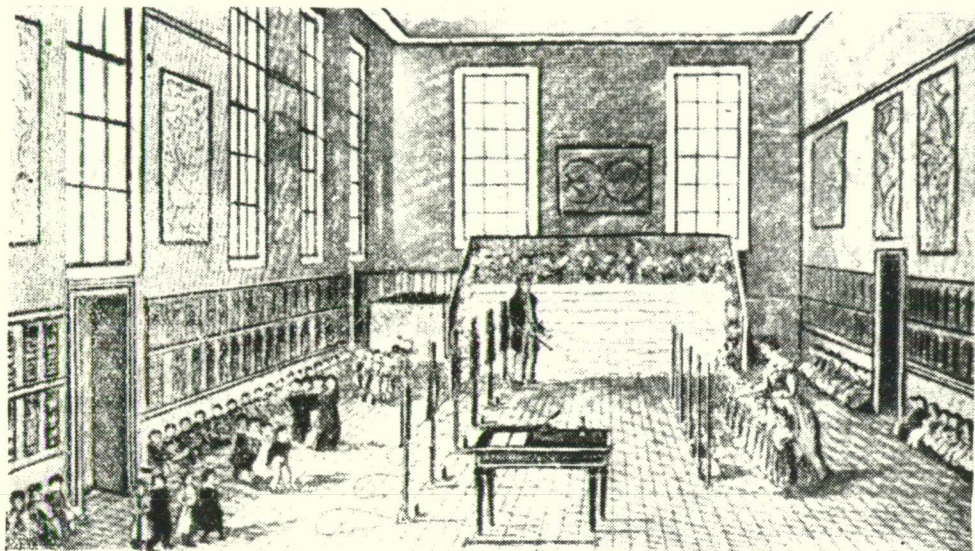
XX. Exner Leó haladási napló mintája.
/I. m./

XXI. Bardócz Pál foglalkoztatási terve /Bardócz P.: A ma-
gyar kisdiednevelés vezérkönyve Bp. 1928./

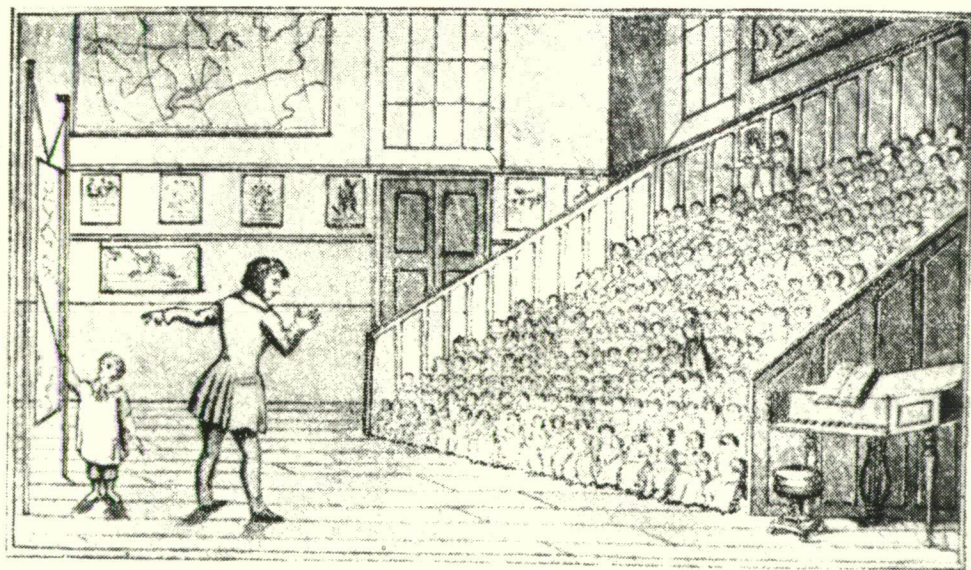
XXII. Óvodai foglalkozási anyag részletes heti felosztása.
/Bardócz: I. m./

XXIII. Stelly Gizella vázlatgyűjtemények részlete
/SZOKI pedagógiai muzeuma/

- XXIV. Egy óvodai csoport az 1930-as évből /SZOKI pedagógiai múzeuma/
- XXV-XXVI. Kisdédóvónői oklevél Exner Leó aláírásával
/ Szálágyi Vilma magántulajdona/
- XXVII. Szilágyi Vilma óvónő eszkökmánya. /Sz.V. magántulajdona/
- XXVIII. Szilágyi Vilma szegedi óvónő működési bizonyítványa. /Szilágyi V. magántulajdona/
- XXIX. Szilágyi Vilma kinevezési okmánya. /Sz. V. magántulajdona/
- XXX. A kisváradai II. sz. államú kisdédóvoda 1932. évi látogatási naplójának részlete.
- XXXI. A kisvárdai II. sz. áll. óvoda 1936./37. évi haladási naplójának részlete
- XXXII. A kisvárdai II. sz. áll. óvoda 1939/40. évi haladási naplójának részlete.
- XXXIII. Az őri állami óvoda 1960. évi felügyeleti, ellenőrzési naplójának egy bejegyzése.
- XXXIV. Didaktikus játék vázlata az 1953/54-es tanévből
/SZOKI pedagógiai múzeuma/
- XXXV. Óvónői vázlat számolás-ból 1960. /SZOKI ped.muzeuma/
- XXXVI. Halmazelmélet az óvodában. Részlet /Óvodai Nevelés.
1982./
- XXXVII. Mai óvodások matematika foglalkozáson az óvodában.



A foglalkozási terem Wilderspin kisgyermekiskolájában



A karzat (gallery)

Az elliptikus módszer	Ezt a tanítási módszert kétféleképpen lehet alkalmazni: vagy <i>szókhagyás</i> útján, vagy szavak kicsérélésével a mondatokban. Kontraszt: A gyermek legyen illetlen. — Gondolkodási és beszédgyakorlatok. Nyelvtan a gyermeknek megfelelő formában kifejtve.
Természetrajz	A gyermekeket hozzá kell szoktatni ahhoz, hogy megfigyeljék a növények és az állatok <i>részét</i> , majd meg kell magyarázni nekik ezek hasznát.
Technológia	A termények létrejöttétől a mesterséges feldolgozásig azok mindennemű felhasználását és az ember számára való hasznát szemléletessé kell tenni és meg kell magyarázni. A terményekből létrehozott termékeket meg kell nekik mutatni.
Mesterségismeret	Meg kell nekik mutatni mindenféle kézművesmunkát, képet kell róluk bemutatni, szükségességüket és az emberek által az emberek számára hajlított hasznukat meg kell magyarázni.
Az öt érzékszervről	Ez beszélgetés, kérdések és feleletek útján történik.
Földleírás	Ugyanúgy. A legközelebbi környezetről, a házról, a benne levő emberekről, körülményeiről; ez a kör szélesedik.
Hasznos elbeszélések	Ezt a tanító mindig összekapcsolja az elbeszélést a vonatkozó kérdésekkel, és egy a gyermekek számára megfelelő e célból kiválasztott szentenciával.
Mérték- és pénzismeret	Jellegzetesen bemutatva.
Egészisztan	Faust katekizmusa stb.
Különböző dolgok megnevezése	Ez a tulajdonságaikat jelző szavakkal kapcsolatban történik.
Az év beosztása	Napok stb., az idő általában.
Ének	Ez egy igen hasznos és kellemes tantárgy, fejleszt és megalapozza a tiszta hallást; fejleszt a hangot, megkönnyíti és kellemessé teszi a könyv nélküli tanulást. A zene mint az esztétikai érzék fejlesztése; a harmónia, a lelki harmónia, a jóindulat, a szeretet, a szépség, s ebből következőleg a rend és a tisztaság szeretetének stb. fejlesztése általában.

KISDEDŐVÓ ÉS -KÉPZŐ INTÉZETEK

A pesti lipótvárosi Szt. József intézetben előforduló tantárgyak³¹

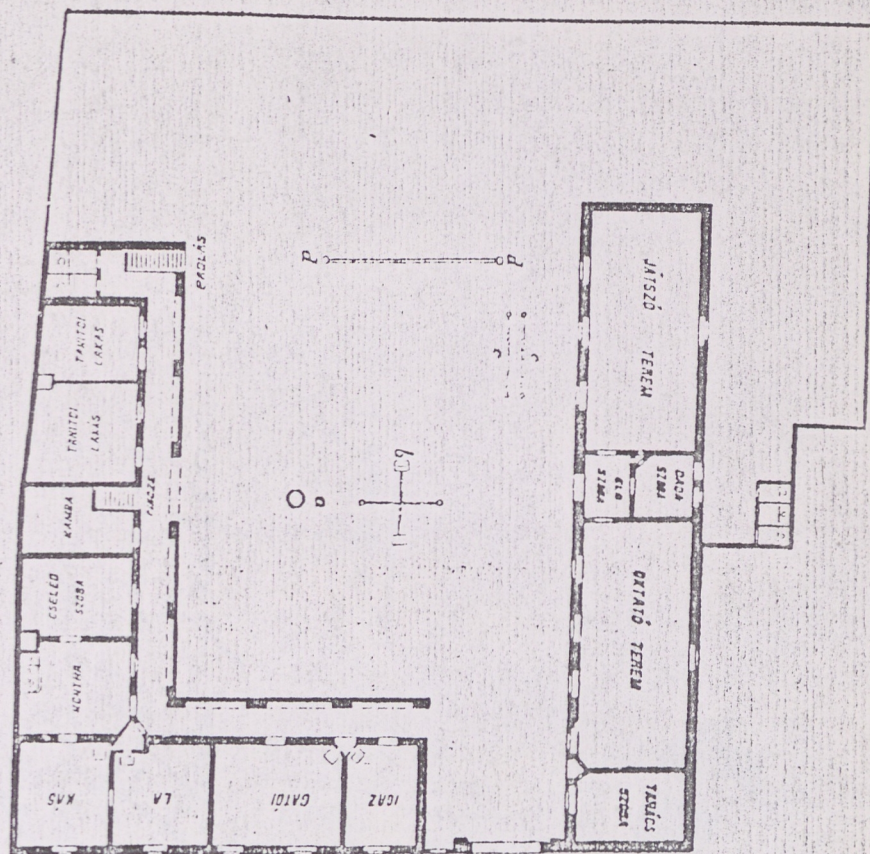
Vallás	A vallás tan egyes tárgyai, amelyek a még igen kicsiny gyermekek felfogóképességének megfelelőnek, részben szentenciák, részben a bibliai történetből vett példák által fejlődők ki. Így felfoghatóvá lesz számukra a Miatyánk és Isten tízparancsolatának tartalma is.
Betűismeret	A betűk megismerése részeik felrajzolásával vagy az egyes betűknek logikus előrehaladás útján történő megmagyarázásával kezdődik.
Betűzés	A betűzés a beszélőszervek szórákkoztató gyakoroltatása útján történik.
Alakismeret	Az alakismeret ideiglenes könnyítés és egyben bevezetés az íráshoz és a geometriai viszonyok megismeréséhez. A tanító megajánlja őket hogy hogyan kell egyenes, görbe, ferde, félkör és kör alakú vonalakat húzni, ezeket összerakni a velük, és alakokat képezni. Mindez a mindennapi élet számára és az eszközök megfigyelése céljából.
Számolás	A kezdők csak az ujjalkon számolnak tízig, majd húszig, végül a számológép golyóin ötvéntől százig. Az előrehaladottabbak azután hozzákezdnek összeadni, kivonni stb. is.
Magyar és német szavak	A gyermekek mindenképp az emberi test részecskéinek megnevezését gyakorolják. Azután megtanítják őket hosszabb-rövidebb magyar nyelvű mondatokra is, és németül megmagyarázzák ezeket, majd megtanulják az iskola, az otthon, a város stb. valamennyi tárgyát pontosan megfigyelni és megnevezni.

³¹ Ez a dokumentum Brunszvik Teréz a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban őrzött kézirati hagyatékában maradt fenn. Jelzete: IX. Mj 61. Eredeti nyelve: német. Keletkezésének valószínű időpontja: 1830. Német nyelven, a befejező rész kivételével, Benes Pirokska publikálta „Gräfin Therese Brunszvik und die Kleinkindererziehung ihrer Zeit” című munkájában (67—69 lap).

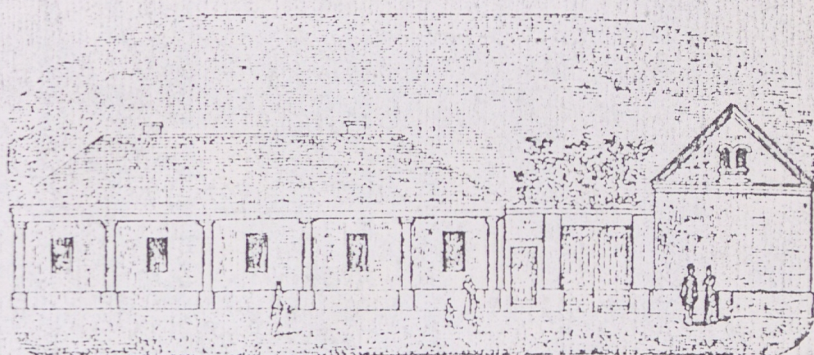
Délelőtt

Délután

	8-től 9 óráig	9-től 10 óráig	10-től 11 óráig evés és játék.	Végül fél óra hosszát új dalok, azután ½ óra felkészülés a távozáshoz.	2-től 3 óráig	3-tól 4 óráig ³⁴	4-től 5-ig étkezési és játékidő.	Befejezésül ½ óra hosszát új dalok, ½ óra előkészület a távozáshoz.
Hétfő	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének, azután vallási beszélgetés. (A tanítói.) 1 ¼ óra: Olvasási gyakorlat osztályonként az első monitorokkal, miközben a másodikmonitorok a tanítótól olvasni tanulnak. ³³ 1 ¼ óra: Az osztályonkénti olvasási gyakorlatát a másodikmonitorok vezetik, miközben az első monitorok a tanítótól olvasni tanulnak.	1 ¼ óra: Közös számolás a számolókéretekkel. 1 ½ óra: Osztályonkénti számolás, miközben az első és másodikmonitorok felváltva segítene, illetve maguk tanulnak számolást a tanítótól. 1 ¼ óra: Számlázás és hangjegyek, együttes oktatásban.	1 ¼ óra: Természeti ismeret és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének, azután a földleírás alapfogalmai, majd 1 ½ óra váltott olvasástanulás, mint fent.	1 ¼ óra: Német és magyar megnevezések, kézművességekkel (a tanítói). 1 ¼ óra: Ismétlés az első monitorokkal osztályonként. 1 ¼ óra: A másodikmonitorokkal, miközben a másodikmonitorok váltakozva írnak ismeret közösen.		
Kedd	Előkészület, ima, ének, bibliai beszélgetés. 1 ¼ óra: Olvasási gyakorlat az első monitorokkal, miközben a másodikmonitorok a tanítótól olvasni tanulnak. 1 ¼ óra: Az osztályonkénti olvasási gyakorlatát a másodikmonitorok vezetik, miközben az első monitorok a tanítótól olvasni tanulnak.	1 ¼ óra: Természeti ismeret és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének, azután a földleírás alapfogalmai, majd 1 ½ óra váltott olvasástanulás, mint fent.	1 ¼ óra: Német és magyar megnevezések, kézművességekkel (a tanítói). 1 ¼ óra: Ismétlés az első monitorokkal osztályonként. 1 ¼ óra: A másodikmonitorokkal, miközben a másodikmonitorok váltakozva írnak ismeret közösen.		
Szerda	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének. Nyomban utána: közmondások elbeszélésekkel. 1 ½ óra: A közmondások ismétlése, felváltva az első és másodikmonitorokkal, miközben ezek ugyancsak felváltva gyakorolják az írást.	1 ¼ óra: Közös betűtanulás a nagy táblán. 1 ½ óra: Osztályonkénti számolás az első és másodikmonitorokkal, akik felváltva számolást tanulnak. 1 ¼ óra: Számlázás és hangjegyek.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének, azután a földleírás alapfogalmai, majd 1 ½ óra váltott olvasástanulás, mint fent.	1 ¼ óra: Német és magyar megnevezések, kézművességekkel (a tanítói). 1 ¼ óra: Ismétlés az első monitorokkal osztályonként. 1 ¼ óra: A másodikmonitorokkal, miközben a másodikmonitorok váltakozva írnak ismeret közösen.		
Csütörtök	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének. Azután beszéd- és értelemgyakorlatok. Beszélgetések emberekről és dolgokról, vagyis amit röviden fogalomismeretnek neveznek. A további negyedórát mint hétfőn és kedden.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének, azután a földleírás alapfogalmai, majd 1 ½ óra váltott olvasástanulás, mint fent.	1 ¼ óra: Német és magyar megnevezések, kézművességekkel (a tanítói). 1 ¼ óra: Ismétlés az első monitorokkal osztályonként. 1 ¼ óra: A másodikmonitorokkal, miközben a másodikmonitorok váltakozva írnak ismeret közösen.		
Péntek	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének. Azután vallási beszélgetés. (A tanítói.) 1 ¼ óra: Olvasási gyakorlatok osztályonként az első és másodikmonitorokkal, akik felváltva a tanítótól olvasást tanulnak.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének, azután a földleírás alapfogalmai, majd 1 ½ óra váltott olvasástanulás, mint fent.	1 ¼ óra: Német és magyar megnevezések, kézművességekkel (a tanítói). 1 ¼ óra: Ismétlés az első monitorokkal osztályonként. 1 ¼ óra: A másodikmonitorokkal, miközben a másodikmonitorok váltakozva írnak ismeret közösen.		
Sombat	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének. Azután fogalomismeret, mint csütörtökön. 1 ¼ óra: A szerdán tanult közmondások ismétlése, felváltva az első és másodikmonitorokkal, miközben ezek felváltva írnak.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ¼ óra: Természeti és mesterségek, a tanítótól. 1 ½ óra: Ismétlés az első monitorokkal. 1 ¼ óra: Ugyanaz a másodikmonitorokkal, ezek felváltva írást tanulnak. 1 ¼ óra: Beszélgetés szókihagyással és ellentétekkel.	1 ½ óra: Előkészület, ima, ének, azután a földleírás alapfogalmai, majd 1 ½ óra váltott olvasástanulás, mint fent.	1 ¼ óra: Német és magyar megnevezések, kézművességekkel (a tanítói). 1 ¼ óra: Ismétlés az első monitorokkal osztályonként. 1 ¼ óra: A másodikmonitorokkal, miközben a másodikmonitorok váltakozva írnak ismeret közösen.		



A tolnai kisdedőnképző alaprajza.



A tolnai kisdedőnképző épülete.

Tehintse
 Bőförményi Wargha Eszter
 Anna, a' polnai kéjki-írócses'
 Szegedjének, hitőre hízelése.

Polnai.

Hivatalból

Értesítő ur!

Köszönéssel fogadta a' kys. választósság Hegyednek m. h. 4én költ. Kalauerlevelével a' jökv. választmány által felszerjesse kiadott, oktatás a, b, c. s számvetési tábláit; mielőtt azonban ezek' köze, nyomatása a' közgyűlésnek ajánlathasználat, az iránti határozat Hegyedet általam kérőleg felszólítani: lenne szives előbb mellé, jök rövid bemutatást is készíteni, melly szerint azokat az illető tanítók és kiadók helyesen használhassák.

Egy utat nem hallgathatott el a' t. Választósságnak az iránti aggodalmát, hogy miután az értesítés táblákon olvas, hasznos példák L' Ameñais' munkáiból vannak egy részt kiad, melve, habár a' Censor netán észre nem vette is azokat, de később a' Kormány előtt méltatlan gyaníba eshetik végessők a' Választósság, miáltal az Egyesület' stens ügyes igen veszté, lyesszennék.

Egyébírás urí sziveségébe ajánlott különös tisztelettel maradok.

Hegyednek

Pest, január' 10^{én} 1839.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
P. SZÉKÉJÉ

aláírószolgája
Károlyi Lajos
egyesületi titkár.

(Kisdedovó-írókészes Magyarországon arjósor, Egyesületes körponti Választószághozak
1840-ik évi június' 26-ik költ. kavarozasa

B. A megüritő ovónemendéki helyek' egyikének beöltésül folyamodó' Schnoceres Eduard, ki
előmunkas birományának' éterint az elemi-iskola-sanisai és privát nevelői pályán
már némi érdemeket szerzett, és magyarul némiesül egyaránt beszél, felvevessék; másikkára
pedig a' titoknok' ajánlásának' következtében, Lárman György rokonczi leányiskola.
beli tanító, ki már egy alkalommal felvevessen, az imént érvényes leányiskolának' élende
léphérséde miatt vala kénytelen elmaradni, degedydiájára' újonnan kinevezessék, noha
pályája bevégezésével f. e. szeptember végén menendő a' képtelenségbe; de kavarozas
a' kiokvalaprmány, illetőleg pedig az újonnan kinevezés degedydiájára is értekezni
rendeltesen.

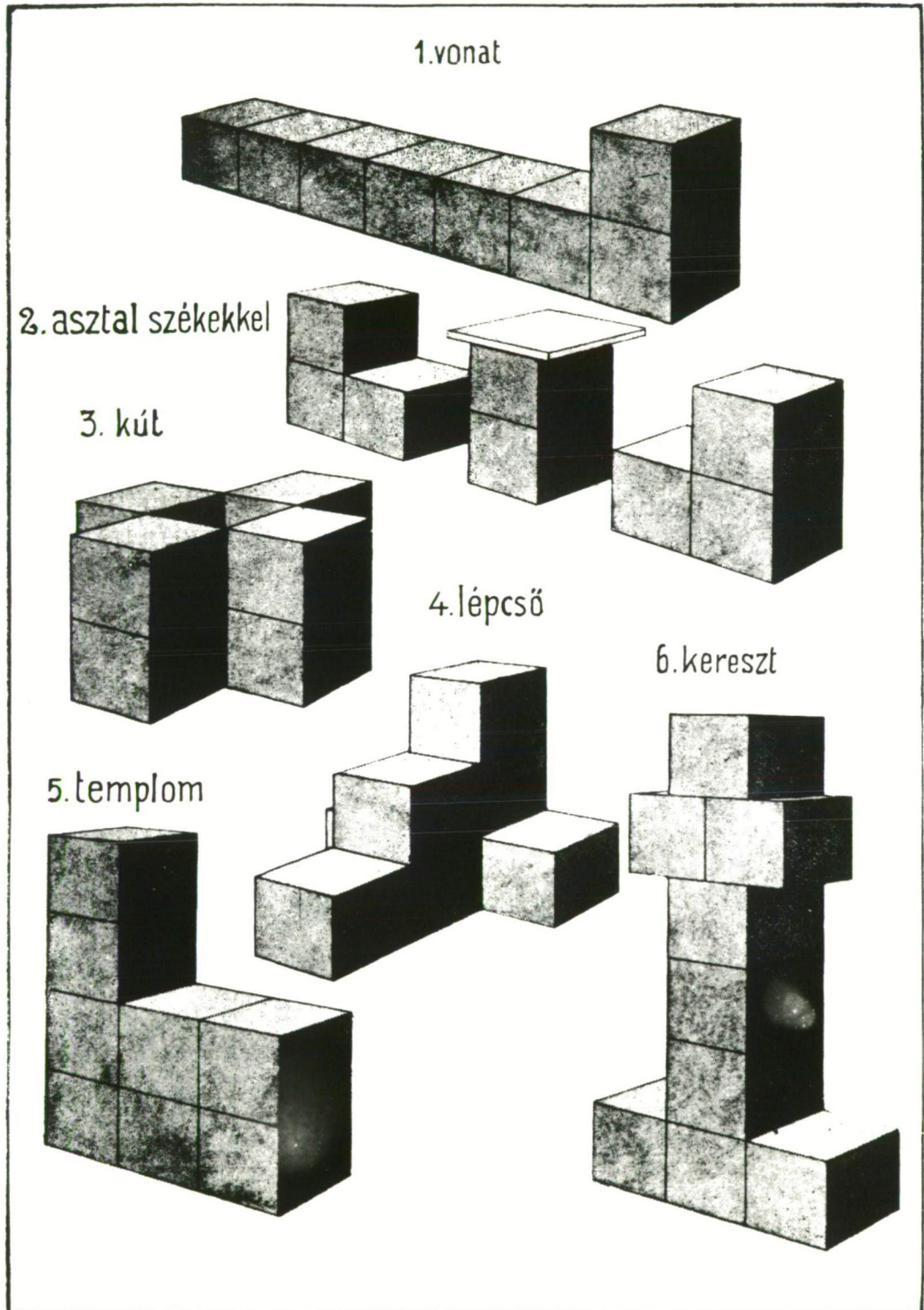
Kiadta
Kacskóné Lajos
egyekefelen' titoknok.

A) Óra-rend.

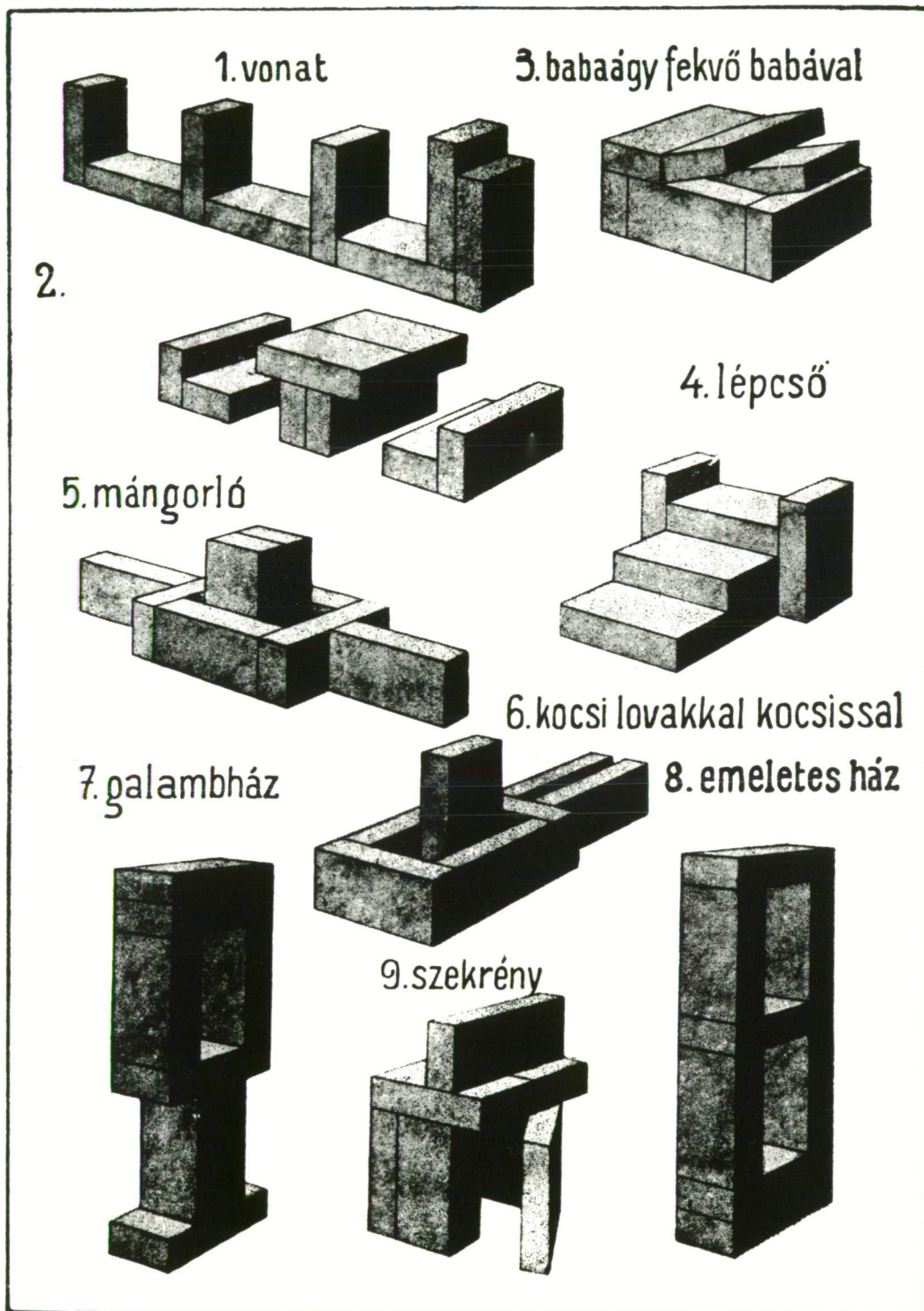
vagyis

órák szerénti beosztása a nevelés végrehajtásának.

Virradattól 8 óráig:	A kisdetek egymásután érkeznek; föl-tétetvén, hogy otthon reggeliztek, enniva-lójukat a dajka elteszi, fölruháikból kivét-kösteti, emeket fölággatja, veszélyes és ér-tékes hozományait elszedegeti, — eme-seket haza szolgáltatván, a piszkosokat megtisztogatja; a betegeseket, bőrküteg e-seket és sebeseket el nem fogadja.
8—8 ³ / ₄ óráig:	A testi nevelés gyakorlóí, kiki az ő haviszerepéhez képest saját korosztálya mellé, a bírálóval együtt megjelennek. Az érkezés folyamatban van; e köz-ben szabad mozgás, a gyakorlóknak foly-tonos kémelő, tanulmányozó, jegyező s irányzó fölügyelete mellett.
8 ³ / ₄ —9 óráig:	Tisztasági, takarékosági s egészségi szemle a magassági fokozat sorában fölál-lított kisdetek mindenikének fején, kezén, ruházatán és zsebeiben. — A zsebkendő fölmutatása követeltetik. Az I. korosztály rendes ürülése.
9—9 ¹ / ₄ óráig:	Belterembe vonulás, reggeli ima és ének; az I. korosztály lelki nevelésének gyakorlója által vezérelve. — A külterem ez alatt szellőztetik és tisztogatnak.
9 ¹ / ₄ —9 ² / ₄ óráig:	Az I. korosztálylyal társalgás a bel-teremben. — A külterembe visszavonult illetőleg 20 II-ik korosztály ürülésre bocsátatik. — percig: A III-ik korosztály a napirendben megírt testi gyakorlatokban részesül.
9 ² / ₄ —10 ¹ / ₄ óráig:	Az I. korosztály helyét elfoglaló II-ik kal társalgás a belteremben; mialatt az I. és III-ik korosztályoknál a külteremben 2-od reggeli, rendes ivás, szabad mozgás; a III-ik korosztály rendes ürülésre bocsátatik.
10 ¹ / ₄ —11 ² / ₄ óráig:	A II-ik helyébe lépő III-ik korosztálylyal társalgás. Az I. korosztálynál ren-dezett mozgás. A II-ik korosztálynál má-sod reggeli és ivás.
11 ² / ₄ —12 óráig:	Együttes hálaima után hazabocsa-tás. tödulást mellőztető elfoglaltatás 5 percig.
12—1 óráig:	Némely tavolról bejáró kisdet után az ebéd be szokott küldetni, ily ebédeket a kisdetek a dajka fölügyelete alatt kül-tik el.
1—2 óráig:	Mint 8 óráig.
2—1 ² / ₄ óráig:	Mint 8 ³ / ₄ óráig.
2 ² / ₄ —2 ³ / ₄ óráig:	Szemle, mint 9 óráig. — Azonban az I. korosztályban az álmások lefektethe-tők;
2 ³ / ₄ —2 ³ / ₄ óráig:	a II. korosztályban már csak a gyengéb-bek fektethetők le; a III. korosztályban egyedül a leggyen-gébbeket szabad lefektetni.
2 ³ / ₄ órától 20 percig:	Az I. korosztálynál társalgás; a többi-nél is ugy, mint 9 ² / ₄ óráig.
3—3 ³ / ₄ óráig:	Az I. korosztálynál uzsonna, ivás és mozgás; a II. korosztálynál társalgás; a III. korosztálynál uzsonna, ivás és ren-des ürülés.
3 ³ / ₄ —5 óráig:	Az I. korosztálynál testi gyakorlatok. a II. korosztály uzsonna, ivás, testi gya-korlatok; a III. korosztálynál társalgás.
5óra után:	Mint 12 óráig

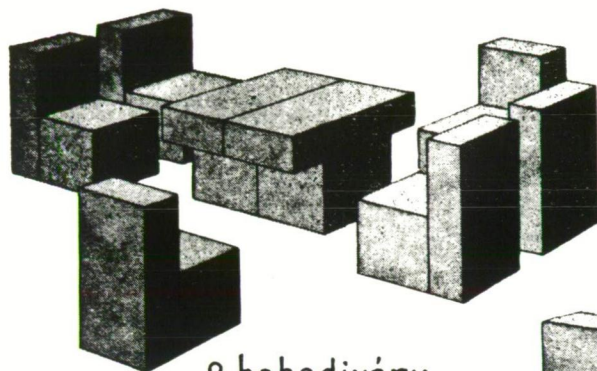
I. Fröbel-féle (kockákból) munka fokozatos menete. (I. csoport részére.)

II. Fröbel-féle munkák fokozatos menete hasábokkal.

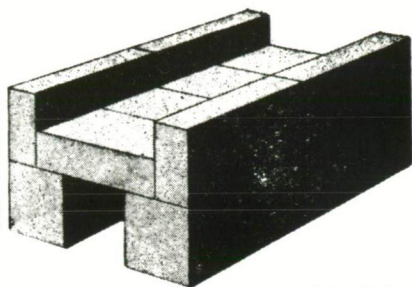


III. Fröbel-féle munkák kocka- és hasárból.

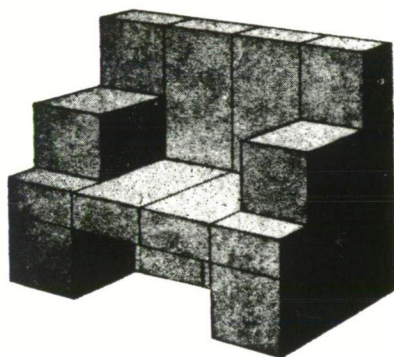
1. asztal székekkel



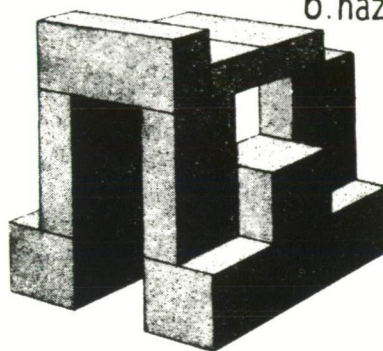
3. hid



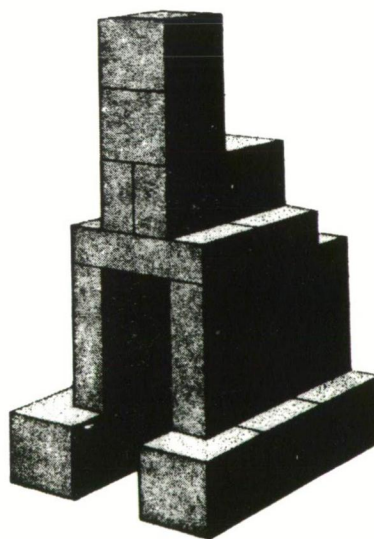
2. babadivány



6. házablakkal



5. templom



4. baba tűzhely

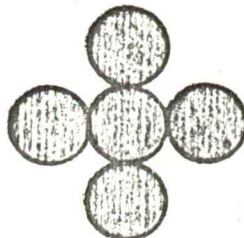


Színes kerek lap.

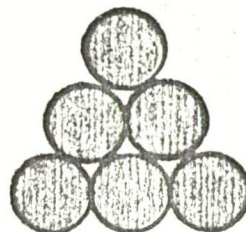
I.



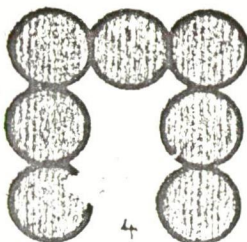
1



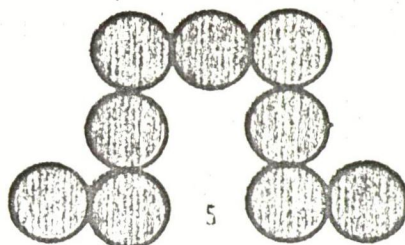
2



3



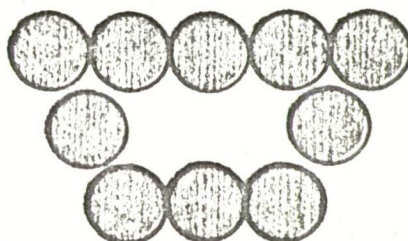
4



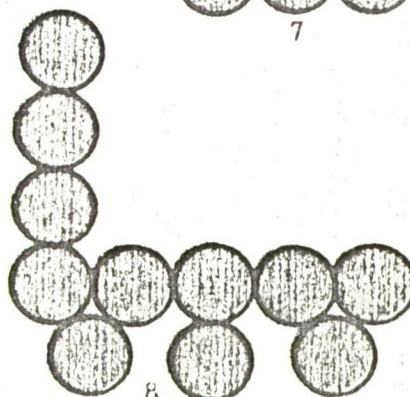
5



6

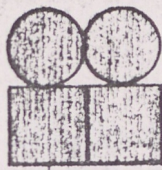


7



8

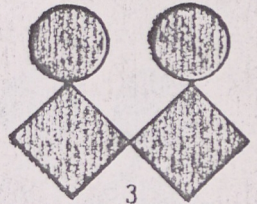
I. Kerek és négyszegletes tábla.



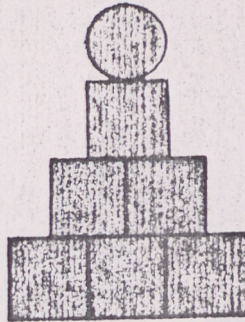
1



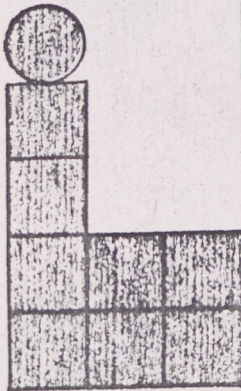
2



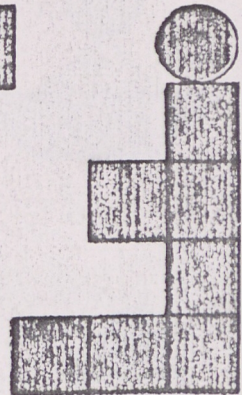
3



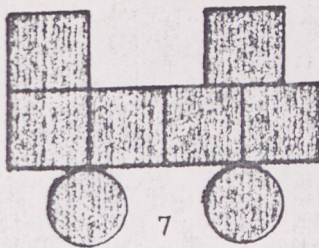
4



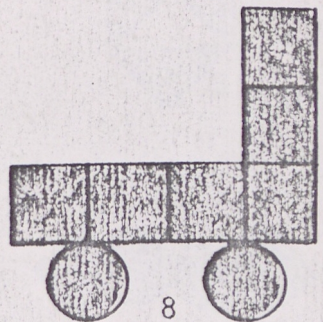
5



6

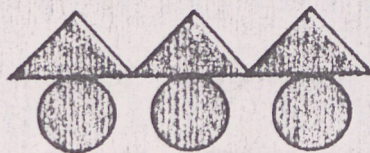


7

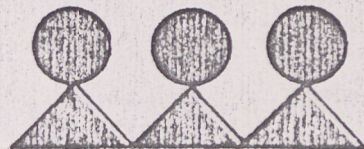


8

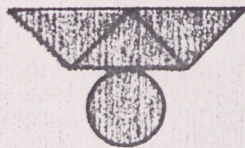
Kerek és háromszegletes tábla.



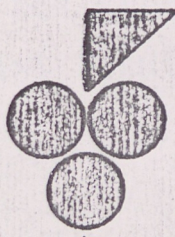
1



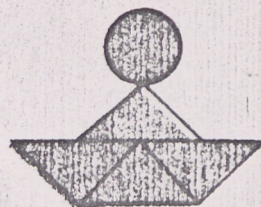
2



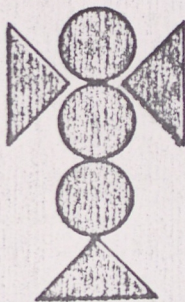
3



4



5



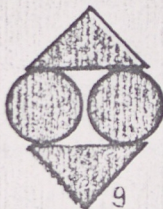
6



7



8



9



10



11

UTASÍTÁS A POLGÁRI KÖZSÉGEK

SZÁMÁRA

A KISDEDÓVÁSRÓL SZÓLÓ 1891. ÉVI XV. TÖRVÉNY-
CZIKK VÉGREHAJTÁSA TÁRGYÁBAN.

*(Kiadta a vallás- és közoktatásiügyi m. kir. miniszter 1892. évi október
hó 8-án 44,000 szám alatt kelt rendeletével.)*

Ara 50 kr.

• ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ •

BUDAPESTEN,

NYOMATOTT A MAGY. KIR. TUD. EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.

1892.

B) Foglalkoztató eszközök.

1. Értelmező eszközök.

a) Természeti tárgyak gyűjteménye. Kitémőtt állatok: sas, bagoly, galamb, egy pár éneklő madár, sün, egér, hősög, mókus, házi nyul. Az ismertebb állatok gyűjteménye fából vagy papírgyurmából viszonylagos nagyságban. Rovarok. Nehány hal, béka, kígyó, gyík, rák. Magvak s nyers anyagok, a környék növényei szárított példányokban. Ismertebb ásványok.

b) Gazdasági-, házi- és konyhaeszközök. Az iparosok ismertebb eszközei kicsinyített példányokban.

c) A szemléltető képek teljes gyűjteménye (állatok, iparosok, életképek).

2. Játékeszközök.

Az ismertebb játéktárgyak gyűjteménye: labda, hintaló, dob, trombita, fákardok, fapuskák, bábkák, kuglijáték, kis taligák, egy legegyszerűbb szerkezetű gyermekkocsi, melyre két gyermek felülhessen. Kerti eszközök, melyeket a gyermekek a kisedővönő vezetése mellett az intézet kertjében használhatnak.

Játékra szolgál az udvaron 10—15 négyszögletes területen 0,30 méter magas rétegben deszkával körülvéve felhalmozott tiszta homok is.

3. Eszközök a munkaszerű foglalkozásokhoz.

1. Fröbel-féle színes labdák egy példányban.

2. Fröbel-féle golyó, kocka, henger egy példányban.

3. Fröbel-féle I. és II. építő dobozból 40—40 példány a gyermekek és egy-egy nagyobbított példány a kisedővönő számára.

4. Fröbel-féle III. és IV. építő dobozból 20—20 példány a gyermekek és egy-egy nagyobbított példány a kisedővönő számára.

5. Lerakó tábláskák (400—400 darab négyszög, derékszögű és egyenszögű háromszög).

6. Öt csomag szilánk.

7. Hét csomag lerakó vessző.

8. Egész és fél lerakó körök, mind a három nagyságúból 150—150 darab.

9. Egy ládika rostált patakkavics és egy ládikával növénymagvak.

10. Füzőlap (a 7. és 5. szám széles szálából 150—150 darab).

11. 40 darab aczélfűző tű.

12. 40 darab palatábla (egyik lapja hálózott, a másik vonalozatlan).

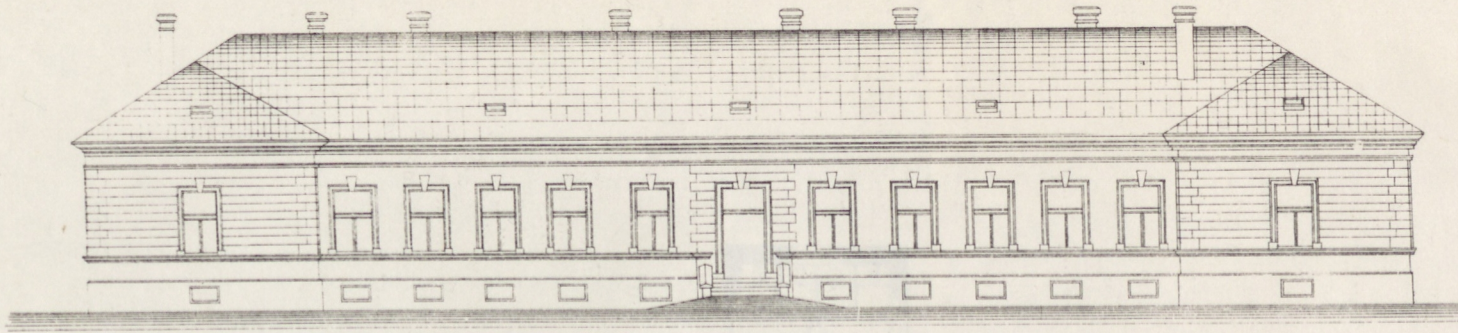
13. Egy doboz palavessző.

14. Különböző színű papírok és kartonok.

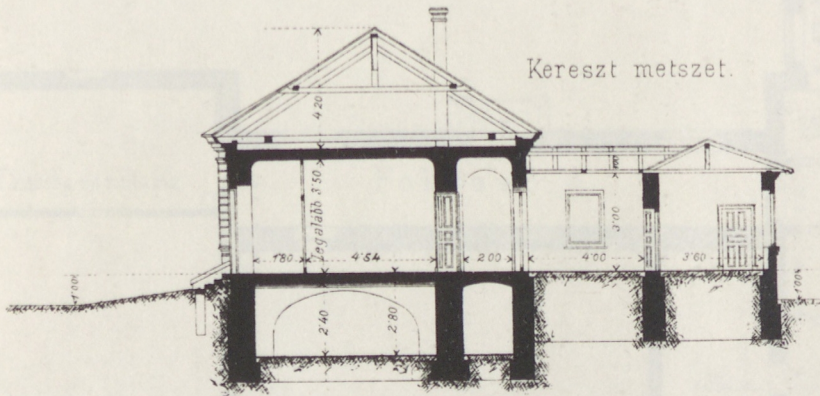
15. Tompa végű ollók, csetek, ragasztó eszközöket tartalmazó edények.

16. Az agyagmunkához deszkalapok, mintázó fakések.

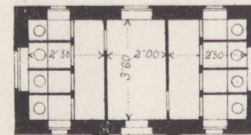
Homlokzat.



Kereszt metszet.

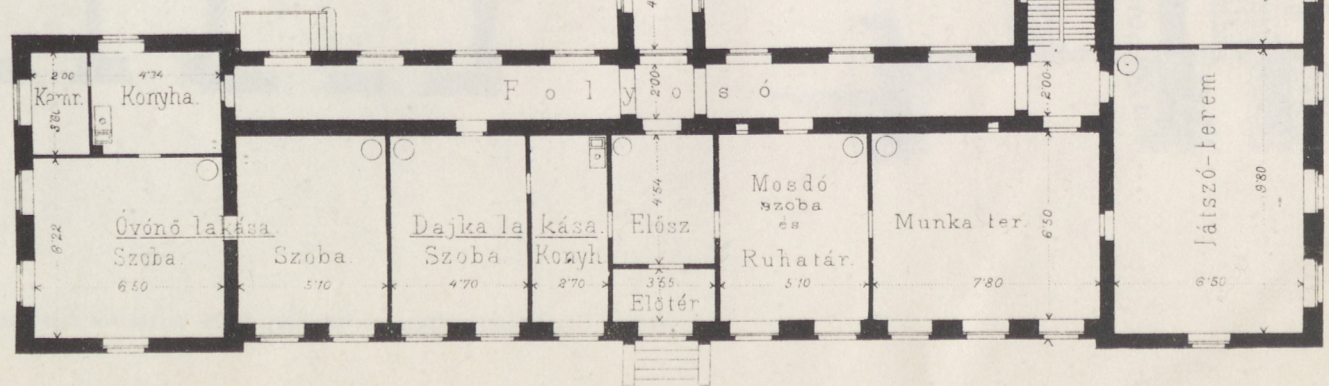


Udvar.

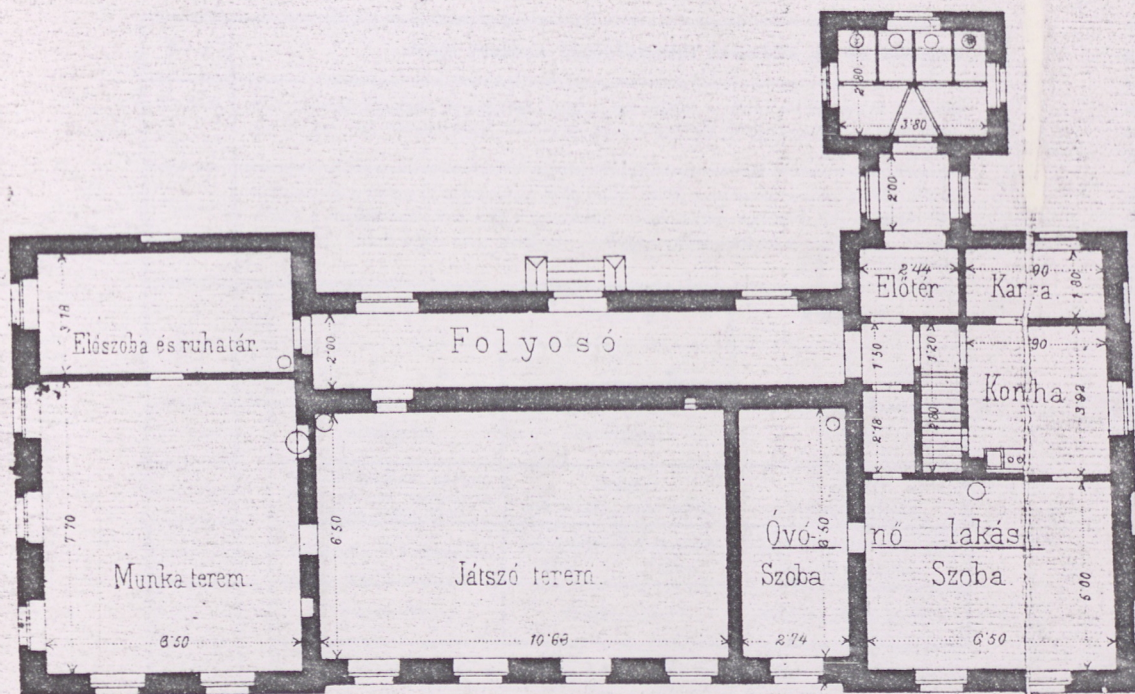


100 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mtr.

Mintaszerűen
berendezett kisdédóvoda.



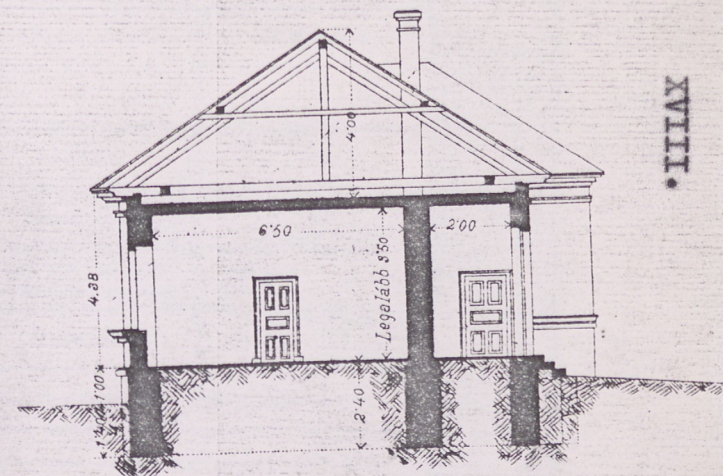
Előkert.



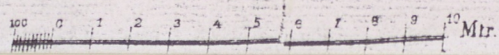
Előkert.

Kisded óvoda egy játszó és egy munka teremmel.

Kereszt metszet.



XVIII.



Minta az „Általános
a fővárosi óvodák részére tervezett és a „Felügyelő bizott-

Óra	Napi rendszeres foglalkozási teendők az év minden																	
8-3 30 2-3 30	A f... sz... j... munka-																	
3 30-9 3 30-3	Kibocsátás a dajka felügyeletével, még pedig előbb a leányok, azután a fiúk. Ez idő esetén a szellőztetés ideje alatt a gyermekek védett helyen legyenek. Sorba állítás után tozottság ichtő figyelembe vételével. — Helyrevonulás, mit az elhelyezkedés és kellő kell — a foglalkozás																	
Óra	H é t f ő		K e d d		S z e r d a													
9-1 40	I.	II.	I.	II.	I.	II.	Mese											
1 40-1 20	Beszélgetés		Mozgás		Játék.		(Mozgási játék.)											
1 20-3 40	A beszélgetéssel kapcsolatos utazó mozgások. (Állók, azután ülők.)		Mozgás		Játék.		(Mozgási játék.)											
3 40-10	Daltanulás.		Verstanulás.		Csendes játék vagy dal- szöveg gyakorlás.													
10-1 21	Mozgás. (Járó.)		Mozgás. (Járó.)		Mozgás. (Járó és ülő)													
Ozsonúzás, mely alatt a szellőztetés, a felügyelet alatt való nemekszertintí																		
1 21-11	Elevonulás után sétálás, utazó mozgások végzettségével, mit a délutáni szükséges Ina. Hazavonulás a helyi körülmények szerint. Gondoskodás a 11 óra																	
3-1 24	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.								
1 24-4	Munka.	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.	Játék.								

foglalkozási terv"-hez,
ság" számára kiadott utasításban közölt minta alapján.

napjának „Délelőtti” és „Délután”-ján.						Jegyzet
ellenőrzésének tapintatos megfigyelésével. A társas ösztön kielégítése a gyermekek tése szempontjából. Ez alatt a dajka egy-két legügyesebb gyermekkel előkészíti a termet.						Népes óvodák- ban szerda és szombat délelőtti 9-10 fel 10-12 tartó foglalko- zásokat tanács- sabb csoportok- ban, korukhoz mértén végezm.
alatt megfigyelhető a szellőztetés, ha a gyülekezés a teremben történt. Kellemetlen idő innen bevonulnak a játszóba, a legutóbb tanult mondókával, vagy indulóval, a vál- hangulatkelés után nyomban kövessen az imádkozás. Csoportokra osztás — ha követelményei szerint.						—
Csütörtök		Péntek		Szombat		A kir. tanf. fel- terjesztendő ha- ladási naplóban a hét egyes nap- jainak alább fel- tüntetett foglal- kozás- nememel- azok egymás- utánja mellett az anyag is pon- tosan beillesz- tendő. A szep- teemberi 2. hét munkaterve je- len műben mel- lelve van mu- tatoul.
I.	II.	I.	II.	I.	II.	—
Beszélgetés		Beszélgetés		Mese		A délutáni játé- kokat a dajka, illetőleg a dajka vezessék min- denütt, a hol egy óvónő van. Ó az alatt a már keifőleg eldél- szített munkal- kodást végzi.
Mozgás. (Álló és ülő. Folytatva a hét elejéről.)		Mozgás. (Álló.)		Játék. (Mozgási játék.)		—
Dalsimelés, Versismétlés.		Dalszöveg gyakorlás, Vers és dalsimetés együtt.		Dalszöveg gyakorlás.		—
Mozgás. (Járó.)		Mozgás. (Járó.)		Munka.		—
kibocsátás és berendelés, valamint a mulasztási napló vezetés is megfigyendő.						—
játékdalok és szövegek ismétlése, illetőleg azokhoz való szöveg tanulása követ.						—
után ottmaradó gyermekek célszerű elfoglaltságáról és felügyeletéről.						—
Munka.	Játék.	Játék.	Munka.	Játék.	Munka.	S z ü n e t.
Játék.	Munka.	Munka.	Játék.	Játék.	Játék.	S z ü n e t.

Haladási napló mintája 1.

Nap	Óra	I. csoport	II. csoport	Jegyzet
Szeptember				
I. hét.	9-1/410 1/410-1/210	A gyermekek fogadása. A beszélgetéssel kapcsolatos utánozó mozgások. Helykijelölés. Vers: Az imák egyike. (Reggeli.)		Az itt feltüntetett idő előtti és utáni foglalkozások az általános foglalkozások tervében vannak megnevezve.
Hétfő.	1/210-3/410	Dal: Imá.		
D. e.	3/410-10	Mozgások mint fent, de járással egybekötve.		
D. u.	3-1/24 1/24-4	Játék a dadával. Homokrajz. Játékművészt a dadával.		
Kedd.	9-1/410 1/410-1/210	A köszöntés jövet és menet. Felállások, leülések. A hazavonulás rendjéről beszélgetés.		
D. e.	1/210-3/410 3/410-10	Verstanulás, (Mint tegnap a II. csoportban.) Járó mozgások, mint hétfőn, közösen.		
D. u.	3-1/24 1/24-4	Játék a dadával. (Pl. Bot, levél és keresztíráslapdázás.) Bot- és levélíráskas kavicból. Játékművészt, (Pl. lapdázás).		
Szerda.	9-1/410 1/410-1/210	Mese: „A család” mindkét csoportnak. Lapdázás közösen.		
D. e.	1/210-3/410 3/410-10	Játék a homokba, csendes játékul. Járkálás a „Csücs le” mondókára.		
D. u.	3-1/24	Játékművészt a dadával. Munka az, ami az I. csoportnál, de még gerbejűt is csinálhatnak.		
D. e.	1/24-4	Munkák. Jó időben levél- Játékművészt a dadával, lerakással, rossz időben pálcikával: asztal és szék.		
Csütörtök.	9-1/410 1/410-1/210	Helykiosztás. Kijövet és helymenet. Sorbaillesítések, oszomára vonulás, oszomá-osztás és oszomálás.		
D. e.	1/210-3/410 3/410-10	Az imádalok tanulása. Az imaszöveg tanulása. Járkálások párosan, hegedűszóra egy nagy gyermekkel egy kicsi.		
D. u.	3-1/24	Munka: szilva és alma Játékművészt a dadával. Alakítás nyirk, homokból.		
Péntek.	1/24-4	Játékművészt a dadával. Munka, mint az I. csoportnál, elrakásokkal.		
D. e.	9-1/410 1/410-1/210 1/210-3/410 3/410-19	A hazavonulás és búcsuzkodás módjáról beszélgetés. Szólások és az udvarba való vonulás rendje. Verstanulás: imák. Datanulás: Induló ismétlés, Járkálás, mint tegnap, esetleg a nagyobbak énekel-tetésével való befejezéssel.		
D. u.	3-1/24	Játékművészt.	U. az a munka, mint az I. csoportnál, keresztíráskással bővítve.	
D. e.	1/24-4	Munka: szilva, vagy őszibarackmagból országút és almakirakás.		
Szombat.	9-1/410 1/410-1/210 1/210-3/410 3/410-10	Mese: „A három pillangó.” Játék: „Lapdázás” közösen. Versisművészt: Az imák. Munka: Homokrajz. Munka: Homokrajz. Dalisművészt, indulás.		
D. u.			S z ü n e t.	

Haladási napló mintája 2.

Nap	Óra	I. csoport	II. csoport	Jegyzet
Szeptember				
II. hét.	9-1/410 1/410-1/210	Indulásuk, érkezésük. Az otthoniak. (Az anyakönyvi adatok figyelemmel való kísérése.)		Ugy a kisdetek, mint a szülők érkezése és fogadása miatt az előírt foglalkozások anyaga és rendje még változást szenvedhet.
Hétfő.	1/210-3/410	Mutatások álló helyzetből. Babaállítások, mozdulatok, szegletesen. (Gyermekek.)		
D. e.	3/410-10	Dal: „Jár a baba.” Vers: „Villásfarku fecskék.” (Egyenként és párosan.)		
D. u.	3-1/24 1/24-4	Játékművészt a dadával. Rajzírakásul levélalakok, szilvamágból.		
Kedd.	9-1/410 1/210-1/410	Szülői szeretet és testvérség. Beszélgetésük anyagához illő és állásból kivethető mozgások.		
D. e.	1/210-3/410 3/410-10	Dal: mint tegnap. Vers: mint tegnap. A kijövetek és helymenetek gyakorlása.		
D. u.	3-1/24 1/24-4	Játékművészt a dadával. Alakítás, mint az I. csoportnál. Játékművészt, mint az I. csoportnál.		
Szerda.	9-1/410 1/410-1/210	Mese: „Mit mond a fecske?” Közös játék a „Törülközős.”		
D. e.	1/210-3/410 3/410-16	Homokjáték csendes játék gyanánt. Járkálás összetett marokkal (ököl) és csipőre tett kezéssel.		
D. u.	3-1/24 1/24-4	Játékművészt. Magkirakás. Játékművészt.		
Csütörtök.	9-1/410 1/410-1/210	Az óvoda helységei.		
D. e.	1/210-3/410 3/410-10	Az álló helyzetből otthon végezni szokott mozgások. Dal- és versisművészt a hét elejéről. Babaállítás, sétálva. A hazavonulás rendj. gyakorlása.		
D. u.	3-1/24 1/24-4	Legyező és csákó papírból. Játékművészt. Játékművészt.	Csákó és ivópohár, papírból.	
Péntek.	9-1/410 1/410-1/210	Beszélgetés a labdáról.		
D. e.	1/210-3/410	Babahívogatás és becéző mozdulatok. Vers és datanulás befejező egyenként, kettenként.		
D. u.	3/410-10	Vonulás a füstgomolygás és falevelmozgás utánzásával.		
D. e.	3-1/24 1/24-4	Homokjáték közösen vagy ezen, vagy valamelyik más alkalmas délutánon, egyéniségük kiismerése céljából.		
Szombat.	9-1/410 1/410-1/210	Mese: „Az éhes farkas.” Homokjáték közösen. Esőben szobai játék. Pl. „Törülközős.”		
D. e.	1/210-3/410 3/410-10	Verselés egyenként, kettenként. Kocsikíráskas kavicból. Sárgyíráskas kavicból. Dalolás, verselés egyenként.		
D. u.			S z ü n e t.	



FOGLALKOZÁSI TERV

a Székesfővárosi ker.

Községi Kisdédóvó részére

D É L E L Ő T T											
Gyülekezés (A tisztaság ellenőrzése)											
Szabadjáték (A gyermekek megfigyelése)											
Hétre szóló megbízások terében. Szép időben mindig az udvaron. Szabadjáték alatt a kisgyermeknek önállóan gyakorolják a népes játékokat az óvónők felügyeletével. Alól két óráról van, ott az egyik előkészíti a munkaszervező foglalkozásokat. Hétre szóló megbízások alapján: virágápolás, állatgondozás. Eszközök, tárgyak tisztán- és rendben tartása stb. Egyes eszközökkel való szabadfoglalkozás. Érzékszervek állandó gyakorlása.											
Kibocsátás: külön a leányok, külön a fiúk.											
Kibocsátás, szellőztetés.											
A szellőztetés a helyi körülmények szerint történik.											
Csoportok szétválasztása mondókaival. Ima vagy fohászszzerű dal.											
Naponta foglalkozás előtt tiszta, friss levegőben képerces játékos testgyakorlat. Utána hangzó- és nyelvgyakorlat.											
MUNKANEMEK:											
1. Kocsi, hasab. Lerakó- tábla. Vesszővel, egész és félkörökkel stb.											
2. Ágyag: vesszővel és církokkal.											
3. Papír feldolgozása: színes- és selyempapír stb. Csillagragasztás.											
4. Círok: vesszővel, cérna- orsóval, tiszta dobozok- kal.											
5. Fűzés és fonás: papír-, forgács-, gyöngyfűzés, szalma-, hancsfonás.											
6. Közösmunka.											
FOGLALKOZÁSOK:											
1. Beszélgetés.											
2. Mese.											
3. Mondóka, vers.											
4. Dalolás.											
5. Játék.											
6. Munka.											
7. Játékos rajzolás.											
8. Játékos testgyakorlat.											

A foglalkoztatás anyagának

A kisebb (3-4½ éves)						
Hét	Miről beszélgetünk	Beírások	Szemléltetés	Mese	Vers	Mondóka
I						
II						
III						
IV						
A nagyobb (4½-6 éves)						
I						
II						
III						
IV						

[illegible]


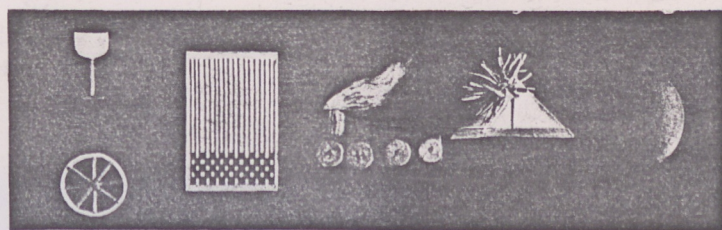
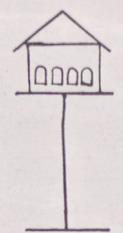
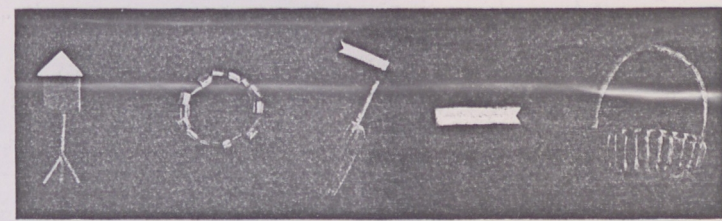

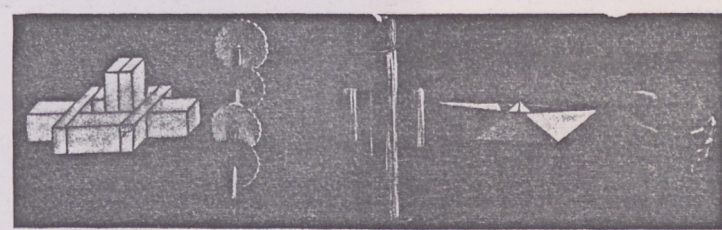
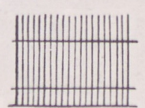
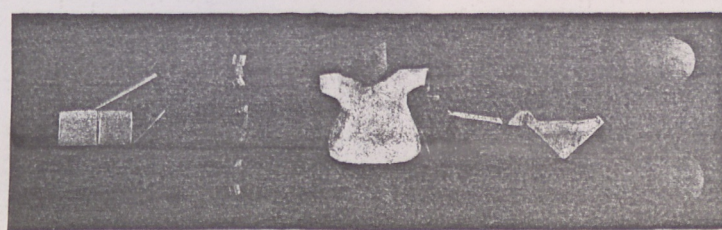
September

gyermekcsoportja							
Dal	Munka				Játék	Játékos testgyakorlás	Jegyzet
	Fröbel	Agyag	Papír	Újrahasznosított játékos rajz			
Csendre szoktatás.	Szabad játék.		Homok vagy kavics.	Homok vagy kavics-kirakás.	Szabadjáték.	Szabadjáték szét! Vigyázz! Helyben megállni.	
»Kicsi vagyok én! 1—2 sor ütemezéssel.		Homok-kirakás.					
»Kicsi vagyok én! 3—4 sor ütemezéssel.	»	»	»	F. t. Levegőben. Keverem a kását! Daráljunk kavát! v. homok-játék.	Ütő- és játékok.	Vigyázzjáték. Képzőművészi köralkatás.	
(Aki nem lép egyszerre ... h. u.)	Homok-kirakás.				Töröm, töröm a mákot...		
Vonat (kocsi-kabó).	Golyó.	»	»	F. t. Levegőben. Karikázunk! Forgó a kerék! v. kavics-kirakás.	Jár a baba, jár...	Vigyázzjáték. Köralkotás, soralkotás.	
Dal szövege, 1—4 sor tapsalással (1 szótág, 1 taps).	Asztal, szék, kőto.	»	»		Erre csörg a díó...		

gyermekcsoportja							
Dal	Munka				Játék	Játékos testgyakorlás	Jegyzet
	Fröbel	Agyag	Papír	Újrahasznosított játékos rajz			
Csendre szoktatás.	Szabad játék.		Homok vagy kavics.	Homok vagy kavics-kirakás.	Szabadjáték.	Szabadjáték szb. Sor- és köralkotás.	
»Kicsi vagyok én! 1—2 sor ütemezéssel.		Homok-kirakás.					
»Kicsi vagyok én! 3—4 sor ütemezéssel.	»	»	»	F. t. Levegőben. Keverem a kását! Daráljunk kavát! v. homok-játék.	Ütő- és játékok.	Vigyázzjáték. Képzőművészi köralkatás.	
(Aki nem lép egyszerre ... h. u.)	Homok-kirakás.				Töröm, töröm a mákot...		
Vonat (kocsi-kabó).	Golyó.	»	»	F. t. Levegőben. Karikázunk! Forgó a kerék! v. kavics-kirakás.	Jár a baba, jár...	Vigyázzjáték. Köralkotás, soralkotás.	
Dal szövege, 1—4 sor tapsalással (1 szótág, 1 taps).	Asztal, szék, kőto.	»	»		Erre csörg a díó...		

ságban áll így is – mert hiszen mindenkinek van egy-két kedvelt meséje, verse, mondakája, és ez sőt, hogy azokat foglalkoztatásának menetébe be kell iktatni. A beszélgetés tárgya tehát mindig azonos, a beszélgetők pedig azonos a beszélgetést, amelyek a körülírnyom miatt valamelyik oldal nem szívesen fogadja, és alkalomszerűen, fel kell szerelni vagy elhagyni. Az első dal: „Kisfiú vagyok én”, és a látékos testgyakorlati foglalkoztatásnak módszeres feldolgozása is megkezdődött már ebben a hónapban, hogy a teljes beszélgetés minél hamarabb és minél tökéletesebb alapon történjen. De a kezdetekben még egytől-egy csoportot, a kisebbek hallás után is megtanulhatnak meggyűjtöttülvé csoportok dalát.

Rövidítések jelei: L. = lásd. — I. cs. = I. csoport. — F. t. L. = Falitáblán. Levegőben.
— Ö. v. ö. = vagy ösztönszerű. — k. = kapcsolat. — r. = ragasztás.

Ét	Beszélgetés	Rajz	Vers	Dal	Mese	M u n k a					Játékos testgyakorlat	Játék	Jeg
						Fröbel: kocka, hasáb, lerakótábla	Fűzés, fonás	Cirok	Papir	Agyag			
I.	Az emlősök és a szárnyasok. — Köztük való különbség. — A madár.	Csirke, tojás. 		Felébredt a kis kakas.	Ismétlés. A török császár és a kis kakas.	Lerakótábla. Vessző, félkör.	Papírfűzés szilánkkal.	Vonat.	Hajtogatás. Csakó.	Tojás.	Repülünk, járunk.	Ismétlés. Hogy a kakas?	
	Kakas, tyúk és kiscsirkék. — A kakas büszkesége.		Felébredt a kis kakas.								Kakasviadal.	É. F. Tojás, golyó.	
II.	A galamb. — Szelid, tiszta, kedves.	Galambház. 		Ismétlés.	A galambról és a héjáról.	Lerakótábla és vessző. Galambház.	Gyöngykoszorú.	Zászló.	Zászló-ragasztás.	Kosár.	Galambtetés. Héja és a kis galamb. Repül a galamb.	Galamb és héja.	
	Március 15-e. — Haza, hazaszeretet.		Messze földről.	Messze földről.	Hamupipőke.						Katonásdi.	Ismétlés. Gólya viszi a fiát.	
III.	Szántás, vetés, faültetés. — Gazdasági eszközök.	Rajzoljunk fát. 			A szegény ember, a medve és a róka. Hüvelyk Matyi.	Hasázból mángorló.	Csillag- és szalmafűzés.	Katona.	Csolnak.	Fészek.	Szántunk, vetünk.	Ismétlés.	
	Hóvirág, ibolya, erdő mező zöldülése. — Örülnek a gyermekek és a madarak.		Itt a tavasz.	Ismétlés.	Mese a virágokról.						Hóvirágot keresünk.	F. É. Szín-ismertetés. Beültettem kis kertemet.	
IV.	Udvar. — Kertrendezésről.	Rajzoljunk kerítést. 		Süss fel nap...	Terülj, terülj asztalkám!	Lerakótábla. Hajó.	Gyöngyfűzés.	Kisleány.	Ismétlés.	Különféle tojások.	Kis kertet csinálunk.	Ismétlés.	
	Eső, szél. — Könnyen meghülünk. — Még nem szabad a földre ülni.				A hét kis gida. A kis doktor.						Virágot ültetünk. Megöntözzük.	É. f. Szaglás. Erdőben.	

XXIV.



31/1922-23. anyakönyvi szám.

307/1923 iratalszám.

KISDEDÓVÓNŐI OKLEVÉL.

Szilágyi Vilma Mária

r. kath. vallású, született 1907. évi szept. hónap 18. napján

Szekelyhíd községben, Bihar vármegyében,

a kisededóvónői képesítő-vizsgálatra jogosító tanulmányait, még pedig a kisededóvónői képző-intézet első és második évfolyamát mint rendes tanuló a kisededóvónői állami kisededóvónőképző-intézetben bevégezvén, az alulírott vizsgáló-bizottság őt a kisededóvónői képesítő-vizsgálatra kizabott tárgyakból megvizsgálta és a következő osztályzatokra érdemesítette.

Hit- és erkölcstanból jeles

Magyar nyelvből és irodalomból jó

. nyelvből

Kisedednevelés- és módszertanból jó

Gyakorlati eljárásból jó

Test- és egészségtanból kitünő

A kisededóvónőképző-intézet második évfolyamáról kiállított osztály-

bizonyítványa szerint:

Ének- és hegedűből kitünő

Alaki munkákból jó

Rajzból jeles

Testgyakorlásból kitünő

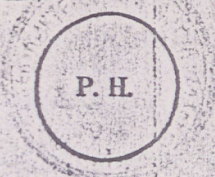
osztályzatra érdemesített.

Mivel ezek szerint *Szilágyi Vilma Mária*
 a kiszabott követelményeknek *jelesen* megfelel, őt magyar
 nyelvű kisdédóvó-intézetek vezetésére képesítettnek nyilvánítjuk.

Kelt *Hódmezővásárhelyen, 1922. június hó 25-én.*

S. Fergina Gyulov
 elnök.

Iserényi Anna
 igazgató.



S. Aurélie Gábor Anna

Babó Irma

Barabásné Róza Gy. Erzsébet

E. L. L.

S. Luczsi M. Gy. Irén

S. L. L.

Ósziparnai Pál. r. k. hitoktató.

a vizsgáló-bizottság tagjai.

A kisdédóvónői képesítő-vizsgálatoknál az eredmény jelzésére: kitűnő, jeles, jó, elégséges, elégtelen osztályzatok használtak.

(Szervezeti Szabályzat, 101. §.)

ESKÜKÖNYV.

En Szilágyi Vilma szegedi kisdednő és jótékony ügy-
 lelt rendes óvónő, esküszöm a Minisztérium és Mindenható Istenre,
 hogy Magyarországhoz annak Alkormányához és Magyarország Kormány-
 záshoz tántoríthatatlan és reménytelen hűséggel viseltetem, Ma-
 gyarország törvényeit és törvényes szabályait megtartom, az alkot-
 mányos kormánynak és hatóságainak rendelkezéit, valamint az óvónői
 tisztséggel járó kötelességeket minentor lelkiismeretesen, hűben
 és pontosan teljesítem és a gondjaimra bízott gyermekeket a magyar
 hazát szeretettel és palidus gondoskodás szellemében fogom nevelni.

Isten engem úgy segítsen !

Szeged, 1927. január hó 12-én.

32/917. 4m.

Szilágyi Vilma
 egyesületi óvónő.

Csáppy Lóránd
 k. r. tanfelügyelő.

őrnő Kizner Nándorné
 egyesületi elnök.

Működési bizonyítvány

Alulírott mint a Szeged-belvárosi nőegyesületi
előadás Isránné özvegye kezevel bizonyítom, hogy
Szilágyi Vilmos ökl. özvegye a születése alatt álló
előadában 1924 szeptember 1-étől, mint kisegítő özvegy
működik.

Bizonyítom továbbá, hogy fentnevezett özvegy keze
alatt kötelességtudóval, szorgalommal, alkhadmuasszal
természetével és a keze gyermekek iránti szeretetteljes
bánásmóddal, így a szülők, valamint az én
megelégedését is kielégelti.

Szeged 1926 május 21-én.

őrnő Agnes Némethy
egyesületi elnöke

őrnő Szabóné Balázs Mária
egyesületi örnő

**Szegedi kisdédóvó
és jótékony nőegylet 1846.**

Magyar királyi vallás- és köznevelési minisztérium.



.800/1926. szám.

VII/3. n.ó.

Elnevezem Ont az 1916. évi XL. t.c. 17. §-a alapján a
Szegedi Jótékonyági Társaság által fenntartott ovoda II. sz.
óvónői állására óvónővé.

Arról örvendőtes tudomásvétel végett azmal a felhívás-
sal értesítem, hogy a hivatali eskü letétele végett Csongrád
vármegye és Szeged város királyi város kir. tanfelügyelőjénél
jelentkezzék.

Az államsegél, mintaláta iránt állásának elfoglalása
után fogok intézkedni.

Budapest, 1926. évi december hó 13.-án.

A miniszter helyett:

Pety
Államtitkár.

Figyelemre

S Z I L Á C S I V I L M A

óvónő állásig. nek,

S Z E G E D.

Hó és nap	Óra	Melyik osztálynak volt közvetlen tanítása s melyik tantárgyból?	A látogató észrevételei és névalírása
			<p>A mai napon lefolyt II. állami órák nyári ünnepjéről a legnagyobb megelégedéssel hívorolt el a jelen volt hallgatók. A vezető h. orvosi, Corba Ilona lelkiismeretes munkájára egyedül nyílt ki mindenki; aki fáradságát nem kimérte dolgoz- tatásában éven át, hogy a vesztése miatt tovább kétszer otthonról visszatérjen, az az ide szolgáló egész eseményre. Itten állás: nagyon kiválóan is működött.</p> <p>Kisvárdán, 1932 július 10. -</p> <p>Gautsner ... aligazságos.</p> <p>Kellemes és kedves kis ünnepséghez az örvényben sok részt vevőket hívunk. Itten sokan éltek Flóridában</p> <p>Jelen vannak Eleonóra Istváné, Gautsner János Hallay Gyulaé, Popp Zsófia Balogh Gyulaé Boros Bolaié, Tomcsányiné Bernát Józsefi Szabó Kataliné, Merey Béla, Zene Gusztáv Lőrincz Sándor</p> <p>Inaként említi Juhász Béla, Kruppa Józsefné, Grünfeld Sigmundné, Hallenbrand Bélaé, Sikors Miklósné, Papp Zsófné</p> <p>Corba Ilona lelkes önkéntes munkájához jelen áldását kérem. Boros Mária tanítóné.</p>
1934. febr. 20.	1-4	Töredékös előadások.	<p>Jelen van</p>

Április

hó

Nap	Óra	Gyermekek csoport	A napi foglalkozás		Hány növendék		A felügyelő-bizottság elnöke ezen naplót látta: (160472912. Vkm. r.)
			megnevezése	t á r g y a	volt	nem volt	
				<i>Sétélán</i>			
	12.1-12.3		Együletesen	Liszt. sz. Anna			
	12.3-3		Szól	- ismerlés			
	3-12.4		Játék	: Pótol járás vers			
	12.4-4		Mese	: Fecseri lejátszva			
	4		Anna	- karaborsálás	19	38	26.31
				<i>Sétélán</i>			
9	8-9		Együletesen	Liszt. sz. Anna			
Pécs	9-12.10		Pécs	: az időjárás változása			
	12.10-10		Test. gyar.	lit. mozg. Anna			
	10-12.11		Ismer.	- szabadjáték			
	12.11-11		Vers	: Lóra dolgom			
	11		Anna	- karaborsálás	22	40	26.39
				<i>Sétélán</i>			
	12.1-12.3		Együletesen	Liszt. sz. Anna			
	12.3-3		Ismer.	- szabadjáték az udvaron			
	3-12.4		Mese	: Nap és éj			
	12.4-4		Játék	: a mese lejátszva, adja			
	4		Anna	- karaborsálás	19	38	26.31
10				<i>Sétélán</i>			
Pécs	8-9		Együletesen	Liszt. sz. Anna			
	9-12.10		Szól	vers: Ismerlés			
	12.10-10		Szól	játék: Megjövés			
	10-12.11		Ismer.	- szabadjáték			
	12.11-11		Ismer.	fej. ját.: a változás			
	11		Anna	- karaborsálás	20	39	26.32
				d. u. szünet.			
12				<i>Sétélán</i>			
Pécs	8-9		Együletesen	Liszt. sz. Anna			
	9-12.10		Pécs	: Tű, béra, nád, gyereg			
	12.10-10		Test. gyar.	lit. mozg. Ismerlés			
	10-12.11		Ismer.	- szabadjáték			
	12.11-11		Szól	vers: a mese			
	11		Anna	- karaborsálás	21	40	26.39

Február

hó

Nap	Óra	Gyermek-csoport	A napi foglalkozás		Hány növendék		A felügyelő-bizottság elnöke ezen naplót látta: (160472912. Vkm. r.)
			megnevezése	t á r g y a	volt	nem volt	
				<i>Szécsény</i>			
	<i>11.13</i>		<i>Agárdi</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
	<i>11.3-3</i>		<i>vers</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>3.14</i>		<i>Árnyék</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
	<i>11.4-4</i>		<i>Árnyék</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
<i>19.</i>				<i>Szécsény</i>			
<i>Rombal</i>	<i>8-9</i>		<i>Agárdi</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
	<i>9-10</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>10-10</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>10.11</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>11.11</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
<i>20</i>				<i>Szécsény</i>			
<i>21</i>				<i>Szécsény</i>			
<i>Hétfő</i>				<i>Szécsény</i>			
	<i>8-9</i>		<i>Agárdi</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
	<i>9-10</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>10-10</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>10.11</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>11.11</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
				<i>Szécsény</i>			
	<i>11.13</i>		<i>Agárdi</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
	<i>11.3-3</i>		<i>vers</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>3.14</i>		<i>Árnyék</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
	<i>11.4-4</i>		<i>Árnyék</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
<i>22</i>				<i>Szécsény</i>			
<i>Kedd</i>	<i>8-9</i>		<i>Agárdi</i>	<i>Szék. sz. Tma</i>			
	<i>9-10</i>		<i>vers</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>10-10</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>10-11</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			
	<i>11.11</i>		<i>Szék. sz.</i>	<i>Szécsény</i>			

Felügyeleti Ellenőrzési napló		Az ellenőrzött szerv	
(Másolati példány)		neve:	
		címe:	
kezdete		Az ellenőrzés célja (tárgya):	
év	hó	nap	óra
19	10	10	4
befejezése		Az ellenőrzést végző hatóság megnevezése:	
19	10	10	4
Az ellen- őrzést végzők neve és be- osztása		Dennarosi Thné.	
Az ellenőrzés, vizsgálat megállapításainak kivonata		házas felügyelő	
1. Kötelező foglalkozásokra tartózkodás elvégzése felvétel. Dec. 5-től azonban nem vezetett foglalkozást, valószínűsíthető, hogy otthon van, orvosi kezelésrel egy időszakra, majd visszatér, azonban gyulladással foglalkozást nem tudott folytatni. Az orvoslátást nem vett, a gyógyszer juttatást is megtagadta. Foglalkozást a munkásságát dec. 20-ig folytatta. Úgyemmel a nyáron, a megkezdett változtatásokat megkezdte a nyáron.			
2. B. gyermekorvos, mivel nem reg			

Utasítások — Intézkedések		(A másolati példány folytatása)			
Sor- sz.	T á r g y	Határ- idő*	Feloldó neve*	Ellm. kezte*	Intézkedő aláírása
	beadott jarmu az nyomon szorult poddob, nem korlátozott körzetű, hisz, az orvosi megállapítás alapján, ezen a fém jó életműködésű. Egyre inkább elmarad, segíteni kívánok egy művelő szemben, továbbá a szervez tére, aki elmarad, vagy nem adja elcsebn a feloldást. 3. Kivétel egyrészt a feloldás, másrészt a feloldás határideje, ami a feloldást erre, Kivétel a nyáron foglalkozást Kivétel, ömlesztést a feloldástól foglalkozás maradt. Kivétel.				

* A soronál nélküli oszlopokban csak az egyes bejegyzések végén kell soronlatot húzni

0/1

60 dec.

n.

A felügyeletet, ellenőrzést, vizsgálatot
végző személyek aláírása:

A megállapításokat tudomásul vettem
és a szükséges intézkedéseket meg-
teszem. — A megállapításokkal kap-
csolatban a fenti utasításokat adtam,
intézkedéseket tettem.*

P. H.

Dennarosi Thné.

az ellenőrzött szerv vezetőjének
aláírása

** A meg nem felelőt át kell húzni.

1953/54

lyen volt az utolsó a fa? Volt-e is levele rajta? Hová
 hullt a levele? /Árrokba/ Mindenkinek árok fele volt
 levellel? Vannak akik kitakarítják. Mikor esik le egyszer
 levele a fáról? Hogy fúj a szél? Tudatuk meg, hogy
 hogy fúj a fát a szél? /Kor lebegtetés körrelhajtással.
 Után is van fa az udvaron, kiakasztva őket
 a falevelet? /Élmény elmondása. / Miert kell megfigyelni
 ruhát felvenni? Beszélgetés végén megmondom a gyer-
 meknek, hogy ha kimegyünk az udvarra leveleket
 gyűjtünk, hogy majd felhasználjuk.

Didaktikus játék. K. a.

- "-

célja: 4 körmör ismeretének begyakorlása.

- "-

játék levezetése: Alkony kottát mutatnak
 fel amely tárgyat hoznak ki a gyermek
 keze.

D. u. K. a. játék: Kint a borsó. /K. a./ Lánc, lánc /K. a.
Tierkezelés.

Beszélgetéssel 10 percig csendben figyelmüket a gyer-
 mek elvadászolására fordítjuk. Visszatérve a k. a. megrajzol
 képet beült.

Didaktikus játéknál a tapasztalatot, hogy körmök
 ismeretük elég nagy. A gyermek levezetése a k. a. tárg-
 yok körmök, viszont k. a. tárgyak körmök. Tudta hogy
 $2+2=4$ és $5+5=10$.

X. 27.

Kedv

Forgóhosszú neve: Almazó-fog, /K. a./

- "-

tárgya: K. a. level ragasztás.

K. a. level ragasztás, fa törzseket kizárólag

- "-

célja: K. a. ragasztás technikájának tanítása.
 K. a. Tíztá ragasztás, barna színű kártya
 hata.

- "-

levezetése módja: Rövid megbeszélés, anyag ki-
 tás, borsó, munka kiértékelés, an-
 chór.

1960. dec.
20. Kedd.

Foglalkozási Tárgy: Számsolás
anyaga: 3-másikörte
célja: Számsolás növe-
lével és rökkéntéssel 3-as
számskörbe.

Fázisok.

1. Bemutatom a gyermeknek
a nyulat.
Mit eszik enni napra ez a
nyúl? Kuloncsot.

Hogyan.
Ez a kisnyúl nyúl és a
hárommal kuloncsa körül
egyedül él. Hány manád?
Ha még egyedül akkor hány
manád?

Azaz babával is játszunk
manákkal.

Három baba körül egy egyedül
éltető hány manád?

1960. dec.
21. Szerda

Foglalkozási Tárgy: Ének.
anyaga: A hajnali
célja: Az ének gya-
korlása, ritmus tapasztalás.

Fázisok.

A HALMAZELMÉLET ELEMEI AZ ÓVODAI MATEMATIKA FOGLALKOZÁSOK FOLYAMATÁBAN*

„Az elméleti matematika tárgyát a valóságos világ térformái és mennyiségi viszonylatai alkotják.” (Engels Frigyes)

A halmaz fogalma

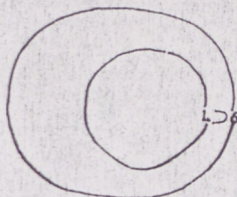
A halmaz valamilyen szempont szerint egységbe foglalt dolgok összességét, gondolati burkát jelenti. Ez a halmaz leglényegesebb jegye. Pl. egyik gyerek *legkedvesebb* játékainak halmaza. A *babaszobában található* edények halmaza. A *jódrász néni eszközeinek* halmaza. Így a halmazképzés szoros kapcsolatban áll a *fogalomalkotással*. Ilyen megvilágításban is indokolt, miért szükséges az óvónőnek halmazelmélettel foglalkoznia, hiszen elemi fokon az óvodában is fogalmakat (képzeteket) próbálunk kialakítani.

Az említett példák arra utalnak, hogy a halmazokat, azok képzetét nemcsak matematikai foglalkozásokon alakíthatjuk ki az óvodában, hanem valamennyin — sőt a nap folyamán máskor is. — Felhasználhatjuk például a környezetismereti foglalkozásokon is. Már a kiscsoportban is adhatunk bátran ehhez hasonló feladatokat: hozz ide minden babaedényt, rakjátok ide a teremben található összes gumiállatot stb.

A halmazelmélet különböző elemeivel, összefüggéseivel sorozatosan találkozunk a gyermek a mindennapi életben. Így rész-halmazzal, rész-halmazokkal.

Mi is a rész-halmaz?

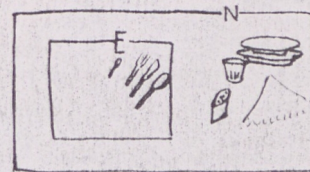
Ha A halmaz minden eleme B halmaznak is eleme, akkor az A halmazt B rész-halmazának nevezhetjük. (Jele $A \subset B$.) A gyermek ilyen összefüggéssel sűrűn találkozik. Pl. belép az óvodába, és tudomásul veszi, hogy ő kiscsoportos társaival együtt. Az összefüggés így ábrázolható:



ó=óvodások halmaza
k=kiscsoportosok halmaza

Már kiscsoportban végeztem kísérletképpen olyan feladatokat, amelyeknek a megoldása a felosztás (osztályozás) logikai műveletének eredményeként rész-halmazt hoz létre. Pl. Válogassátok ki az összes piros golyót (sárga golyót stb.)!

Középső csoportban: pl. az evőeszközöket kiválasztják a napos eszközei közül.



E = evőeszközök
N = a napos eszköz

Amikor a középső csoportban golyókkal vagy gesztenyék, vagy építőhasábok segítségével ismerkedünk a 6-os számkör képzetével, akkor az említett tárgyak halmazából választhat ki a gyermek 6 elemből álló rész-halmazt. (Ezt tegyük, és ne mi készítsünk ki 6 elemű halmazokat tálcán, hiszen a problémamegoldó gondolkodás kialakításának jobb eszköze az előbbi megoldás.)

A nagycsoportban ismétlődő-rendszerező foglalkozásokon alkalmaztam a rész-halmaz törvényszerűségeit. A szőnyegre kiborítottam az építőfákat. Egyik végére piros és kék tornakarikákat raktam le egymást keresztezve. A gyerekek olyan feladatokat kaptak, hogy az egyik karikába a henger alakúakat, a másikba a kocka és téglalakúakat tegyék be. A félhenger és a hídforma problémát okozott. Voltak, akik a szőnyegen hagyták ezeket, mivel nem tartoztak egyikbe sem. Hosszas vívódás után egy gyerek (fejlett értelmi képességű) a „hidat” a „szilvamágba”, a keresztezett részbe tette. Megmagyarázta (rögtön megkereste a megfelelő félhengert), hogy együtt a kettő téglatest, így „ez is, az is”. A felfedezés öröme olyan hatást váltott ki, hogy a

* Részletek egy szakdolgozatból. A szerző esti hallgatóként szerzett képesítést a kecskeméti óvónőképző budapesti kihelyezett tagozatán.

